İNSANCIL

AYLIK
KÜLTÜR
SANAT
DERGİSİ

YIL 4 SAYI 43 MAYIS 1994 20.000.- TL. (KDV DAHİL)

O GÜNEŞLER...

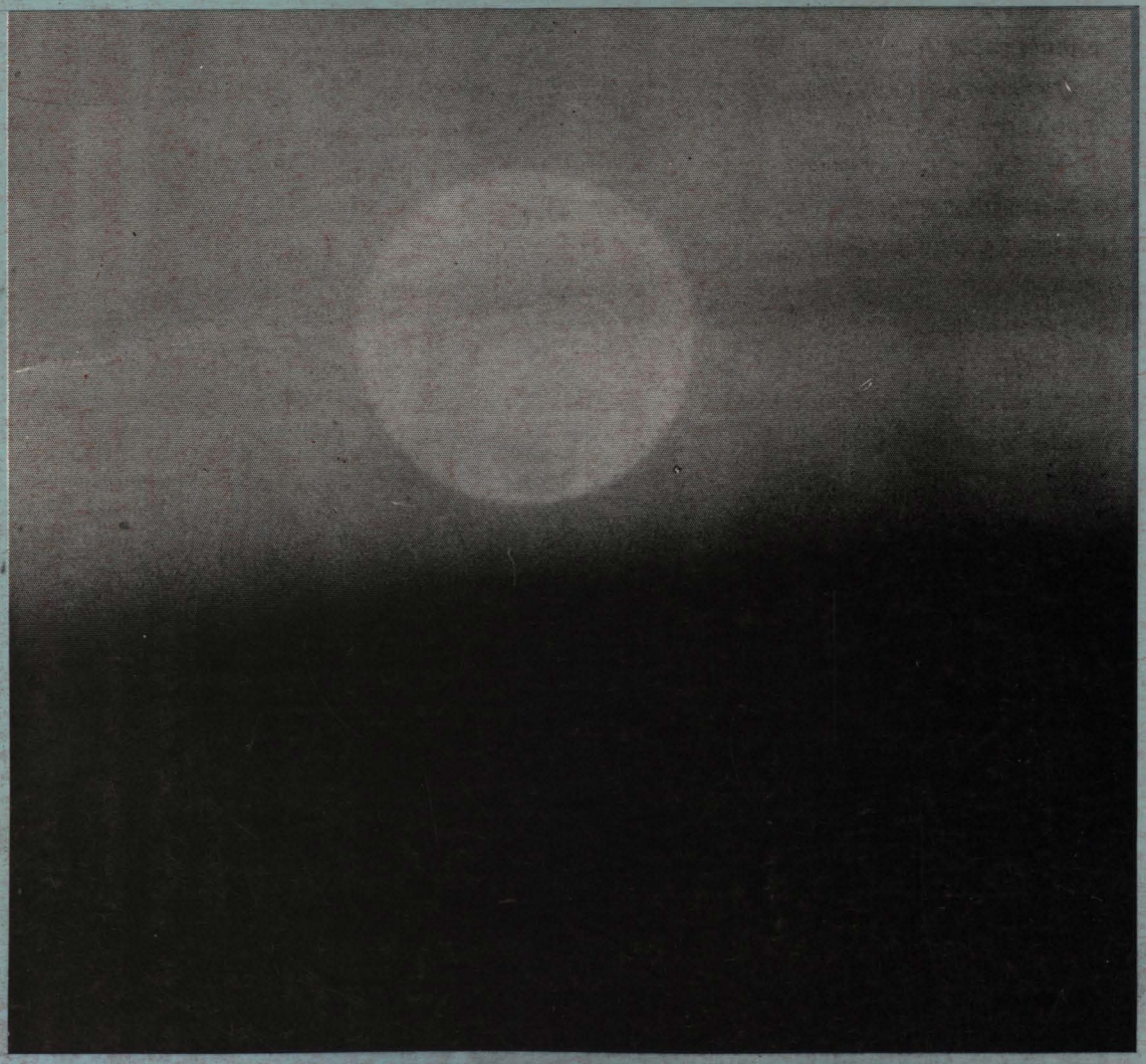

İÇİNDEKİLER

Cengiz GÜNDOĞDU
O Güneşler 1
İlker BELEK
Neden Sosyalizm? 3
İhsan TOPÇU
Hep Savunmada mı (Şiir) 5
Kaan ARSLANOĞLU
Yanılmanın Gerçekliği-2 8
Özgen SEÇKİN
Sofrasındayız Günün-2 (Şiir) 11
Mehmet Engin AR
Sosyoloji Neyin Avazı 12
İbrahim TİĞ
Şiirler 15
Bülent HABORA
İzmir Bir Başka 16
Faruk BAL
Kızılcık (Şiir) 17
Nurettin KURTULUŞ
Şiirler 18
Mustafa Bayram MISIR
Bir Eylülist Yazıcı: Bilge Karasu 19
Güngör GENÇAY
Kalıntısı Ölçeğe Sığmayan (Şiir) 21
Türkan İLDENİZ
Özne (Şiir) 22
Ozan YILMAZ
Konuşmak 23
Cengiz BEKTAŞ
Cumalıkızık (Şiir) 28
Berrin TAŞ
Bir Burjuvanın Notları 29
Ali YÜCE
Aşk Bilgileri (Şiir) 31
İbrahim DEMİRCAN
Okur Yazar Bütünleşmesi İçin Görüş 32
Selim Temo ERGÜL
Ekinoks (Şiir) 36
Temel DEMİRER
Paris'e Kar Yağarken 37
Osman BOZKURT
Şiirler 37
İnsancıl'a Mektup 38
Metin İLKİN
Söyleşi 39
Ayhan ERGÜN
İki Gelincik (Şiir) 41
Behzat AY
Ölüm Kuşları (Öykü) 42
Cengiz GÜNDOĞDU
Yıldız Güncesi 43

Sahibi - Yazışleri Sorumlu Yönetmeni
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han No: 40-42 Kat:5
Cağaloğlu/İST. Tel: 513 93 99 - 511 79 94
Dizgi/Sel Dizgi ve Yayıncılık 511 10 05
Baskı/Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75

Ege Bölgesi Temsilcisi Bülent Habora
Sevgi Yolu Kitapçılar Çarşısı No:27
(Efes Oteli Arkası) İZMİR
Tel: 0232-368 02 64

Avrupa Temsilcisi Nurettin Kurtuluş
Solling Str. 15/30419 Hannover/Deutschland
Tel: 0511/758916 Fax: 0511/758916

Abone olmak için PTT'den 666 043 Nolu Posta çeki veya T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy- İst. 11 37-38678 Berrin Taş adına 200.000 TL. yatırmanız yeterlidir.

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A 4 boyutundaki kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur.

O Güneşler

Sosyal demokrat olduğunu söyleyen bir tanıdıkla konuşuyordum geçen gün. Sosyal demokrat tanıdık, yerel seçimlerde halkın aldatıldığını söyledi. Evet dedim... halkı yıllarca siz aldattınız... şimdi de öbürleri aldatıyor.

Şunu hiçbir zaman unutmamalı. Sen, birini aldatırsan... bu aldatmayla insanın sırtına binersen... yarın bir başkası, aldattığın insanı alır, o insanın sırtına biner. Çünkü aldatılan edilgen bilinciyle hep kurtarıcı arar.

Anadolu insanı, uzun yüzyıllar aldatıldı. Her alanda. Bugün geldiğimiz noktada insan, napacağını bilmez durumda bir kurtarıcı arıyor. Aydın denen insanın işte tam bu noktada, bütün yanlarıyla insanı kuşatan aldatma kelepçesine müdahale etmesi gerekiyor.

Nasıl.

Bunu bir örnekle anlatayım. Cumhuriyet gazetesinde okudum. Haber şöyle "Beyoğlu'nda ki bazı sinema, bar, lokanta ve kitapevlerinin temsilcilerinin yanı sıra aralarında sanatçı, mimar ve hukukçuların da yer aldığı platform, Refah Partili belediyenin olumsuz uygulamalı karşısında ortak hareket etme kararı aldı."

Bu hareket başarılı olamayacak. Şundan ötürü. İnsanın aldatılışı tek yönde olmaz. İnsan, sinemayla, müzikle, edebiyatla, televizyonla, radyoyla, gazeteyle aldatılır. Sözgelimi, mektup yazmaktan aciz kişileri, bu ülkede başyapıt üreten yazar ilan ettiler. Bunu kabul ettirdiler. İnsanın bunu kabulunde... bu aldanışın temelinde o ülkenin tarihi... sistemi... kültürü var. Bu ülkenin tarihi... sistemi... kültürü insanı bütünüyle aldatmasaydı, o insan, mektup yazmaktan aciz insanları edebiyatçı kabul etmezdi... sesi bozukların kasetleri milyon satmazdı... Doç. Dr. Ahmet Yıldızhan (Nöroşirürji Uzmanı) "... herşeyde gerçek müessir Allah'tır. Hastalıklar da ancak O'nun izni ile bulaşır" diye yazmazdı. (Hekim Forumu. Mart 1994. İstanbul).

Devam ediyorum. Bütün kanallarda insan aldatılmasaydı... hukuk... sağlık... ekmek... mutluluk... aşk... birer meta olmazdı... Aldanış... aldatma bütün kanallarda sürüp gitmeseydi, insan yerlebir olmazdı.

İnsanın yerlebir olduğu bir dönemde... kimi kişiler Beyoğlu'nu kurtaramaz. Ayrıca sorun, Beyoğlu'nun kurtarılması değil. Sorun, insanın aldanıştan çıkarılıp ayağa kaldırılması.

Soru. İnsan nasıl ayağa kalkar. Onu bunu kurtarma heveslisi, önce samimiyetle... ciddiyetle şuna karar versin. İnsanı aldatmaktan kendini kurtarsın. İnsanı aldatan... bir başkasının insanı aldatmasına yolaçar çünkü.

Ama ben onların bu tatsızlıktan bir iç devrimle çıkacağına... insanın aldatılmasına karşı mücadele edeceklerini sanmıyorum. Çünkü çeşitli alanlarda iktidarları insanın aldanışına dayanıyor.

Peki biz napmalıyız. Her alanda insanın aldatılışına karşı... kökten... kesin bir kültür mücadelesi başlatmalıyız. Milimetrik.

İnsan, nerde aldatılıyorsa orda olmalıyız... Hiçbir alan bizim için önemsiz değil. Önemsiz olamaz. İnsana doğruyu göstermek... insanı kurtarmak için değil. İnsanın doğruyu kendi aklıyla bulması... kendini kurtarması için... Dahası ciddi bir el itişle bizi aşması için.

Burda şunu söylüyorum. İnsanın aldatılışını parçalamak isteyenler bir araya gelmeli... geceyi gündüze katarak çalışmalı... Biliyorum son derece zor bir mücadele bu. Ama bu zor mücadelenin ışığını Ankara'da TÜYAP Kitap Fuarı'nda buldum... Berrin Taş'la...

İnsancıl, insanın aldatışına karşı dört yıldır verdiği mücadelenin ışığını gördü Ankara'da. Aldanışın kelepçesini parçalayanlar, doğrunun... gerçeğin ışığıyla... pırıl pırıl bilinçleriyle, **İnsancıl**'a el verdiler...

Yolarkadaşlarımızın yarattığı bu ışığın güzelliğiyle aldanışa karşı **İnsancıl**'ın verdiği mücadelenin asla boşa gitmediğini... diri bilinçli direngen insanların gözlerinde gördüm.

Uzaktan bir yıldıza benzeyen bu insanların her birinin... insana yeni ufukların yolunu gösterecek bir güneş olduğunu hissettim.

Ben, Ankara'da... TÜYAP fuarında o güneşlerin ışığında... görevini tamamlamış bir mum ışığıydım... kayboldum.

O güneşler... bencileyin mum ışıklarını geride bırakacak... aldanışın kelepçesini kıracak... ayağa kalkan insan... dostluğun... aşkın... kardeşliğin... insanın bütünüyle insanlaştığı o güzel dünyasını kuracak.

Cenglz GÜNDOĞDU

İNSANCIL
OKUMA TİYATROSU

Mayıs Ayı Etkinlikleri

TARİHİ MATERYALİZM I

Aydın Çubukcu

7 Mayıs Cumartesi Saat 14.00

◆

TARİHİ MATERYALİZM II

Aydın Çubukcu

14 Mayıs Cumartesi Saat 14.00

◆

TARİHİ MATERYALİZM III

Aydın Çubukcu

28 Mayıs Cumartesi Saat 14.00

İnsancıl Okuma Tiyatrosu Salonu

Mollafenari Sokak, Nadir Han, 40 - 42 / 5 Cağaloğlu
Tel.: (0-212) 513 93 99 - 511 79 94

Neden Sosyalizm?

İlker BELEK

Çünkü öncelikle kapitalizm bitti. Bu gerçek çok uzun zamandır kendisini ortaya koymuş bulunuyor. Sosyal devlet formunun geçerliliğini yitirdiği son 10-15 yıl içinde tükeniş pekçok istatistik veriyle tescillendi.

Ancak "Neden Sosyalizm?" sorusuna yanıt ararken, kapitalizmin bitişiyle kendisini ifade eden; salt karşı çıkışçı bir arayışın yeterli olamayacağını unutulmamalı.

Bunun nedeni çok basit: Çünkü Onlar da; **"Ne var ki, bir ideoloji olarak Marksizm'i ve bir sosyal sistem olarak komünizm'i çökerten güçler, kapitalizmin modasının geçmesine de yol açmaktadır. 250 yıldan beri, yani on sekizinci yüzyılın ikinci yarısından bu yana, kapitalizm dünyada hakim sosyal gerçekti. Son yüz yıldan beri de Marksizm, hakim sosyal ideolojiydi. Her ikisi de yeni ve çok farklı bir toplum tarafından aşılmaktadır. Çoktan başlamış olan yeni toplum, kapitalist ötesi bir toplumdur."** (Drucker, P.F. Kapitalist Ötesi Toplum, s. 17) derken kapitalizmin bittiğini tespit ediyorlar. Ancak kapitalist ötesi toplum dedikleri şey kapitalizmin kendisidir.

O halde kapitalizm bitti demek yetmiyor. Şimdi sosyalizm (bir kez daha) gerekçelendirilmelidir.

Sosyalizm teorik yapısı gereği: Marx'ın tanımladığı artı değer sömürüsü ilişkileri temelindeki kapitalist işlerliğe kökten karşı oluşuyla; (kim ne derse desin) şu değişimleri gerçekleştirmeye adaydır ya da aşağıdaki somut politik/toplumsal hedefler sosyalist teorinin yapısında mevcuttur:

1-) Sosyalizmin temel dinamiği maliyet/yarar analizi biçiminde kendisini somutlayan daha fazla kâr değil; toplumsal gereksinimlerdir. Kârı artırmaya yönelik rekabet olmazsa kapitalizm de olmaz. Üretkenlik, verimlilik gibi tüm analizler kâr içindir. Sosyalizm ise ekonomik analizlerini gereksinimler için devreye sokar. Sosyalizmi en başından insani kılan nokta budur.

2-) Sosyalizm, kapitalist işletmeler arasındaki anlamsız (insani ve bilimsel boyutlarıyla anlamsız olduğu kadar, kapitalist işlerliğin "motoru" görevini gören) kapitalist rekabeti ortadan kaldırır. Böylece, kapitalist rekabet sonucunda daha sermaye yoğun başka bir işletmenin karşısında tutunamayarak batan bir işletmenin (sermayenin değersizleşmesi/sermaye yıkımı denilen süreç tam da budur) elindeki kaynakların boş yere yitip gitmesi cinayetini kökten çözümler.

3-) Çalışan sınıflarca üretilen ve sermaye tarafından el konulan toplumsal artı-ürünü (artı-değer) yine bütün toplumun kolektif denetimine bırakarak, önemli boyuttaki toplumsal kaynağın, az sayıdaki asalağın bireysel tüketimleri için harcanması eşitsizliğine son verir. Böylece sosyal alanlar için harcanabilecek her türlü kaynakta çaplı bir artış sağlamanın olanakları yaratılmış olur.

4-) Sosyalizm bütün toplumsal artı ürünün, üretime katkıda bulunan herkes arasında ve akıtılan emek bazında eşit dağılımını öngörür. Bu, toplumsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasının ilk adımıdır.

5-) Kapitalist rejim koşullarında, aynı ülkenin sınırları içindeki sınıfsal özlü kimi siyasal ve askeri baskı politikalarını (oldukça hacimli polis, ordu güçlerini) ayakta tutabilmek için gerekli olan kaynakların, bütün toplumun refahı için harcanması olanağını yaratır. Bunun da ötesinde, eğer varsa, dışa yönelik emperyalist politikaları gereksizleştirerek, bu politikaların zorunlu kıldığı askeri harcamaları, yine toplumsal yarar alanlarına aktarır.

6-) Klasik sömürü mekanizmasının dışında, adi yolsuzlukları ortadan kaldırarak, vurgunlarla el koyulan toplumsal değerleri yine toplumun kendisine geri verir. Eşitlikçi yapısıyla her türlü adaletsizliği yok etmeyi hedefler.

7-) Plansız kapitalist ekonomi içinde, piyasa koşullarının belli bir bölgede ortaya çıkardığı kâr olanaklarını değerlendirmek için, o bölgeye yatırım yapan, daha sonradan kâr olanaklarının ortadan kalkması ile birlikte, bu yatırımlarını gözden çıkaran sermaye hareketlenmelerinin gerekçesini en başından ortadan kaldırır. Kaynak israfını engeller.

8-) Yine plansız ekonomi nedeniyle, gereksinimlere göre değil, tamamen piyasanın günlük kâr olanaklarını dikkate alarak hareketlenen; belli zamanlarda, belli kâr bölgelerinde yoğunlaşan; böylece de bütün ülke gözetildiğinde kaynak dağılımının bozulmasına neden olan ve bilimsel anlamda rasyonel olmayan yatırımlara son verir. Kapitalist işletmeler gelir düzeyi düşük olan/geri kalmış/dolayısıyla da kapitalist işlerlik içinde yatırım yapmanın hiçbir rasyonalitesinin bulunmadığı bölgelere kurulmaz. Kapitalist bir toplumsal örgütlenmede, devlet işletmeleri geri kalmış bölgelere daha düşük standartlarda ulaşır. Geri kalmışlığı belirleyen göstergelerden birisi de budur. Çünkü bölgesel yatırımların

belirleyicisi, bu bölgelerde toplanmış güç odaklarının; bölgesel sermaye birikiminin derecesidir. Dolayısıyla, kapitalizmde bölgesel eşitsizlikler sürecin doğası gereğidir. Planlı bir ekonomi anlayışı ise, eldeki kaynakların, alt bölgelerin gereksinimleri dikkate alınarak kaydırılmasına olanak tanır. Bu da toplumsal, bölgesel, sınıfsal eşitsizlikleri giderici bir işlev görür.

9-) Sürekli olarak daha fazla tüketmek için koşullandırılan; kapitalist tüketim toplumu normlarına uygun olarak beliren bireysel davranış kalıplarını kırar. "İnsan insanın kurdudur", "gemisini kurtaran kaptan" anlayışının nesnel zeminini ortadan kaldıracağı için, "ne kaparsam kârdır" mantığı ile daha fazla tüketme zorunluluğunu yıkar.

10-) Genel bir toplumsal hareketlenmenin sonucu olarak, bireysel yeteneklerin toplumsal çıkarlar için; toplumsal olanakların da bireysel yeteneklerin geliştirilmesi amacıyla kullanıldığı bir toplumsal örgütlenme ve bilincin yolunu açar. Tüketimci eğilimler geriler.

11-) Toplumsal hareketlenme, sağlık vb. toplumsal kalkınma alanlarında kullanılabilecek ve bugün farkına bile varılamayan kaynakların ortaya çıkmasına, hareketlenmesine olanak tanır. Bu kaynaklar içinde belki de en önemlisi; kapitalist işlerlik içinde kullanımı konusunda son derece cimri ve aynı zamanda da müsrif davranılan bireysel yaratıcılık, insanın sınır tanımaz çalışkanlığı ve kolektif dayanışmacı toplumsal psikolojidir. İşte o zaman toplum finansmanı ve katılımı denilen politikalar kendilerini korkunç boyutları, sınır tanımaz vericilikleriyle ve bugünkü anlamlarını geçersizleştirecek biçimde, kendiliğinden ortaya koyacaktır.

12-) Sosyalist bir örgütlenme, toplumun yaygın eğitimini de kullanarak, insan sağlığının korunmasını öncelemek durumundadır. Kârı değil, insani değerleri önceleyen sosyalizm, en azından teorik düzlemde ve tanımı gereği sağlığın korunarak geliştirilmesini hedefler. Ancak sosyalizm insan sağlığının korunmasını ve geliştirilmesini bir hedef olarak benimseyip, yaşama geçirebilir. Çünkü sosyalist sağlık örgütlenmesi, planlarını, satın alma gücünün belirlediği talebe göre yapmaz. Kaynakların elverdiği ölçüde belirlenmiş gereksinimleri/sağlık hedeflerini yakalamayı amaçlar.

13-) Kaynaklarının tek elden ancak katılımcı tarzda yönetilmesi; özel sektörün kamu karşısındaki ve kamuyu yıpratan/kamunun elindeki kaynakları (özellikle insan kaynağını) alan rekabetinin önlenmesi; koordinasyon bozukluklarını giderir ve kaynak kullanımına etkinlik kazandırır. Çünkü, özel sektörün varlığının en önemli sakıncalarından birisi, özel sektörün, kendi elindeki olanaklarla, kamu sektörünün insan-gücünü, kentsel metropollere hatta dünyanın Kuzey'ine çekmesidir. Bu olgu eşitsizlikleri derinleştiren bileşenler içinde en önemlilerinden birisidir. Sosyalist bir örgütlenme en başından bu kısır döngüyü kırar. Bütün kaynakları, planlı bir biçimde tek bir organizatör kurumun elinde toplar.

14-) Torpil, adam kayırma, adam yeme, sürgün; ekonomik, politik ve toplumsal eşitsizliklerin gündelik yaşamda ve bireysel düzlemdeki görüntülenişidir. Eşitsizlik kapitalizmin özündedir. Bireysel düzlemdeki bu eşitsizliklerinin toplumsal yaşantıdan kazınabilmesi, ancak sosyalist bir örgütlenme ile mümkün olabilir. Geçmiş sosyalizm deneyimleri bunun aksini gösteren olgularla dolu olsa da, en azından teorik olarak bu tezin doğru olduğu kabul edilebilir/edilmek zorundadır. Çünkü eşitsizliği yok etmek, ancak eşitliği savunan bir toplumsal ütopyanın hedefi/işlevi olabilir. Yalnızca sosyalizmin böylesi bir hedefi vardır.

15-) Sosyalizm birden çok standartlı sosyal yaşantıya son verir. Parası olan için daha çok sağlık, daha çok eğitim hizmetinin kullanıldığı eşitsiz yapıyı yıkar. Eldeki kaynakların bütün toplum için; bölgelerin ve bireylerin gereksinimlerini dikkate alarak dağıtılmasını sağlar. Parası olmayanların; asgari ücretle çalışan "asgari" vatandaşların; işsizlerin/kapitalist işlerlik içinde tamamen değersizleştirilmiş olanların ikinci sınıf vatandaş kabul edilmeleri cinayetini sonlandırır. Elde olanı herkes arasında bölüştürür, bu kuralın titizlikle uygulanması için gerekli maddi zemini yaratır.

16-) Sosyalist demokrasi, bütün vatandaşların yaşadıkları, çalıştıkları en küçük birimlerden başlayarak ve olabildiğince doğrudan biçimde kendi çevrelerini, kendi işyerlerini denetleyebilmelerine olanak tanır. Kısaca politikayı amatörleştirir. İnsanların gerçek bireyler olabilmesinin yolunu açar. Böylece sağlıktaki kaynakların daha demokratik biçimde kullanılabilmesi olanaklı olur. Bölgesel meclisler, toplumsal yaşantının bütün kurumlarını denetleyebilirler; çalışmalar hakkında söz söyleyebilirler; duygularını, tutumlarını idari düzeyde yansıtabilirler. Bu atmosfer içinde gereksinimlerin tespit edilebilmesi; çalışmaların bu gereksinimler doğrultusunda yeniden organize edilebilmesi; halkın, yolsuzlukların; çalışanın hakkının yenmesinin; çalışmayanın oturduğu yerden para almasının hesabını sorması mümkün olur. Kaynakların desantralizasyonu kolaylaşır ve daha da ötesinde gerçek anlamda yaşama geçirilebilir. Bu ise idari, mali etkinliği artırır. Bürokrasiyi, otoriteyi, hantal hiyerarşiyi ortadan kaldırır. Çünkü sosyalist teori toplumsal işbölümünün aşılması hedefini somut biçimde önüne koyar.

17-) Kapitalizm emeği sömürür. Sosyalizm (tanımı ve doğası gereği) çalışmanın; emeğin karşılığını verir. Tam demokrasi ve emeğin karşılığını buluşu, bireyleri işlerini daha iyi yapmak yönünde motive eder. Yaptığı işi kendisi düzenleyebilen; düzenleme sürecinde söz ve yaptırım sahibi olabilen; mesleki anlamda gelişebilen; yaptığı işin toplumsal sonuçlarını görebilen; adil bir toplumsal atmosfer içinde bulunduğunu hisseden insan mutludur. Mutlu insan kendisi ve kolektifi ile barışıktır. Bu motivasyon, bürokratik/otoriter denetim mekanizmasını gereksizleştirir; denetim için ayrılacak kaynakların tamamen insani amaçlar için kullanılması olanağını yaratır. Bu da toplumsal etkinliği artıran etkenlerden birisidir.

18-) Sosyalizm bilimsel gelişmelerin artık her zamankinden daha fazla oranda gündeme getirdiği; zorunlu çalışma sürelerinin bütün toplum bireyleri için eşit biçimde kısaltılması olanağının gerçekleşmesini sağlar. Boş zamanı artırır. Boş zamanın hoşça ve insani zevklerle süslenerek geçirilmesine fırsat verir. Oysa

kapitalizmde bu olanak ancak az sayıda insan için söz konusu olabilir. Dolayısıyla kapitalizmde boş zaman sefahatten başka anlam taşımaz.

19-) Sosyalizm insanlığa, entellektüel olanakların da eşit kullanımı şansını verir. Entellektüel çalışmanın boş zamanlara yayılması, bireyi çok yönlüleştirir. Onu yaşamının tümünde tek bir işle profesyonelce ilgilenme zorunluluğundan kurtararak; sanat, bilim, edebiyat, felsefe ile bütünleştirir. Yaşamı amatörleştirir.

20-) Yaşamın amatörleşmesi; iş ile bilimin bütünleşmesi; işi angarya olmaktan çıkararak, zevkli bir uğraş durumuna getirir. İş ile boş zaman arasındaki ayrım giderek ortadan kalkar. Yaşam üretim faaliyeti ile hobilerin kaynaştığı amatör bir bütün halini alır. Bu anlamda Çalışma ile Hobi kavramları geçerliliklerini yitirirler.

21-) Yaşamın, kapitalist işlerliğin öğütücü dişlilerinden kurtarılması, tüketim kalıplarının yeniden tanımlanabilmesinin olanağını yaratır. Bu olanak da, topluma, çevre ile dengeli biçimde bir arada yaşama yönündeki yeni bir anlayışa yönelmenin fırsatını verir. Sanayileşmenin derecesi; teknoloji kullanımının yoğunluğu; hangi sanayi dallarının geliştirilmesi, hangilerinden vazgeçilmesi gerektiği gibi konular, herhangi bir sınıfsal ve ekonomik baskı olmaksızın, tamamen insani gereksinimler zemininde en başından ele alınabilirler. Bu anlamda sosyalizm; bireysel ve toplumsal mutluluğu, daha fazla oranda ve daha kolay üretmek ve tüketmek olarak algılayan güdülenişi geçersizleştirir. Sosyalizmde amaç daha fazla üretip, tüketmek değil; toplumun kendi içinde ve doğayla uyum durumunda yaşayabilmesidir. Teknolojik gelişim bu uyumu maksimize etmek amacına yönelik olmalıdır.

Unutulmamalıdır ki, yukarıda sıralananların gerçekleştirilmesi, hele kapitalizmin herşeyi tamamen karmaşıklaştırıp, içinden çıkılmaz duruma getirdiği günümüzde, oldukça zordur.

Ek olarak, kapitalizm sosyalist tercihleri kendisine yöneltilmiş bir saldırı olarak görme eğiliminde olduğundan, sosyalizmi de engellemek isteyecektir. Bugün sosyalist sistemin çöküşünde böyle bir olgunun da ciddi ölçüde payı var. Dolayısıyla, sosyalizmin belirlediği hedeflere ulaşıp ulaşamayacağı sorusu, yalnızca sosyalist teorinin yetkinliğiyle ilintili olmayıp; dünya ölçeğindeki sınıfsal güç dengeleriyle de ilişkilidir. Bu anlamda da, başarısızlık olgusunda, "Marksizm geçerliliğini yitirdi" demeden önce emperyalist saldırıları muhakkak dikkate almak gerekir.

Burada vurgulanmaya çalışılan şey, sosyalist teorinin, yapısı gereği, sıralanan olanakları tartışma gündemine sokabilecek tek sistem oluşudur. Hemen belirteyim... Şimdiye dek **Marksist** teoriye ve sosyalizme karşı çıkan; bunların geçersizleştiğini tespit eden hiç kimse, **Marksizm**'in ve sosyalizmin teorik düzlemdeki geçersizliğini kanıtlayabilmiş değil. Eleştiriler tümüyle pratik hatalar, yetmezlikler üzerinde yoğunlaşıyor. Söz konusu hatalar ise, sosyalist sistemin en başından beri kendisini kapitalizmin düşmanca saldırılarına karşı korumak zorunda kaldığı; dolayısıyla da ideallerini bir türlü özgürce ifade edemediği bir konjonktürde yaşandı. Bu bir gerçektir. Çöküşün bütün dinamiğini açıklamaya yetmese de, her zaman hatırlatmalıyız.

Bütün bunların ötesinde, sosyalizm halen eşitlik ve özgürlük ideallerinin siyasi düzlemdeki ifadesi durumunda.

Çünkü sosyalizm toplumun ürettiği tüm artık ürünün, toplumun kolektif iradesinin belirleyeceği biçimde bölüştürülmesini ve yeniden üretim alanına döndürülmesini öngörür.

Çünkü sosyalizmde, üretimin güdüleyicisi daha fazla oranda kâr hırsı değil, yalnızca toplumsal gereksinimlerdir ve sosyalist bir toplumsal örgütlenme, kendi varoluş koşullarını uzun dönemde de olsa ortadan kaldırabilecek çeşitli doğal riskleri en başından dikkate alabilme olanağını yaratır.

Çünkü, sosyalizmde yaşam, bir avuç azınlık için bir ayrıcalık değil, sınıfsal çelişkilerin olmadığı bir toplumsal atmosfer içinde herkesin hakkıdır.

Bu anlamda sosyalizm yaşamdır ve insanlığın en doğal hakkı sosyalizmdir.

HEP SAVUNMADA MI KALACAĞIZ BÖYLE

tarihin o uzlaşmaz gemisi
hiçbir limana yanaşmadı
ama hiçbir limana

tarihin o uzlaşmaz gemisi
hiçbir denize demir atmadı
ama hiçbir denize

yılgın savunmalarda oysa
kör kuyulara dönüşüyor siperlerimiz
düşlerim alıp başını gidiyor enginlere

hep savunmada mı kalacağız böyle

dalga dalga köpüren denizde
gözlerimi ve yüreğimi götürür
rüzgârını bulan bir tekne

haydi
çıkalımfırtınalıdenizlere
bir bir kuşanalım direncimizi

haydi
açarak yelkenlerimizi
ulaşalım tarihin o uzlaşmaz gemisine

hep savunmada mı kalacağız böyle

İhsan TOPÇU

Yanılmanın Gerçekliği- 2

Kaan ARSLANOĞLU

İnsanın doğası iyi mi, kötü müdür? İnsan neden yanılır? Bu soruların yanıtlarını arayacağımız çalışmaya, psikolojinin ve genel anlamda bilimin felsefesi üstündeki görüşleri ve görüşlerimi aktardıktan sonra başka bir temel alana atlayarak devam ediyorum. Bu alan insanın doğasının, karakterinin üstüne oturduğu, yanılmanın gerçekleştiği düzenektir. İnsan beyninden söz ediyorum. Beynin yapısını, işleyişini anlamaya çalışmak; algı, duygu, düşünce gibi kavramları açımlamak konunun işlenmesinde ilk adımdır.

"İnsan bilmelidir ki neşe, hoşnutluk, gülme, sporlar, acı, üzüntü, karamsarlık ve matem yalnızca beyinden gelir. Ve bununla, özel bir tarzda, sezme ve bilgiyi elde eder; görür ve işitiriz. Ve aynı organla deli ve çılgın olunur; korkular ve dehşet bazen gece, bazen gündüz bizi etkisine alır.." (23) M.Ö 4. yüzyılda yaşamış Hipokrat böyle söylüyor. Birçok akli, ruhsal süreci, beyin dışı bazı güçlere bağlayanların günümüz toplumlarında hâlâ seslerini oldukça güçlü duyurduklarını göz önünde bulundurursak, insanın yanılgıya yatkınlığının, doğruya karşı direncinin ciddi boyutunu daha iyi anlayabiliriz.

İnsan Beyninin Yapısı:

Yeryüzündeki canlı varlıklar zaman içinde basitten karmaşığa gelişmişlerdir. Hayvanlar aleminde ortaya çıkan ilk tür, tek hücreli canlılardır. Daha sonra evrim ve mutasyon zinciri boyunca solucanlar, balıklar, sürüngenler, kuşlar, memeliler gibi giderek daha yetkin işlevler gören canlı türleri ortaya çıkmıştır. Zincirin en son halkası insandır. Hem konumuz açısından baktığımızda, hem de genel anlamda, canlı türlerinin gelişme sürecinde en önemli ve en belirleyici gelişme, sinir sisteminde ve beyinde ortaya çıkan gelişmedir. "İlkel canlılarda sinir sistemi yoktur. Mesela, tek hücreli bir canlı olan amip dış dünyadan hücresini çevreleyen zarı aracılığıyla haberdar olur. Eğer ortam kendisinin yaşamasına uygun ise, yalancı bacaklarını, hücre uzantılarını kullanarak ona doğru gider; uygun değilse yalancı bacaklarını aksi yönde hareket ettirerek oradan kaçar. Daha gelişmiş canlılarda mesela planarya sınıfından hayvanlarda ve solucanlarda basit bir sinir sistemi görmekteyiz. Solucanın her boğumuna uyan bir çift sinir, bu sinir düğümlerini birbiriyle birleştiren ve böylece yukardan aşağıya uzanan bir merdiven görünümü alan sinir lifleri sinir sistemini meydana getirir. Daha gelişmiş canlılara doğru sinir sisteminin de inkişaf ettiğini, karmaşıklaştığını, bu sistemin baş parçasının yani beyinin meydana geldiğini ve giderek daha büyük bir yer işgal ettiğini görüyoruz." (24)

Sinir sisteminin temel birimi nöron, yani sinir hücresidir. Nöron hem tüm vücuttaki sinir ağının, organlarla omuriliğin bağlantısını kuran sinir demetlerinin (liflerinin), hem omuriliğin, hem de beyinin temel yapı taşıdır. Beyinde 13 milyar nöron bulunduğu bilinir. Hepsi birbiriyle ilişki halinde iç ve dış uyaranları merkeze, merkezde oluşan emirleri de uç organlara taşıyan, çevreyi algılayıp uyum sağlamak için kararlara varan yapı, işte bu birleşik nöron ağıdır. Uçlarda ve beyinde yapısal olarak birbirinden çok farklı olduğu gösterilemeyen nöron ağında işlevsel olarak belirleyici olan şey, büyük olasılıkla aralarındaki ilişkidir. Nöronlar uçlarında birbirleriyle sinaps denilen bitişme noktalarıyla iletişirler. Bir nöronun ucuna etkide bulunan uyarı eğer ileti doğuracak kadar güçlüyse, nöronun o bölümdeki zarı, dinlenme halinde artı elektrik yüklüyken eksi yüklü hale gelir ve bitişiğindeki zar bölümünü de eksi yüklü hale getirerek elektirik akımını kendi uzantısı (akson) boyunca iletir. Bu iletiyi kabaca bakır bir kablodaki elektrik iletisine benzetebilirsek de, işlevsel olarak alevin fitil boyunca ilerlemesine benzetmek daha doğrudur. İleti sinapsa geldiğinde ne olur? Sinapsın getiren hücre bölümündeki kesecikler açılarak iletici biyokimyasal maddeleri (nörotransmitter) sinaps boşluğuna dökerler. Bu maddeler sinapsın komşu (götürücü) nöron bölümündeki alıcılara (reseptör) yerleşirler. Alıcıların iletici maddeyle birleşmesiyle, komşu nöronda yeni bir elektrik uyaran oluşur veya oluşmaz. İletici maddelerin bir bölümü uyarıcı bir bölümü engelleyicidir. Ayrıca her bir nöron dallanan birçok ucu ve bu birçok uca eklenen birçok başka nörondan aynı anda birbirine zıt veya birbirini destekleyen birçok uyarı alır. Bu birçok uyarıyı değerlendirip evet veya hayır kanununa göre kendisinden sonraki nöronlara iletme veya iletmeme kararı alacak yapı taşı nörondur. Nöron kendi başına karar alan temel yapı taşıdır. Sinir ileti ağı insanda basitten karmaşığa bir diziliş gösterir. Bir duyu sonucu hareket yanıtının en basit örneği reflekslerdir. İnsandaki en basit reflekste, kası kemiğe birleştiren tendona vurulduğunda uyarı, duyusal sinir hücresinden bir sinapsla motor sinir hücresine atlar ve kas kasılarak yanıt verilir. Daha karmaşık reflekslerde ileti birden fazla sinapsı atlamak zorundadır. Gelişmiş bir canlı türü olarak insanda gelişme basamağının alt türlerinden miras aldığı temel yapı korunmuştur. Başka bir deyişle ilkel canlılarda işlev gören refleks düzeneklerinin bir bölümü insanda da işlemektedir. Koşullu refleksler ve edimsel refleksler, bu düzeneğin en karmaşık çeşitleridir ve insanda öğrenme işlevinde önemli rol oynarlar. Elbette gelişmiş canlılarda beyinin rolü refleks yanıtlarla sınırlı değildir. Algı ve düşünmede refleks kavisleriyle açıklanamayacak kadar karmaşık düzenekler işler. Gelişmiş canlı türlerinin en üst basamağında yer alan insanda algı ve düşünme yeteneği alt basamaktakilerle güç karşılaştırılabilecek denli gelişmiştir. Algı ve düşünme işlevinde

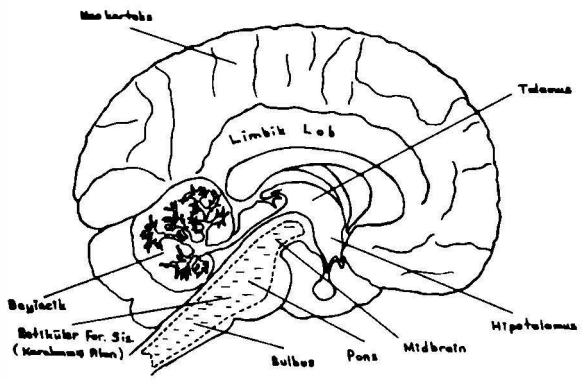

Beyinin Ortadan Kesiti

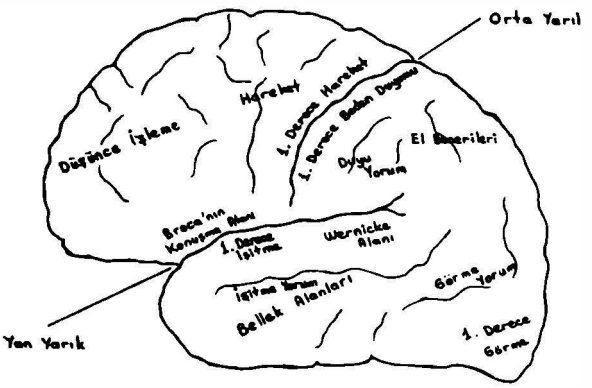

Beyinde Özel İşlev Alanları

aynı anda çok sıfırlı rakamlarla gösterilebilecek kadar çok nöron ve sinaps çalışır. Kabaca örneklendirirsek, çok karmaşık bir elektrik devre sisteminde olduğu gibi, yüzlerce binlerce evet-hayır cevabı algıyı, düşünceyi, hafızaya almayı, hafızadan çıkarmayı, öğrenmeyi, duyguyu ve öbür beyinsel işlevleri oluşturur. Nasıl beynin normal işleyişinde sözünü ettiğim nöron devre ağı rol oynuyorsa, anormal işleyişinde de aynı yapılarda bozulma söz konusudur. Herhangi bir nedenle belli bölgelerde oluşan yaygın nöron tahribatında, o bölgeye ilişkin işlevlerde bozukluk görülür. Beyinde yaygın nöron azalması (ölümü) bunamayla kendini gösterir. Birçok psikiyatrik bozuklukta sinapslardaki iletici madde miktarının azaldığı ya da arttığı, bunlara duyarlı sinaptik alıcıların sayısının ya da duyarlılığının arttığı ya da azaldığı ileri sürülür ve bu hipotezler çok sayıda bulguyla desteklenir. Nitekim anti-depresif, anti-psikotik gibi gruplara ayrılan ilaçların tedavi edici etkileri, sinapslardaki çalışmayı yoluna koymalarıyla açıklanır.

Getirici ve götürücü pek çok sinir demeti omurilik yoluyla beyinle ilişki içindedir. Omuriliğin beyinle birleştiği yer biraz kalınlaşır. Bu bölge medulla oblangata ya da bulbus denilen bölümdür. Onun üstündeki biraz daha kalınlaşmış bölge pons adını alır. Ponsun üstünde de mezensefalon (midbrain) vardır. Bu üç bölüm topluca BEYİN SAPINI oluşturur. Bulbusta yüz ve boyun bölgesinin motor ve sensoriyel sinirlerinin çekirdekleri bulunur. Beyin sapı solunum ve dolaşım gibi hayati işlevlerin kontrol merkezidir. O yüzden bu bölgelerdeki tahribat veya bası ölümle sonlanır. Ayrıca bu bölümde, işlevsel bir saha olduğu için yeri tam olarak gösterilemeyen Retiküler Formasyon Sistemi bulunur. Bu sistem aktivatör ve inhibitör faaliyetiyle uyku-uyanıklık, bilinçlilik (şuurluluk) hali-koma durumlarından birinci derecede sorumludur. Başka bir deyişle bilinçlilik halimizi, dikkatimizi oluşturan temel uyaranlar bu sistemden gelmekte, yine bu sistemin engelleyici işleviyle uyku hali doğmaktadır.

Beynin ortasındaki merkez Talamus ve Hipotalamustur. Talamus beyin kabuğu (Korteksten) önceki son büyük röle (değiştirgeç) merkezidir. Tüm duyu liflerinden aldığı mesajları kabaca işler, değerlendirir, kortekse gönderir. Kendi çekirdeklerinden doğan mesajları da yaygın olarak kortekse yollar. Yine aşağıda retiküler formasyon sistemine, yukarıda limbik sisteme mesajlar gönderir. Hipotalamus beden ısısı, ozmotik basınç kontrolü; ayrıca yorgunluk, açlık gibi duyumların, merkezidir.

Beyin kabuğu iki bölümde incelenir. Paleokorteks yani eski korteks denilen bölüm korteksin talamusu çevreleyen iç katmanıdır. Bu bölgeye Limbik lob da denir. Öfke, korku, endişe gibi heyecanlar, cinsel dürtüler, besin arama gibi işlevler bu merkezden yönetilir. Onun üstünde de en dış katman Neo-korteks bulunur. En üst düzeyde akli işlevleri (algı, düşünce, bilinçli davranış, bellek çalışması) yürütmek neokorteksin görevidir. Limbik korteks filogenetik olarak korteksin eski katmanıdır. Hayvanlarda neokortekse göre daha fazla yer işgal eder. Hayvan deneylerinde limbik lobun bazı bölümlerinin elektrikle uyarılması hayvanın kendine has heyecanları gösterememesine, belli davranışlardan kaçınmasına yol açar. Öfkeyle matadora saldıran boğanın öfkesi, uyarılmayla birden geçer. Kedi, yanında dolaşan fareye aldırmaz olur. Heyecan, motivasyon ile öğrenme ve bellek arasında önemli bir ilişki bulunduğundan, limbik sistem bu işlevlerde belirleyici yapıdır.

Beyinin bölümlerini sıralarken kafanın arka bölümünde bağımsız küçük bir beyin gibi duran beyinciği, hemen beyin korteksinin altındaki bazal gangliyonları (ekstra piramidal sistemi oluşturan çekirdekleri) de saymak gerekir. Bunlardan birincisinin hareketle ilgili koordinasyon ve denge, ikincisinin ise hareketle ilgili düzenleyici işlevleri vardır.

İnsanın dürtülerinin oluşumunda, heyecanlarında ve dolayısıyla düşünce süreçlerinde hormonlar da rol oynar ki, bir bölümü cinsel, bir bölümü başka bazı gelişimsel ve metabolik görevler yüklenmişlerdir. Bunlar beyine komşu hipofiz ve beyin dışı tiroid, adrenal korteks, over-testislerden salgılanır. Ayrıca merkez sinir sisteminin iyi çalışması için dolaşımının iyi olması, oksijen ve şeker yönünden yeterli beslenmesi, kandaki

elektrolit oranlarının nöronların düzenli çalışmasını sağlayacak dengede bulunması gerekir. (Sinir sistemi anatomisi, fizyolojisi alanında kaynaklar: 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30)

Gerçek Merkez Nerededir?

Beynin yapısına kısaca göz attıktan sonra akla bir soru gelebilir. Beyindeki gerçek merkez nerededir? Kişiye "ben benim" kavrayışını veren, emirleri gönderen yer hangisidir? Beyinin çeşitli bölümlerinin yukarda kısaca söz edilen görevlerinin ortaya çıkarılması, ayrıca kortekste de belirli bölümlerin belirli işlevlerle ilgili olduğunun gösterilmesi bu konuda değişik görüşlerin ortaya atılmasına yol açmıştır. Fakat genelde birleşilen nokta merkez sinir sisteminin hatta tümüyle organizmanın bir bütün olduğu, asıl merkez diye bir şeyin pratik anlamda bulunmadığı ya da şimdiye dek gösterilemediğidir. Bir otomobili örnek verelim. Otomobili otomobil yapan çekirdek nerededir, otomobilin en önemli bölümü hangisidir, diye bir soru sorulsa, herkes ayrı bir yanıt verecektir. Motoru diyecektir bazıları. Hakikaten motor olmasa otomobil yürümez, otomobil olmaktan çıkar. Ama iskeleti ve tekerleği olmayan bir motor da yerinden kıpırdamaz. Onların da bulunduğunu varsayalım; direksiyon yoksa araç yolda gidemez. Freni olmadan duramaz. Bir de sürücü gerekir ki, alet işlev görebilsin. Sürücü için de bir yerleşebileceği bir yer gerekir. Kısaca toparlayacak olursak otomobil ancak tüm temel işlevsel bölümleriyle bir otomobildir. İnsan bedeni de böyledir. Onun sürücüsü beyindir. Beyini de alt bölümlerine ayırıyoruz. Tüm bu işlevsel anatomik bölümler olmaksızın, beyin beyin olarak çalışamaz.

Fakat ille de merkezin merkezini ararsak, bazı bölümleri çekirdek, bazı bölümleri de çekirdeğin çevresindeki yan ögeler olarak görebiliriz. Önemli çekirdeklerden biri, retiküler formasyon sistemidir (Retiküler Aktivatör Sistem). Uyanık kalmamızı, çevremizden haberdar olmamızı bu sayede çevreye mesajlar verebilmemizi sağlar. Onun üstündeki talamus da önemli bir merkezdir. Kabaca bu iki merkez, yani beyin sapındaki retiküler formasyon sistemi ve talamus bizi biz yapan, temel, hayvansı merkezimizdir. Şuurluluğumuzu oluşturma anlamında bilincin mızrak ucu bu bölgelerdir.

Bu merkezlerin üstünde limbik korteks bulunur. Limbik korteks hayvansı beyin kabuğumuzdur. Heyecanlarımıza, güdülerimize kaynaklık eder. Soyut düşünceyi, simgelerle işaretleşmeyi, konuşmayı beceremez. Freudcu terminolojiyle açıklarsak, İd'imizi oluşturan ana bölümdür. Yeni korteks ise en insansı yapımızdır. Memeli hayvanlara göre hem oransal olarak daha çok yer kaplar, hem daha kıvrımlıdır. Soyut düşünceyi, konuşmayı onun sayesinde beceririz, gelişmiş insani algıyı, beleğimizi ona oturturuz. Beyin sapı ve talamusu gelişmemiş kaba saba, yönetsel anlamda zorlayıcı bir patrona benzetebiliriz. İşi, bencil, heyecanlı ve aptal yardımcısının (limbik lob) yardımıyla idare eder. Emrinde pek çok uzman çalışır (korteksin ilgili bölümleri). Freudcu terminolojide bu bölgeye Ego'yu oturtabiliriz. (Süperego kavramını nereye oturtacağımız ise belirsizdir.)

O halde insanın iyi ya da kötü yanları hangi bölümlere dayanır? Beyin sapı, talamus ve limbik korteks hayvansı beynimizdir. Hayvansı olması anlamında ona, iyi ya da kötü diyemeyiz. Çünkü temel güdüleriyle davranır. Yer içer, uyur, kendini korur, cinsel arzular duyar. Nasıl ki hayvanlara insani ölçülerle iyi ya da kötü diyemiyorsak, insanın hayvansı yanı da ne iyidir, ne de kötü. İnsani ölçülerle baktığımızda ise iş değişir. Örneğin insan olarak baktığımızda hayvanları bazen bizden üstün görürüz. Çünkü istisnalar dışında hayvanlarda aç olmadıkça öldürme, bilinçli tasarımlı kötülük, işkence yoktur. Sürü halinde yaşayanlarda tam bir dayanışma görülür. Bazen de tam tersini düşünürüz. Hiçbir insani değerin, hiçbir gelişmiş insani duygunun bir hayvanınkiyle karşılaştırılamayacağını kabul ederiz. İnsanın sevmediğimiz yanlarına hayvansı yanlar deriz.

İşte insanla hayvan arasındaki davranış, duygulanım, düşünüş farklarının oluştuğu yer, yeni korteksimizdir. Maymunun, köpeğin de neokorteksi vardır ama bizimki kadar gelişmemiştir. Maymun da algılar, düşünür, problem çözer, sever, dostluk gösterir ama, soyut düşüncesi pek az gelişmiştir, konuşamaz, gelişmiş kavramlar, kategoriler kuramaz. Biz bunları korteksimizdeki ilgili bölümlerimiz, uzmanlarımızla yaparız.

Artık bu uzmanların, yani bölümlerin yapıp ettikleri için 'iyi' ya da 'kötü' diyebiliriz. Çünkü gerçek insansı bölgeye ulaşmış bulunuyoruz. İnsani ölçülerle değerlendirdiğimizde kaba saba patronun ve onun bencil, fevri yardımcısının emrindeki anasının gözü uzmanların işlevleri çok önemlidir. Bu uzmanlar üretirler, değiştirirler, algıları değerlendirip onları düşünsel olarak yeniden üretirler, insanı insan yaparlar. Tüm insani güzellikleri yaratan, değerleri oluşturan işte bu cin fikirli uzmanlardır. Ama açık konuşmak gerekir ki uzmanların çoğu bir yandan da patronun ve onun yardımcısının gözüne girme, onların hayvansı arzularını doyurmak zorundadır. O yüzden tüm insani kötülükleri, sınıfları, sömürüyü, savaşları, işkenceyi, katliamları oluşturup, örgütleyen de bu uzmanlardır. Yani insanı iyi ve kötü yanlarıyla insan yapan katman neokortekstir.

Beyindeki değişik işlevsel merkezlerin bulunmasıyla lokalizasyoncu görüşler yaygınlaşmış, daha sonra beyin işlevlerinin tüm yanının işi olduğunu ileri süren bütüncül görüşler ortaya çıkmıştır. Bu görüşleri birleştirmede Jackson'ın temellendirdiği 'seviye kavramı' hayli başarılı olmuştur. Yukarda açıklamaya çalıştığım beynin basitten karmaşığa katmanları ve her birinin giderek yetkinleşen işlevleri kuramı bu görüşe uygundur.

Bir üst seviye, bir alttakinin işlevlerini baskı altında tutarak düzenlemekle görevli olduğu gibi her seviyenin kendisine özel işlevleri de söz konusudur. Bir seviyenin ortadan kalkması iki türlü bozukluğa yol açar. O seviyenin ortadan kalkması sonucu görülen eksiklik belirtileri (negatif belirtiler) ve alttaki seviyeler üstündeki denetimin yıkılması sonucu ortaya çıkan serbest kalma belirtileri (pozitif belirtiler). Bu savı güçlendiren pek çok örnek verebiliriz. Yeni doğmuş bebekte korteks henüz gelişmesini tamamlamamıştır. Bu yüzden bebekte daha sonra ortadan kalkacak ilkel refleksler görülür. Uza-

tılan parmağı yakalama, yüz bölgesi parmakla uyarılınca ağzı yaklaştırma ve emme gibi. Korteksi devreden çıkmış ileri derecede koma halindeki hastalarda da alt katmanlardan kaynaklanan ilkel refleksler gözükmeye başlar. Psikiyatrik hastalıklarda takıntı, dürtü kontrol bozukluğu ve aşırı heyecanlılığı aşağı katmanların serbest kalma belirtisi; bunama, bellek bozukluğu, duyarlılık kaybı gibi belirtileri eksiklik belirtisi olarak yorumlamak mümkündür.

Birçok heyecan belirtisi irade ile durdurulamaz. Bu, irade merkezi olan neokorteksle, limbik korteks arasındaki bağlantıların ne denli zayıf olduğunu gösterir. Bazen mantıksız olduğunu bildiğimiz halde herhangi bir şeyden korkmaktan kendimizi alamayız. Örneğin, fobilerimizin üstesinden gelemeyiz. Mantıksız bir korkumuzu yenmek için psikoterapilere ve aldığımız ilaçlara karşın aylar boyu gayret sarfetmemiz gerekebilir. Yine de başarılı olamayabiliriz. Korteksimiz gündelik yaşamımızda da çoğu kez heyecanlarımızın, cinselliğimizin, korkularımızın, açlık duyumuzun esiridir. Burada hemen yine kaba saba patronlar ve onların cin fikirli uzmanları arasındaki ilişkiye dönelim. Uzmanlar bazen patronu, onun ilkel arzularına hiç de uygun düşmeyen etkinliklere ikna ederler. Bir şeyi protesto etmek için açlık grevi yapan insan, patronundan aldığı gücü ona karşı kullanmaktadır. Ya da politik bir nedenle ölüme yürüyen insan, ölümü göze almanın kendi onursal varlığı için gerekli olduğuna benliğini ikna etmiş demektir. Limbik lob da kandırılmıştır ve artık tüm heyecanlarını bu amaca ulaşmak için kullanır. Görüldüğü gibi bunlar yalnızca insanda ortaya çıkan, üst düzeyde yetkin korteks çalışmalarının sonucudur ve hayvansı temel aşılmıştır. Neokorteks giriştiği üst düzey etkinliklerle soyut kavramlar yaratır, patronlarının ilkel güçlerini gelişmiş insani güçlere dönüştürür. Az önce belirttiğim gibi toplum bunları iyi ya da kötü diye değerlendirir. Freudcu terminolojide iyiye dönüştürmenin karşılığı 'Yüceltmedir'. Oysaki işin aslı Freudcu kuramda açımlandığı gibi değildir. Olumlu insani etkinliğin tamamı bir anlamda yüceltmedir ve bu yüceltme iddia edildiği gibi bilinç dışının değil, bilincin ürünüdür; bilincin alanına girer. Başka bir deyişle insanı insanlaştıran bilinç dışı ve bilinçsiz süreçler değil, bilinç ve bilinçli çalışmadır. (Psikodinamik kuramın kapsamlı eleştirisi sonraki bölümlerde yapılacak.) Fakat şu da vardır ki, bugün aydınlarımızın çoğu nasıl ilkel kafalı, çok paralı burjuvalarca satın alınıyorsa korteks de her zaman patronlarını olumlu etkinlikler için ikna etmez, onun ilkel dürtülerini olabildiğince uygarlaştırarak, toplumdaki ilişkiler sistemine akılcı bir tarzda uyarlayarak tatmin etmeye çalışır. Hayvansı ilkel arzularla yüklü olmayan tek bir insan yoktur yeryüzünde. Daha önce de belirttiğim gibi bu arzular hayvansı olduğu için tek başına ne iyi ne kötüdür. Suçunun bilincinde olmayan bir çocuğu, geri zekalıyı, deliyi o yüzden affederiz. İyi ya da kötü olan, onları iyi ya da kötü yönde tatmin etmek için yollar gösteren uzmanlardır. İnsanı insan yapan korteks ve bilinçli faaliyet, hem iyiliğin hem kötülüğün kaynağıdır.

Gelişmiş bir neo korteks ancak insani anlamda bir yetkinliktir. Yani yetkinliği sınırlıdır. Neo korteksin alt katmanlarla ilişkisi nasıl yukardan aşağıya bir emir komuta zincirinde olduğu gibi değilse, korteks içi ilişkiler de her yerde ve her zaman sıcak değildir. Bildiğimizden emin olduğumuz bir bilgiyi bazen anımsayamayız. Yanlışlığını bildiğimiz bir takıntıdan bir türlü kurtulamayız. Musluğu kapattığımızı anımsadığımız halde, 'ya kapatmadıysam' kuruntusuyla gidip kontrol ederiz. Sigara içmemizin sağlığımıza zararlı olduğunu bilmemize karşın, bunu mazur gösterecek nedenler buluruz.

İnsan beyni bazı yönleriyle en gelişmiş bilgisayardan daha yetkindir. Ama çoğun, veriler tatminkar bile olsa en ilkel bilgisayarın yapmayacağı hatalar yapar, tutarsızlıklar gösterir. Herhalde bunlar programındaki yanlışlardan kaynaklanır. Ne olduğunu tam çıkaramadığımız bu yanlışların sonuçlarını gördükçe bazen isyan eder, bazen hayra yorarız. Şimdi, programın neresinde bozukluklar var; onları bulmaya çalışalım.

Bazı Psikoloji Kavramları

İnsanda Bilgi İşlem Süreci: Duyu ve Algı, insanda bilgi işlem sürecinin ilk iki aşamasıdır. Sonraki aşama bilişimdir. Duyu, duyu organlarının getirdiği henüz işlenmemiş bilgidir. Pencereden sokağa bakalım; görme alanımıza giren her şey gözümüzle alınır; bu uyarı sinir lifleriyle beyine gelir. İşte bu, duyudur. Algı ise, duyu verilerini örgütleyip yorumlayarak çevremizdeki nesne ve olaylara anlam verme sürecine verilen addır. Sokağa baktığımızda sokağın sokak olduğunun bilincine, düşünmeden, zaman geçirmeden, zihnimizi zorlamadan ulaşırız. Sokakta bir kedi yürümektedir. Bunun kedi olduğunu keza düşünmeden, anında biliriz. Hatta kedinin boynunda bir tasma görürsek yine düşünmeksizin onun sahipli bir kedi olduğu bilincine kavuşuruz. Burada duyumla gelen uyaran o anda eski bilgilerle karşılaştırılmış, kafamızdaki kedi kavramına ilişkin görüntülerle benzerliği görüldüğünden, 'kedi' algılamasına varılmıştır. Bu süreç bir neokorteks işlevidir.

İnsanın bilgi işlem sürecinde ilk önemli yanılgılar ya da yetersizlikler işte bu aşamada ortaya çıkar. Duyum da önemlidir gerçi. Ama duyu organları sağlam olduğu ve iletici yollarda bir hasar bulunmadığı sürece insanlar arasında kayda değer duyu farklılıkları ortaya çıkmaz. Gözleri sağlam olan her insan aynı pencereden sokağı aynı görür. Burada yalnızca duyu organlarının eşik yetilerinin yetersizliğinden söz etmek olanaklıdır. Örneğin iyi bir göz bile üçücü kattan baktığında yerdeki karıncayı göremez. Ancak insanın yanılgı süreçlerinde duyu eşiklerinin rolü görece çok azdır.

Gelelim algı yanılmalarına. Bunların bazıları patolojik, yani normal dışıdır. Beyinin bazı bölümlerinin tahribinde kişi, gördüğü bir nesneyi önceden bildiği halde tanıyamaz. Kalemi görür, fakat kalem olduğunu çıkaramaz. Buna agnozi denir. Ya da söylenen sözleri duyar fakat anlayamaz. Bir de duyusuz algı vardır. Ses olmadığı halde kişi sesler duyar. (Varsanı-hallüsinasyon)

Algısal süreçlere özel önem veren Gestalt psikolojisinin yayılmasıyla birlikte bu konuda pek çok araştırma yapılmış, savlar ileri sürülmüştür. Algının bir örgütleme süreci olduğu ve bu örgütlemenin yasaları bulunduğu

gösterilmiştir. Gördüğümüz ya da işittiğimiz bir bütünlükte bir veya birkaç noktayı şekil, geri kalanı zemin olarak görmemiz (şekil zemin ilişkisi), duyduğumuz ya da gördüğümüz bir cümleyi ya da şekli kafamızda tamamlayarak algılamamız (tamamlama), birbirine benzer birimleri gruplayarak algılamamız (benzerlik), bu kurallardan yalnızca bazılarıdır. Normal kişide algı yetersizliği ve yanılması fizyolojik süreçlerden kaynaklanır. Normal algı yanılmalarına verilen klasik örneklerden biri şudur: Karanlık bir odada deneğe zayıf bir ışık kaynağı gösterilir. Bir süre ışığa bakan denek sabit duran ışığın hareket ettiği sanısına kapılır. Yine ışık kaynağının gücü değiştirilir. Işık azaltılır, çoğaltılır. Denek ışık kaynağının uzaklaştırılıp yakınlaştırıldığını zanneder. Renklerle, şekillerle, perspektifle ilgili böyle yüze yakın yanılsama örneği verilebilir.

Algıda seçicilik kavramı insanların farklı algılamalarını, algı yetersizlik ve yanılmalarını açıklamada çok önemli bir kavramdır. Sokağa bakan üç ayrı kişi dikkatlerini üç ayrı noktada toplayabilecektir ve sorulduğunda her birinin dışarda neyi gördüklerine ilişkin ifadeleri farklı olacaktır. Hayvanları seven biri kediyi görecek; otomobil meraklısı yoldan geçen son model arabayı ayrımsayacak; annesini bekleyen çocuk ise yalnızca annesini seçici olarak algılayacaktır. Çocuğa kedinin renginin ne olduğunu sorduğunuzda belki de söyleyemeyecektir. İnsan kendisine ilginç gelen şeyleri daha seçici algılamak eğilimindedir. Burada ilgiler, inançlar, bireysel değerler, gereksinmeler rol oynar. Uyarıcının rengi, büyüklüğü, hareketliliği gibi çok sayıda başka etmen de önemlidir. Aynı konuşmayı dinleyen iki kişiden dindar olan kişi konuşmanın dinle ilgili cümlelerini, sanatla ilgilenen kişi ise estetikle ilgili cümlelerini daha iyi algılayacaktır. Peş peşe seyrettiğimiz iki klipten eğer biri özel ilgi alanımıza girmiyorsa hareketli olanı daha iyi algılanacaktır. Reklam ve müzik kliplerinde görüntülerin sürekli değişmesi bu yüzdendir. Günümüz politikacıları, reklamcıları, işletmecileri, psikolojiden, özellikle normal algı süerçleri ve algı yanılmaları bilgisinden yaygın olarak yararlanmaktadırlar.

Yapılan deneyler bazı algı yeteneklerinin insanda doğuştan geldiğini ama kişinin deneyimleri ve öğrendiklerinin doğuştan gelen bu yeteneklerinin gelişmesinde önemli rol oynadığını göstermiştir. Örneğin kör doğan ve sonradan gözleri açılan kişilerin görme, şekil tanıma yeteneklerinin yavaş geliştiği, hiçbir zaman da doğuştan görenlerin düzeyine ulaşamadığı saptanmıştır. Aynı konuda bir pigme örneği ilginçtir. Yaşamı boyunca ormanlık bölgeden çıkmamış ve açık alanları görmemiş bir pigme ilk kez açıklık bir araziye çıktığında uzaktaki bir mandayı, orman içinde dolaşan mandaları önceden bildiği halde yakınındaki bir böcek zannetmiştir.

Algı konusuyla ilgili önemli iki noktanın altını çizmek istiyorum.

Bunlardan birincisi algı yanılmalarında ve farklılıklarında bireysel beklentilerin, inançların, değer yargılarının önemli rolüdür. Bu anlamda nesnel bir algıdan da söz edemeyiz. Çünkü her bir kişinin, her an bireysel beklentileri değişik olur ve dünya görüşü, kişiliği algısını başka kişilerin algısından farklılaştırır. Bu doğruyu politik alana uyarlarsak taraf olmayan ya da sınıf bakış açısı taşımayan hiçbir algının bulunamayacağı sonucuna varırız. Sanata uyarlarsak, ideolojisiz bir sanat eseri bulunamayacağı gerçeğine varırız. Anımsatırım ki henüz algı konusundayız ve insan beynindeki bilgi işlem sürecinin daha ikinci aşamasındayız.

Vurgulamak istediğim ikinci nokta algının öğrenmeyle ilgisidir. Yukarda sözünü ettiğim pigmeye bir piano müziği dinletsek bunu duyacak ama anlamlandıramayacak, duyduğunu ancak genel bir ses kategorisi içinde değerlendirebilecekti. Bu örneği yaşadığımız topluma uyarlayabiliriz. İyi bir müzik eğitimi almayan ben, güzel piano çalan biriyle bir dehanın çalışı arasındaki farkı anlayamam. Fakat iyi eğitim görmüş başka biri, iki çalış arasındaki farkı hiç düşünmeden ayrımsayacak ve yargısını bu yetkinleşmiş algısına göre verecektir. Örnekleri çeşitlendirebiliriz. Sıradan bir vatandaş dinden, bayraktan, ezandan, pahalılıktan söz eden politikacının laflarını hemen kapacaktır; sosyal adalet, halkçılık gibi kavramları güçlükle algılayacak sonra da unutacaktır; sınıfsız toplum ve doğal denge gibi kavramları alamayacaktır; komünistlik, Allahsızlık gibi kavramları da hemen kapacak ve bu onda nefret uyandıracaktır. Felsefe, tarih bilmeyen, kendini geliştirmemiş bir sosyalist, iki sol akım arasındaki tartışmanın özünü algılayamayacak, yargısını yetersiz, sapmış algıları temelinde verecektir. Seçici algısı konunun özünü oluşturmayan bir davranış biçimine, bir heyecan gösterisine, ilginç bir cümleye hatta tartışanların giysilerine, jestlerine yönelecektir. İyi eğitim görmemiş kişi, bir filmin en can alıcı sahnesinde verilmek istenen mesajı algılamayacak, gözü o sahnedeki başka bir noktaya takılacaktır. Müzikte, şiirde, görsel sanatlarda, sinemada hatta romanda algısal süreçler çok çok önemlidir. İnsan müzik dinlerken, şiir hatta roman okurken önce ve genellikle algılar ve çoğunlukla doğrudan yargıya atlar. Düşünme, akıl yürütme, problem çözme gibi yetilerini ya hiç kullanmaz, ya da çok sınırlı kullanır.

Arabesk motiflerin, söz gelimi Ahmet Kaya'nın ezgilerinin düşünsel olarak o tür müziğe karşı olan benim kulağıma bile zaman zaman hoş geldiğini fark ederim. Bunun nedeni çocukluğumuzdan bu yana söz konusu motiflere kulaklarımızın alıştırılmasıdır. Aynı motif bir Avrupalıya çok yabancı gelecek ve eğer o Avrupalı eksotik etkilerden hoşlanmıyorsa doğaldır ki beğenmeyecektir. Belirttiğim nedenle beğense bile algısı ve duygulanımı bizimkinden çok farklı olacaktır. Sokaktan sıradan bir vatandaş getirelim ve bir klasik batı müziği parçası dinletelim. Birkaç deneme sonunda çoğun deneklerimiz melodiyi çıkaramayacaktır. Çünkü algı yeteneğinin gelişmesi eğitim ve öğrenmeye, başka bir deyişle ilgi ve çabaya bağlıdır.

Yetkin algı, doğru düşünebilmenin temeli ve yolun yarısından fazlasıdır. Sürecin son aşaması olan Bilişim (Düşünme, Hatırlama, çözümleme, bütünleme, problem çözme, akıl yürütme, kavramlaştırma, dili kullanma v.b.) ancak yetkin bir algı temelinde çok yönlü, zengin ve bu anlamda doğru olabilir.

Henüz erken olmakla birlikte buradan sanat, politi-

SOFRASINDAYIZ GÜNÜN II

Hiçbir şey bitmedi daha, defterini dürme,
kitabını kapama
kulağım bulvarlarda ve şarkıda
geceye düşmüş görüntün düşlerin aydınlıkta
kapanalım nostaljimize deme
sofrasındayız günün

Fabrika çığlıklarıyla buluşunca ufuk
çakıllara vurur gibi deniz, renklere bölünür ter
zorlar, mavi bir zamanı ellerimiz
bir anlam buluyorsan yüzdüğün ateşte derim
karala göğsündeki takvimleri haydi

Emekliyorum ilk harflerinde adımın
büyük uygarlıklar peşindeyim adım insan
sulara böyle apansız ustası olmadan daldık da
gözgözeyiz yine, soluklarımız çoğalan kuşlar
birden geçti beklenen tufanlar omuzlarda

Hiçbir şey bitmedi daha, asma suratını
darağacına
aşk mı, kahramanlık mı incinen yalnız
rüzgâr şaşkın, yapraklar koşuda, gözlerimiz
samanyolu
yittikçe gölgeler kendimi tanıyorum izimden
kurtuluyorum koynumdaki sürgünümden

Özlediğimsin yanımda kal böyle bulutsu
bir serüvenin ucuyum dağınık giden ve
doğurgan
ömrümüz göçmen bir kuş, ekmek ve su firari
yüreğimde kasırgalar saklı, gözlerimde
hançerler
suçlanan bilinçteyim ve bilinen ülkede

Acemisiydim yolculuğumun, eski bir pembeydi
geçenler
köpüğünde boğdum sokakların, sildim
yalnızlıkları
kızıl bir güneş olur yaşadığımız, bazen bir tortu
ekledim sözcüklere birikmiş külü, sınırsız
yolculuğu
evimden başlattım mahpusluğa ve sürgüne

Kendine düşlediğin çok perdeli oyun bu
ürküntün niye, karanlığında menekşem solar
kırlara koş, türkü uçur, denklem söyle, koşul
gönder
hakkın değil mi sevmen beni
kulağıma fısıldaman çılgınca şeyler

Hiçbir şey bitmedi daha gamzelerim derinde
kar atıyor ve mevsim zulümden yana
takılarını koru, gün hırsızın
kulak asma olur olmaz şeylere, kendine
yaslan
sofrasındayız günün.

Özgen SEÇKİN

ka, gündelik yaşam için şu sonuçları çıkarabiliriz:

!- Eğitimsiz olduğu alanlarda insanın algı kapasitesi dar, algı eşiği yüksektir; yetersiz algılayan kişinin düşünme yeteneği de sınırlı olur.

2- Kişilik, bireysel beklenti, dünya görüşü algıyı ve dolayısıyla düşünceyi belirler. (Psikolojik kavramlar için bak. 27, 28, 29, 30, 31)

Kaynaklar:

23- Orhan Öztürk, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları, 1981.
24- Ayhan Songar, Temel Psikiyatri, Minnetoğlu Yay. 1981.
25- Ayhan Songar, Psikiyatri, Serhat Yay. 1980
26- Guyton, Medical Physiology, Saunders Coop. 1986.
27- Serol Teber, Davranışlarımızın Kökeni, Sorun Yay. 1975.
28- Kaplan, Sadock, Textbook of Psychiatry, Vol. 1, Williams, Wilkins, 1983.
29- Doğan Cüceloğlu, İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi, 1993.
30- Rasim Adasal, Medikal Psikoloji, Minnetoğlu Yay. 1977.
31- Orhan Hançerlioğlu, Ruhbilim Sözlüğü, Remzi Kitabevi, 1988.

Sosyoloji Neyin Avazı

Mehmet Engin AR

Bilim Olarak Sosyoloji
Türkiye'de (bilim olarak) Sosyoloji

İlkin: Bilim ve Bilmek... birbirinden ayırmamalı...

Acaba sosyoloji bilim olduğunu biliyor mu? Sormak gerekiyor.

İki kategoride ele alıp incelemeli:

1. Bilim, insanın tarihsel bir eyleminin ürünüdür, diyalektik temelinde yükselmesi zorunludur. Nasıl toplumsal bilinci oluşturan eylemse, teori pratikten doğuyorsa; bilim de, bu zihin ve bilinç örgütlenmesinin, bu sürekliliğin, bu değişim ve hareketin taşıyıcısıdır.

2. İnsan ve tabiatın tarafından, insanı ve tabiatı örgütleyip, insana ve tabiata hizmet ederek bilim.

3. En sonunda bilim; araştıran, değiştiren (kendisi de dahil), yenileştiren-ilerici bir bilim.

Bilimi: İnsanın, hayvanın, bitkinin, sosyal bir varlık yüklenmiş maddenin... doğal eylemlerin alıcısı, açıklayıcısı, geliştirip geriye vericisi olarak bilimi... anlamayan kafa, gövdemizin üstünde taşıdığımız yüktür. Ki o gövdeyi yöneten, kontrollü eylemleri yönlendirenin zihin oluşundan yola çıkarak gövdeyi, onun eylemlerini, gereksiz kılmak mümkün.

Sosyolojinin tarihsel gelişine geçmeden önce şunu da aktarmakta yarar görüyorum: Bilimi, varolduğu toplumsal koşullarından koparmak; gelişim sürecinde yüklendiği misyonunu gözardı etmek yaşadığı toplumsal sistemin ekonomik, politik, sosyo-kültürel unsurlarından soyutlamak bunlarla birlikte ya da bağımsız olarak, yaşadığı toplumsal sisteme durum alışlarıylayanında tavır ya da karşı tavır demek istiyorumdüşünmemek büyük bir hata olurdu.

Geçiyorum...

19. yüzyılın ilk yarımında Auguste Comte (1789-1857) ile isim aldı sosyoloji. Auguste Comte başta olmak üzere Emile Durkheim, sürdürücüleriyle birlikte tarihsel gelişimi sürecinde sosyoloji, burjuvazinin elinde, idealist felsefenin dayanağında/ona çıkarsamalar yapan bir burjuva bilimi oldu. Çıkış yeri Fransa'da, dahası Avrupa'nın diğer ülkelerinde önemli toplumsal değişimler, bunalımlar yaşanırken, Comte'nin pozitivist sosyolojisi ile pozitivist fikirleri Galya Horozu gibi ortalıkta dolaşmakta, gelecekte de burjuvazinin avazı olacak düşünceler, sistematiğine oturtulmuş, sosyoloji adını duyurmuş, bilim olup olmadığı tartışmaları yapılmaktaydı. Comte pozitivizmi, sınıflı bir toplumda ortaya konmuşken, uzlaşmaz sınıf çelişkilerini toplumun maddi temelinden koparıp-burjuvazi de, sınıfları, reddeden bir sınıf olarak karşımıza çıkar bu anlamda-sınıflar arasındaki bu antigonizmde: birey-tabiat, birey-birey, birey-toplum ilişkilerini "ahenk", "toplumsal ahenk" saptamasıyla açıklamaya çalışıyor; toplumsal bilinci meydana getiren pratikleri, dahası, toplumu oluşturan üretici güçleri, sınıfları gözardı ederek, sınıfları uzlaştırma yolunda küçük burjuva bir eğilimin peşinden koşturuyordu. Kaldı ki pozitivizm, toplumsal emek üretimi ile emeğin ürünü metanın biçimsel algılanışından öteye gidememiş, toplumsal ilişkilerin nereden, nasıl, ne zaman meydana geldiğini, ne şekilde gelişim gösterdiğini, nereye varacağını- ya da varması gerektiğini (burjuva bilimcileri böyle bir şeyi gerekli de görmüyor, bilimin görevi saymıyor zaten) -, emeğin ürünü olan metaların formunu yansıtamamaksızın çıplak gözle görüneni bilgisini edinip/edindirip, bir masalı dinler gibi sağır uykuya dalmış ve sınıflı toplumunda Fransa'nın, sınıfta kalmıştır.

Durkheim sosyolojisi, dolayısıyla pozitivizmi - Durkheim sosyolojisinin Türkiye ile de yakından ilgisi var-, toplumsal ahengi sık kullanmakla birlikte, tarihi materyalizme, sınıf çelişkisindeki antigonizme karşı "toplumsal bilinç" kavramını kullanmıştı. **İNTİHAR** isimli eserini örnekleyelim:

Durkheim, **İntihar**'da, toplumda yer alışını incelerken bireyin... Onu, dahil olduğu arkadaşlık gruplarından, ailesinden, kurumsal bağlarından, daha genellemeyle toplumdan koparan, intihara giden yola sürükleyen bir yabancılaşmadan bahsediyor. "Anomi" olarak tanımladığı bu yabancılaşma saptamasının, kapitalist üretim tarzının üretimde yarattığı anarşiye, işçinin emeğinin ürününe yabancılaşmasına, sürekli toplumsal değişimlerle savrulan bireyin ağırlaşan yaşam koşullarına, buhranlar içinde kapitalizme... dayandırılmadığı, pozitivist sefaletin batağında bir Durkheim'ce ortadadır.

Aynı eserde şöyle der: "Tutulduğumuz hastalık büyük bir iktisat sefaletinin değil, kaygı verici bir ahlak sefaletinin delilidir." (1)

Henri Lefebvre'yi dinleyelim: "Demek ki, her ahlak, hakim sınıf tarafından, durumunun ihtiyaçlarına ve çıkarlarına göre dikte edilmiştir. Ahlak, kesin olmayan bir genellik ve aldatıcı bir evrensellik kazanabilir ancak. Evrenselin somut bir şekilde gerçekleşmesi, ethik (ahlak) alanında ortaya çıkmaz. Ahlak, baskı altındakilerin gerçek ihtiyaçlarının ve özlemlerinin yerine, efendilerinin sürekli baskısı sonucu olan hayali ihtiyaçlar ve özlemler koyar. Özellikle kapitalizmde değerler, ince ve soyut, kaba ve basit olmak üzere iki bölüme ayrılırlar.

Bu ayrılma, burjuva ahlakları tarafından yasalaştırılmış ve onaylanmıştır. Bu ahlaklar, sonunda, malik-olmayışı haklı çıkarmaya vardırırlar işi; anlamları olan ve hayata somut (pratik) bir anlam veren eserlerden ve nesnelerden ayrı düşmüş insanın durumunu, haklı bir durum gibi gösterirler." (2)

Durkheim, **Meslek Ahlakı** isimli kitabının 1. bölümünde de şunları söyler: "Hırsızlık cezalandırılır, bu ceza bir kuvvettir. Fakat ceza, işin şöyle ya da böyle bir maddi iş olmasından meydana gelmez; mülkiyet hukukunu kuvvet altına alan zora karşılık, hırsızlığın, yani başkasının mülküne tecavüzün yasak olmasından ileri gelir. Hırsızlık ceza görür, çünkü yasaktır. Mülkiyet anlayışı, bizimkinden büsbütün başka bir topluluk farz ediniz, bugün hırsızlık sayılan, bu yüzden ceza gören birçok fiiller bu özelliği kaybedecek, dolayısıyla da ceza görmeyeceklerdir. O halde kuvvet fiilin kendi özüne bağlı değildir, çünkü fiil olduğu gibi ebedi kalacak fakat kuvvet ortadan kalkacaktır. Böylece kuvvet, bu fiilin kendine izin ya da ceza veren, kural ile olan ilişkisine bağlıdır." (3)

Tam da burjuvazi ahlak hukuyla işleyen bu pasaj, hırsızlığın toplumdaki maddi temellerini, ekonomik temellerini ele almadan burjuva mülkiyet ilişkilerinin hırsızlık ile girdiği ilişkinin toplumsal görüntüsünü anlatıyor. Başka bir toplum yapısında, toplumsal ilişkilerin hırsızlığa "izin vermesi", böyle bir şeyi o toplumun sadece kültürüyle, hele de kültürüyle açıklamak olanaksızdır. Toplumsal emek üretimine katılan, toplumsal emek üretiminden ihtiyacı doğrultusunda pay alabilen birey için "çalmak" eylemi anlamsızdır. Burada Durkheim ahlak anlayışının, kapitalist devlete sahip burjuva ahlak anlayışıyla burjuva mülkiyet ilişkilerinin hırsızlık karşısında yüklendiği ahlak anlayışının aynılığını görebiliriz. Aynı eserde: "... meslek grupları ne kadar sağlam ve teşkilatlı olursa, meslek ahlakı da o kadar gelişir ve sayılır." (4) Eğer Durkheim'in söylediği doğruysa, neden şu günlerde, Türkiye'de, bir zabıta memuru ya da bir doçent, öğretim üyesi rüşvet alır? Acaba bir doktor hastasından daha fazla para koparmak için hangi "meslek ahlakı"na, neden başvurur? Ahlaksızlığın ahlakı mıdır yoksa bu? Hayır. Bireyin ahlakı, içinde yaşadığı ekonomik-siyasal sistemin ahlakıyla değerlendirilmeli; bireyin meslek örgütlenmeleriyle değil (Burada ayrıca, meslek örgütlenmesinin kimin yanında, neye karşı olduğu da önem taşır).

Sosyolojinin çıkışı incelendiğinde ortaya çıkan şudur; Avrupa'da monopolcü kapitalizmin büyüme ve genişlemesi devam ederken önemli toplumsal hareketlilikler, toplumsal değişimler yaşanmakta. Proletaryanın burjuvazi karşısında mücadelesi, mücadele alanları yayılıyordu. Fakat inceleme alanımız bunlar olmadığından...

Geçiyorum Türkiye'ye...

Böyle bir ortamda ortaya konan sosyolojinin Fransa'da- Türkiye'ye getirilişi de toplumsal değişimlerin yoğun yaşandığı yıllara rastlar. 19. yüzyılın son yıllarında gerçekleştirilen çeviriler ile İngiliz filozof ve sosyolog olan Herbert Spencer'in, toplumu geniş bir biyolojik organizma olarak düşünen ve evrimci bir kurama bağlı olarak organcı kuramı ile sosyolojiyle tanıştı Türkiye. Sosyolojinin yerini sağlamlaştırması ise pozitivist sosyolojinin Ziya Gökalp'la, yine aynı yıllara rastlar -19. yy. sonları 20. yy. başları- Durkheim'in pozitivist sosyolojisini Ziya Gökalp'ın benimsemesi, Türkiye'ye getirilmesi. Gökalp'te sosyoloji, ideolojiyle kendini gösterir. Burjuvazinin, sınıfları yok sayan bir sınıf olarak kendini tanımlamada, toplumu tanımlamada "millet", "ulus" gibi kavramları kullandığı düşüncesinden hareketle, Gökalp'in sosyolojik araştırmalarının "Türk Folkloru", "Türk Tarihi", "Türk Masalı" araştırmalarıyla açığa çıkması, O'nun ideoloji temelli sosyolojisinin, ulus esasına dayanan burjuva biliminin göstergesidir.

Ziya Gökalp'in sürdürücülüğünü yaptığı Durkheim pozitivist sosyolojisinden başka Prens Sabahattin, Türkiye'nin "yönetim" sorunu değil "yapı" sorunu olduğunu ilk belirtiyordu. Prens Sabahattin'de dikkat çekici olan, varlıklı bir ailenin içine doğmuş, özel öğretmenlerden dersler almış bir entellektüel olmasıdır. Toplumsal sınıfının çıkarları doğrultusunda "cemaatçı" olarak nitelediği Osmanlı toplum yapısının (komünoter), partikülarist toplum yapısına geçmedikçe... bir toplumsal bünye değişikliği olmadan tam anlamıyla siyasi devrimi gerçekleştiremeyeceğini söylerken böyle bir eylemin aracı, uygulama ya da gerçekleştirme alanı olarak da eğitimi görüyordu. Kendi deyimiyle "bireysel girişkenliğin gerçekleştirilmesi" şeklinde gerçekleştirileceğini gösterdiği bu düşüncenin, bir temel sorununda değil, zaten bozuk olan temelin unsuru eğitimin islahında görüyordu. Eğitimdeki çözümlemeyi yaparken, tarımda yenileşmeyi öngörürken, Prens, burjuvazinin gelişmesinin hayatiliğine işaret ederek, ayrıcalıklılar toplumunda örgütleyici bir işlevi geçrekleştirmesi gerektiğini söylüyordu.

Prens Sabahattin'in yöntemini belirlediği -F. Le Play'in **Sclence Sciale** okulunun görüşleri doğrultusunda- alan araştırmalarının ilk ürünleri, Prens'in de görüşlerinin sürüdürücüsü olan Mehmet Ali Şevki eliyle verildi. Monografik inceleme yönteminin esasları üzerine, kaleme aldığı **Memleketl Tanıma Yolu,** ilk monografi **Kurna Köyü** monografik incelemesi söylenebilir.

1915 yılına gelindiğinde üniversite programlarına resmen giren sosyoloji, mütareke yıllarında programlardan kaldırıldı. Tekrar üniversite programlarına alınışı 1923 yılındadır. 1933'de yapılan üniversite reformuyla birlikte sosyoloji kürsüsü kaldırıldı; bunun yerine birden fazla fakültede ders konuldu.

Ayrıca... 1950'lerden başlayarak memleketin bilim (?) hayatında baş gösteren Amerikan sosyolojisine değinmeden geçemeyeceğim... Önce bir-iki cümle:

Demokrat Parti yönetiminin memleketteki politikalarıyla emperyalizmin iyice yerleşmeye başladığı 1950'li yıllardan başlayarak, ekonomide, siyasette, bilimde(?), vs... Amerikan sosyolojisi işte tam da bu sırada girdi Türk sosyoloji hayatına. Toplumu meydana getiren sınıflar arası ilişkileri anlamayan yaklaşımıyla toplumsal değişimleri göremeden; toplumsal ilişkinin karşılıklı bireylerin birbirlerine pratik eylemlerinden doğmasından dolayı, Amerikan sosyolojisi, sınıf ilişkilerinde ortaya çıkan toplumsal olayı, bunların meydan vermesi toplum-

sal olguları çözümleyememişti. Aydın Çubukçu'yu dinleyelim: "Amerikan sosyolojisinin gelişmesinin özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasına ve soğuk savaş sürecine rastlayan döneminde, sosyolojinin ve sosyal psikolojinin içerdiği politik araçlarla bağlantılı olarak, kültür konusunun ele alınışından da, öncelikle, toplumsal eğilimleri ve gelişmeleri önceden kestirerek önlemenin, toplumu yönlendirme ve yönetme yolu olarak benimseyip yaygınlaşan ve dolaysız bir biçimde politik iktidar için gerekli araçlar özelliği kazanan sosyoloji araştırmalarına ve araştırma tekniklerine teorik bir temel hazırlamaya elverişli bir yapı elde etme amacı gözetilmektedir." (5)

Bunlardan başka Ahmet Rıza Bedii Nuri, Necmettin Sadak, Niyazi Berkes, Cavit Orhan Tütengil, Muzaffer Şerif Başoğlu, Şerif Mardin, Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, Hilmi Ziya Ülken, Mübeccel Kıray, İsmail Beşikçi gibi sosyologların; araştırma, inceleme çalışmaları vardır.

Geçiyorum...

Şu günümüzde sosyolojinin yüklendiği misyonun, yani değer sistemlerini inceleyen bir bilim(?) dalı olduğunu varsaydığımızda, tam da orta yerine "insan"ı oturtmak gerekiyor; o değerler sistemini yaratan olarak insanı; toplumsal emek üretimini, maddi üretimi sağlayan insanı; öleni, yok edileni, kültürsüzleştirilen, kimliksizleştirilen insanı; insanı...

Türkiye'de, sosyolojinin uygulanma alanlarından biri, eğitim... Ortaöğretimde, müfredat programlarına giren sosyolojinin, Milli Eğitim Bakanlığı kabulünün, burjuva sosyologlarının öngördüğü sosyoloji ile dahi ilişkisi yok şu günlerde. Eğitimin genel karakteristiği olan "kimliksizlik", "kişiliksizlik", "gericilik", "ezbercilik", ...daha sayılabilecek niteliksizliklerinin yansıdığı yüksek öğretim programlarında ise sosyoloji...bilimin/bilimselliğin en yakışık aldığı yerlerde, üniversitelerde ise çığırından çıkmış durumda. Mesela: 1994 yılındayız. Dört yıl önce, 1990 yılında öğretilen (A) sosyoloji ders notları ile bu yıl, yani 1994 yılında aynı dersin sınavlarına girebiliyorsunuz. Doçentinin-yardımcı doçentinin, profesörünün-öğretim üyesinin de kaprislisi, gericisi, faşisti, erkeği, kadını, çocuklusu, çocuksuzu, evlisi, bekarı da... cabası...

Hizmet sektöründeki sosyolojiyi ise, birtakım finansif üstyapıların istatistiksel araştırmalarında kâr payına pay katan bilim(?) olarak görüyoruz sosyolojiyi. Ya da halkla ilişkiler çalışma kolunda halkla ilişkisizlikte, reklam piyasasında; masanın başına oturmuş, halkı hangi yönden ne kadar sömürebileceğini düşünürken, medyanın biriciği televizyonda yapılan mide bulandırıcı programların izlenebilme olasılıklarını araştırıp veriler verirken buluyoruz sosyolojiyi. Ya da hizmet sektöründen başka, memlekette bu kadar ele alınması, işlenmesi, gün ışığına çıkarılması gereken sorun varken; yemekli davetlerde eğlenirken, kokteyllerde paslanarak, sempozyumlarda, panellerde çene eskiterek, dirsek çürütürken, sosyolojiyi...

Endüstriyel hayatta sosyoloji en sonunda. Proleterin emeğini sömüren kanalla beslenen kapitalizm, Azami Kâr Yasasıyla hükmünü sürdüren kapitalizm, daha fazla emek sömürüsü ile daha fazla kâr elde etmek için elbette ki kendine cevap veren her şeyi kullanacağı gibi, elinden gelen her çabayı da bu yola kanalize etmeye çalışacaktır; çalışıyorda. Türkiye'de orta ve daha büyük işletmelerin bazılarında oluşturulmuş. "Eğitim saati" adı altında faaliyet gösterilen, bu günlerde pek revaçta olan "bilgi işçisi" tanımlamasına uyan işçiler yetiştirmeyi-eğitmeyi- amaçlayan ve fabrika üstyapısından insanların derslerini yürüttüğü "fabrikaya", "işe", "sömürüye" entegreyi-işçilerin-hedefleyen; böylece de sömürüyü arttırdıklarında tepkinin gelmemesini sağlayacak dallar bulunuyor. Buralarda sosyolojinin işi ne olabilir? Bir kere... sosyolojinin eğitimdeki fonksiyonu düşünüldüğünde, değerler sistemi ile ilgili bir bilim (?) olarak işçilerin eğilimlerinin, özlem ve isteklerinin açığa çıkarılabileceği; işçilerle dirsek temasını kurarak, sosyal ilişkilerine girerek, sosyal ilişkilerini düzenleyerek, güncel problemlerini anlatmasını sağlayarak, kısa vadede sorunlarıyla ilgilenerek, cevaplayarak... Burada dikkat edilmesi gereken husus, uyumdur. Fabrikaya, işe uyumu sağlanan işçinin, sömürünün farkına varabilmesi, sömürüye tepki göstermesi mümkünsüzleştirilmektedir; elbette daha çok kâr için. Konumuzla ilgisi ise, bilim(?) olduğu savlanan sosyoloji-sosyologlar için bilimadamı-için, hele de araştırma alanımız Türkiye ise, böyle emek sömürüsüne araç olup sonra da nasıl bilim/bilimsellikten bahsedilebildiğidir.

Verim arttırımı-emek üretimini çoğaltarak sömürüyü yaymak-sosyolojinin inceleme (hatta uygulama) alanı içerisine sokulmakta böylece. Sosyoloji literatürüne Amerikan sosyologlarınca kazandırılan bilgi işçisi tanımlaması, tam da kapitalizmin seyir defterinden çıkarılıp işçi sömürüsünün çoğaltılmasında bir kılıf görevi görmektedir. Dahası sosyoloji/sosyologlar, bu kılıfı üstüne geçirendir. Kaldı ki bilgi işçiliği-hizmet sektöründe özellikle, yönetilenin yöneten konumuna geçtiğini, üstün astına saygı gösterdiğini, tek patron sisteminin günümüzde yerini "herkesin patron" olduğu yapılanışa bıraktığı söylenmesine rağmen... kapitalist üretim tarzının, kapitalist üretim ilişkilerinin, sınıf temelinde meslek hiyerarşisini yok ettiği, edebileceği söylenemez. Türkiye söz konusu olduğunda da, sosyolojinin hangi düşünceyi kabüllenip, hangi bilim temelinde bilim yaptığı ortadadır.

Gelelim medyaya...

Dedik ki: Değer sistemlerini inceleyen bir bilim(?) dalı varsaydığımızda sosyolojiyi, orta yerine "insan"ı oturtmak gerekiyor. Burada taraf-tarafsızlık kavramlarını da incelemek gerek. Çünkü bilim, insan ve tabiatın tarafında, insanı ve tabiatı örgütleyip, insana ve tabiata hizmet edebilmelidir; bu yönüyle ancak bilimdir. Öyle burjuva bilimcilerin söylediği gibi içi boş, ne olduğu belirsiz bir tarafsızlık kavramına sarınarak gelişemez bilim. Gelişme dedik, çünkü bilim, temelin de diyalektik bir eylemi, praksisi barındırır; bu yüzden eskimişe karşı yeninin, insanın yanında taşıyıcısıdır.

İnsanın sınırsız ihlal edildiği, medyanın kültürleri altüst ettiği, insani değerleri ayaklar altına aldığı şu günlerde, tam da şu günümüzde sosyoloji, Türkiye'de, anti-bilimsel bir tavırdadır hâlâ. Bir alıntı yapalım: "Her bi-

rimiz kitle iletişim araçlarının geniş bir saldırısına maruz kalmanın insanları bir duygusuzluk ve bulantı içinde nasıl donuklaştırdığını görebiliriz. Her kamusal alandan baskıcı bir monolog duyularımıza sızar ve dikkatimizi altüst eder. Nereye baksak, neyi dinlesek, nereye gidersek gidelim: İlan panolarının pornografisi, otobüslerin iki yanındaki levhalar, metro kartları, parlak vitrin yazıları ve gösterileri, posta kutularımızı ardiyeye çeviren reklam furyası, aptal plaj uçakları ve balonları, kuponlar, tiksindirici araba çıkartmaları ve yaka iğneleri, utanç verici hizmet üniformaları plastik bayraklar ve kurdeleler, saçmasapan gösteriler, köşebaşı bildirileri, arabaların ön camındaki silecek böcekleri, reklamlar, kredi kartları, haykıran radyolar, günlük gazeteler, her an televizyon, satın aldığımız her şeye sarılan paketler- iç çamaşırımızdaki etiketten evimizde bizi çağıran robot bilgisayarlara kadar.

Medya, kamunun çıkarlarına değil, Devlet'in ve diğer şirketlerin çıkarlarına hizmet eder. Medyanın saldırı ve ayartma ekranı, olası en büyük halk kesimini tutsak almak ve ipnotize etmek üzere düzenlenmiştir." (6)

Görüldüğü üzere, insanı donuklaştıran medyanın dışında değil, içinde yer alır sosyoloji. Türkiye'de de yok edilen insanın, yozlaştırılan insan ilişkilerinin, ekonomik-sosyal sömürüyü çoğaltana karşı insanın yanında değildir sosyoloji. Değildir ki bütün bu olup bitene karşı savaş açıcı... Medyanın işlevine dair bir örnek: Geçmişte bir zamana kadar küpe, kadınla bütünleşmiş, kadının estetiğiyle anılan bir misyon taşıyordu. Fakat bugün, kadınlar da, erkekler de, eşcinseller de küpe takıyor. Bu, medyanın içini boşalttığı, tüketimi çoğaltmak uğruna yaşantımızdaki alışkanlıkları öldürmekten çekinmediğine dair küçük bir örnektir. Çoğaltılabilir... korkunç boyutlarda... Öyleyse soruyorum: Bilim(?) olarak sosyolojinin yüklendiği misyon nedir? Bütün bunlar karşısında...

Son söz...

Kapitalist üretimin egemenliğinde, Devlet'e sahip sınıf, burjuvazinin hakim kültüründe ülkelerde bilim, bilim değildir; yapılamaz.

Bir örnek: Yaşama, insanı yaşatma ihtiyacından doğan tıp bilimi, kapitalist sistemde insanın sömürüsünde kullanılmaktadır. Dedik ki: Bilim, insanın tarihsel bir eyleminin ürünüdür, insanın doğal eylemlerinin bir sonucudur fakat yüzyıllardır insanın eylemlerinin önünde bir engel, emeğin sömürüsünde bir araçtır.

Her gün 10 ile 20 arasında değişen, eksilmez bir sayıyla artan insanın öldürüldüğü; hastalık, trafik kazası, doğa afetleri. ... bin çeşit sayılabilecek ölüm bilançolarının yüzdeleri kabarttığı bir ülkede bilim, yapılamaz. Hele de insanın öldürülmesine araç silahı, mermiyi, makinayı üreten teknolojiyi destekleyip geliştiriyorsa; hastalığa sebep mikrobu yenecek parasız ilacı üretmiyorsa, trafik kazasını, iş kazasını en aza indirecek, yok edecek önlemi almıyorsa; doğa afetlerine hazırlığı, önlemi almıyorsa bir bilim, bilim değildir. Ha... Kâr mı etmiyor işletmeler: Sermayesi daha büyük olanı var, ondandır; bilim mi değil bilimleri: İşte o sermayesi büyük olan var ya, onun sahibi olduğu sistemdendir...

VUR BENİ

Ölüm doludizgin
dizelerim arasında
at koşturur
bekleme
vur beni.

ALDANIŞ ÖTESİ

ayrılıktı umut
ucunda özlem
nokta konuldu

kalın bir çizgiydi
yüreğim
konarken
aldanışın ötesine

SESİM

Çatlamış yüreğime
Usulca
İlişince sesim
girmek istemem
ölüm düşlerine

İbrahim TIĞ

KAYNAKÇA

1. DURKHEIM, Emile/İntihar, s. 445 (Meslek Ahlakı adlı kitaptan)
2. LEFEBVRE, Henri/Marx'ın Sosyolojisi s. 96, Öncü Kitabevi
3. DURKHEIM, Emile/Meslek Ahlakı, I. Bölüm, s.5, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
4. DURKHEIM, Emile/Meslek Ahlakı, I. Bölüm, s.15, MEB. Yayınları
5. ÇUBUKÇU, Aydın/Kültür ve Politika, s.12, Evrensel Basım Yayın
6. CHOMSKY, Noam/Medya Denetimi-Immediast Bildirgesi s.7-8, Tümzamanlar Yayıncılık

İzmir Bir Başka

Bülent HABORA

İki kişiye çok kızıyorum. Biri öldü, öteki sağ. Bu ikilinin Türkiye'ye yaptığı kötülükler unutulmaz. Adlarını vermeyeceğim, ârif olan anlar.

Sevgi Yolu'nda plâk da satan bir arkadaşım var. Plâkları, bir telde sergiliyor. Geçenlerde üç genç, sanırım lise son sınıf öğrencisi, geldiler, plâklara baktılar, baktılar, baktılar. Biri, "Bunlar videokaset mi?" diye sordu arkadaşına, hafif sesle. İkinci genç, "Plâğa benziyor," diye yanıtladı. Üçüncüsü, "Plâk, plâk," dedi, "Anlamadınız mı?" Yürüyüp, gittiler, ellerindeki Loft çantasını sallayarak. Loft denilen "marka"ya milyon ödeyen bu gençler, bir plâğı anlamayacak kadar tın tın'dılar. Kim getirdi bunları bu duruma ve ne hakla?

Ondan sonra da ağlıyoruz, Başbakan'ından, sokaktaki adamına dek. Hem şov yapıyoruz, hem içten ağlıyoruz.

Türkçe'yi, Türkiye'yi bilmeyenler, "Yükselen değer" olarak sadece ve sadece çıkarcılığı görenler, edebiyatçısından sazcısına, türkücüsüne dek ya da politikacısından bilim adamına dek bir takım adamcıklar ülkeyi ve insanlarını bu duruma getirdiler.

Övünsünler...

Türkiye yaşıyorsa, Türkiye'de bir takım gerçek ve doğru değerler yaşamını sürdürüyorsa, tek tük de kalsa, güç belâ bulunsa da, yurdunu, insanını ve demokrasiyi seven insanların sayesinde oluyor bu; zıpırların, sosyete edebiyatçılarının, viski bardağının kenarına tüneyen baykuşların, dönme toplumcuların, dönme sosyalistlerin, ne idüğü belirsiz siyaset cambazlarının yüzünden değil.

Can Şenliği Oyuncuları

Şakır şakır yağıyordu yağmur, o gün. Derler ya, "Gök delindi," işte öyle birşey,

Kültür Park'taki *İsmet İnönü Sanat Merkezi*'nde *Can Şenliği Oyuncuları*'nın bir gösterisi vardı.

Biraz erken gittim, eşim ve kızımla birlikte. Doğal olarak *Can Şenliği*'nin yaratıcılarından başka kimse yoktu.

Şakır şakır yağıyordu yağmur. Kova kova su atıyordu Tanrı, sanki bu gösterinin izlenmesini engellemek için. Oysa Tanrı'ya gerek yoktu, engellenmeler için. Çünkü, sağolsun, bizim sanat sevmez-para sever düzenimiz, gerektiğince görevini yapıyordu, bu konuda.

Ama Tanrı'nın kovaları da yetmedi. Saati gelince, sahnesine suların aktığı *İsmet İnönü Sanat Merkezi*, yükünü almıştı hemen hemen.

"Umut"...

"Newroz"...

"Tarih"...

Üç kısa oyun. Belki de bir anlamda, üçleme.

Güzel, pırıl pırıl insanların yarattığı bu üçlemeyi, gene güzel, pırıl pırıl insanlar izliyordu.

Bazı nedenler yüzünden "Gecekondu"sunu göremedim *Can Şenliği Oyuncuları*'nın, bu yüzden hayıflanıyorum. Ama çalışmalarının gelişiminin de yer aldığı "Gecekondu" adlı kitapları var elimde. Oyunu izleyemeyişimin üzüntüsü biraz azalıyor, bu yüzden.

Can Şenliği Oyuncuları'ndan Haldun Açıksözlü, "Gecekondu" oyununun doğuşu üzerine şunları söylüyor:

"Medyasıyla, iletişim araçlarıyla duyarsız kılınmış ve politikadan soyutlanmış gecekondu halkını politize etmek. Politik ve sınıfsal tavrını netleştirmek, çözüm üretmek.

"Sınıfsal ayrışmada gücün örgütlülükle sağlanabileceğini dayatmak.

"Kendi kültürüne yabancılaşan ve dolayısıyle yozlaşan gençliğin kendi kültürü ile yoğrulmasını ve dinamiklerinin farkına varmasını sağlamak.

"Politik olmasa bile, kesinlikle kültürel bir örgütlenme yaratmak.

"Bireylerin değiştirilebilir olduğunun heyecanını vermek ve topluluk bilincini aşılamak.

"Gecekondu halkının hayatına oyun öğesini, değiştirici, dönüştürücü bir olgu olarak yerleştirmek.

"Bu asal amaçlar çerçevesinde iki yaz boyunca Ankara gecekondu bölgelerinde üretimlerimizi gerçekleştirdik." (Yaşayan Tiyatro, Canşenliği Yayınları, Şubat 1993)

Sosyetenin Medyası

Birbirini kaşıyan yazar, çizer takımı sermayeye kendilerini sermaye olarak sununca, Türkiye'de kültür yaşamı büyük bir hızla yozlaşma çukuruna gömüldü. Onların çukura girmesini, biraz da, ilkel rezilliklerin, pespayeliklerin pazarlandığı televizyon da yardımcı oldu ya, neyse...

Televizyonların açık oturumlarında, şov programlarında ve gazetelerin, dergilerin çeşitli köşelerinde, sayfalarında boy gösterenler, yazarlarıyla, çizerleriyle, sazcılarıyla, türkücüleriyle, tiyatrocularıyla, sinemacılarıyla, büyük bir çoğunluk, kendilerinin dışındakileri adam yerine koymadıkları için, şimdi kendileri de okunmamanın, dinlenmemenin, izlenmemenin acısını çekmeye başlıyorlar. Bugünlerde eş-dost çevresinde okutuyorlar, izletiyorlar yapıtlarını. Ama bir gün gelecek,

KIZILCIK

Asım Bezirci için.

Gülümseyişinizle
ilk karşılaştığımda anımsadım
okullu bir çocukken
önlüğümün cebindeki kızılcık kurularıyla
kardan üşüyen ellerimi ısıttığımı..
kızılcık kuruları yazdan kalandı
sıcaktı.
yazdıklarınızsa
yazı karşılayan
kara kışta...

Faruk BAL

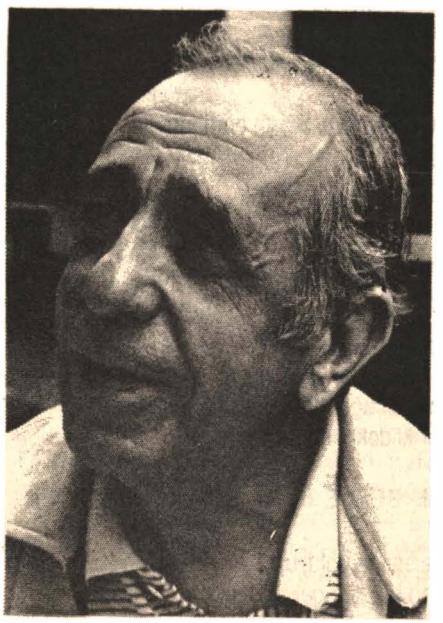

---

eşleri, çocukları bile yaptıklarına bakmayacaklar.

Sen dışlarsan pırıl pırıl insanları, sonun da böyle olur. Hiç üzülmüyorum, hatta daha da kötü olsunlar boşuna kağıt tüketenler, film harcatanlar, ramp ışıklarında elektrik tüketenler.

Sosyetemin medyası pırıl pırıl insanlara karşıdır, kendi kucaklarında olmazsa.

İzmir'de bir SOS Akdeniz var. Foça'dan, Gökova'ya, Yumurtalık'tan Aliağa'ya, Silifke'den Karaburun'a dek, bir çok yerde çevrenin ve ona bağlı olarak insanın kurtulmasının savaşımlarını veriyor. Savaş'ıyla, Aylin'iyle, Uğur'uyla, Enis'iyle ve Hüseyin'iyle, bir avuç insan ha babam, de babam savaşıyor. Sosyetemin medyası, ilerde kendi çocuklarının da adam gibi yaşayacağı bir çevreyi sağlamak için savaşan bu insanların yerine, jartiyeri kopuk bilmem hangi kadının skandallarıyla uğraşıyor.

İşte *Yaratı* dergisi. İki, üç, genç, herşeylerini vererek, İzmir'deki sanatçıların şiirlerini, yazılarını okutmak için çıkarıyorlar *Yaratı*'yı. Ama boyalı kuponlar da, boyalı kuşeler de gözlerini kulaklarını kapatmış olarak arkadaş kaşıyorlar.

Palmiye Altı Sohbetleri

Sevgi Yolu'ndaki palmiye altı sohbetlerinde bunlar da konuşuluyor. O "böyyük" yazarların, o "böyyük" televizyoncuların kulakları çınlıyorsa, nedeni bir nebze de palmiye altı sohbetlerinde adları geçtikleri içindir.

Evet, Türkiye'de eğer hâlâ bir takım güzellikler yeşeriyorsa, bu, sosyetemin medyasının her çeşit rezilliğine karşın gene de ürünlerini veren "Güzel insan"ların sayesinde olmaktadır.

BİR YOL Kİ

ne
seninle olunuyor
ne de sensiz
gidilecek yolumuz çok
yapılacak işimiz de
ateşin üstünde yürüyoruz
güneşin de
durmak terketmek tutkun
tutup kolundan sürüklüyorum,
ayakların yanıyor
ellerim de
gözlerim doluyor baktığımızda
birbirimize
senin kahırdan, benim umuttan

ve sensiz de olacak bu
bilesin
sen kaçsan da
sen terketsen de
sen bıraksan da
ve
sen bitsen de
kızmayacağımdarılmayacağım
yeter ki dokunma bana bir de..

... VE BENDE HALÂ SEN KOKUYORSUN

sana sevda doluyum
bazan bulutlar gelip geçiyor
gölgemden önce ayaklarına,
koştuğum beklediğim kaldırımlara
bakıyorum bu günden
geride kalmış,
koştuğumuz beklediğimiz
kaldırımlar
sokaklar
yaşıyor bugün de
görüyoruz
istemiştik
ve neyi sevdiğimiz
neyi seveceğimiz açık artık,
dördümüz yaşıyoruz
birbirimizi tamamlayarak
bir süre gülücükler
arada gözyaşlarıyla
avuçlarımız
yüzlerimizde birbirimizin
az önce fesleğen dokunmuşuk
gözlerimiz yarı açık
ve içimiz ısınıyor
... ve sana sarılıyorum
incecik bedenin
zeytin gözlerin
koca alnın
o güzelim uzun kömür saçların
gizliyor beni
içime dolduruyorum olanca nefesini
doyumsuyorum
hıçkınklarımlasarsılıyorsun
... ve benden halâ sen kokuyorsun...

SÜRÜYE KATILANLARA

varacakları yere vardılar
daha sonrası korku doldu yüreklerine
ve durdular, yürüyemediler
ve yürüyenlere taktılar karanlıklarını
küfrettiler, küfrediyorlar
sıcaktan kaçtılar
soğuk yataklarında yatıyorlar
ıslak ve kaygan
sevgisiz duyarsız
ve de duasız
olur mu
bayrak ellerindeydi
işçiler yoluydu
koca bıyıklı dostum benim
yaşadığına şüpheliyim
karanlık ve küfredensin
kaçak ve kavgasız
duasız ve duyarsızsın
hiç kızma
gelecek benim elimde
kale de bayrağı da aldım elime
güzelim çocuklar geliyor geride
ne güzel de gülüyorlar
korkmayacaklar küfretmeyecekler
biliyorum, inanıyorum
duaları kaleleri olacak
sevgileri de
ellerinde,
ve sen iki büklüm olacaksın
soğuk yatağında
koca bıyığını buracak
duasız ellerinle
tesbih çevireceksin
ve teslim olduğuna
sürüye katıldığına
yanacak-mısın?...

Nurettin KURTULUŞ

Bir Eylülist Yazıcı: Bilge Karasu

Mustafa Bayram MISIR

Bir 'eylülist estetik' var mıdır? İktisatçı beyni ampirik düşünmeye yatkındır. Ampirik bir bakışla 'eylülist estetik' vardır. Bu kavramı bize hediye eden iktisatçı Yalçın Küçük'tür (1). Ben biraz düzelterek kullanmak istiyorum.

Aslı, estetiğin bitişidir. Postmodern durum deniyor, bu yüzden. Sanat bitmiştir, burjuvazinin sanatı, nesnesi, bitenin kendisi, estetiğide bitiyor. Niye bitiyor; tarihin sonu deniyor, herşey, maddi hayatın yeniden üretimi, kavgalarımız, sevinçlerimiz, hüzünlerimiz, aşklarımız ve hatta küfürlerimiz, bu sona kurgulanıyor. Kurgulayan medyadır. Sonuç, standartlaşmadır. Sistemin sanatının, edebiyatının geldiği yer budur. Tüm dünyada budur, Yalçın Küçük, bizdekinin adını koymuştur, eylülist estetik, açıklayıcıdır.

Peki bir tarihsel sınır konabilir mi? Eylülist yazın, 12 Eylül'den sonra çıkan yazındır denebilir mi? Oğuz Atay ve Bilge Karasu ve diğerleri nereye konacak? Bir tarihsel sınır yok, eylülist yazın var, ayırdeden bu yazının Eylül'den sonra kütleselleşerek okunmasıdır. Çok satıyor, baskı üzerine baskı yapıyor. Çeviri de yapılıyor, Milan Kundera, Umberto Eco, Nobakov ve diğerleri... hepsi, Eylülizmle birlikte okur buluyor. Bu işin merkezi İletişim'dir, yani Murat Belge... sistemin işbölümüdür, Belge'ye kalmıştır, Kavala sermayesiyle Belge, işini yapmıştır. Şimdi, emekli olmuş görünüyor, diğer 'emekli'lere İstanbul'u gezdiriyor.

Emekli olmuştur, iyi de olmuştur.

Eylülist yazının ideolojisi postmodernizmdir. Kimilerinden özür diliyorum, biliyorum, postmodernizm yok postmodern durum var, tarih yok an var, tanım yok konum var, ütopya yok yaşam var, böyle söylesin isteyen kimilerinden... kanımca aynı kapıya çıkıyor: ha postmodern durum ha postmodernizm. Ortaya çıkan epistemolojik sorun, yani totolojiden kurtulma sorunu, postmodern durum denerek çözülmüyor ki... tanım yoksa yoktur (mantık, bildiğimiz, organon: yoksa yoktur). Hoca Ali yerine Ali Hoca diyerek tanımdan kaçabilir miyiz? Yani, kaçamazsınız demek istiyorum. Kime söylüyorum, örneğin **Edebiyat ve Eleştiri**'ye söylüyorum, eylülist bir dergidir, Don Kişot'lu **Edebiyat Eleştiri**'ye de söylüyorum... dostça söylüyorum.

Egemen olan konu çözülmedir. Eylülist edebiyat, çözülüşü yazmıştır. Kutsayarak yazmıştır, yaşayarak yazmıştır. Çözülenin ilk işi, işkenceciye 'efendim' demektir, çözülmüşlerdir, sisteme 'efendim' demişlerdir ve sonra, direnenleri, ölümsevicilikle, direnenlerin safında olanları, ölüsevicilikle, suçlamışlardır. Böylece, görevlerini yerine getirmişlerdir, işkenceciyi suçsuz bulmuşlardır, askeri mahkemelerdeki hakimlerle birlikte işkencecileri beraat ettirmişlerdir.

Eylülistlerin hepsi, çözülüşü yazdılar, kutsadılar, camilere sığındılar ve 'edebiyatçı' oldular.

Ya direnenler, yazılmadı mı? Yazıldı, devrimciler kendilerini yazdılar ve sanatçının kutsal bir inek olmadığını bir kez daha kanıtladılar. Eylülist dönemde çıkan en iyi roman Adressiz Sorgular'dır, sonra, Dörtlerin Gecesi'dir (2). Sonra... politika çoktandır edebiyattır. Bu açığa çıkmıştır ve açığa çıkanı gevelemeden yazmak gerekiyor. Bizim estetiğimiz, marksist estetiktir, sağa veya sola sapanlar üst üste düşüyorlar, bir, egemen sanat pratiğine eklemleniyorlar, iki.

Muhalifler boş mu durdu? Aksine, muhalefetin iç muhalefeti öne çıktı: **Edebiyat Dostları.** Eylülist estetiği eleştirdi mi? Evet, ama daha çok, sosyalistleri eleştirdi. Haklı mıydı? Buna kesin bir cevabım var. Hayır (3). Sol sapmaydı, teoride bir sol sapma. Gündelik yaşam pratiklerinde ise son derece sağcı ve sistem içiydiler. Elitist küçük burjuvazi... anlam düşmanlığı... açıklık düşmanlığı... popülizm eleştirisi adı altında halklaşan sanat düşmanlığı... yerine sınıf sevgisini, daha doğrusu sınıf edebiyatını mı ikame ettiler? Hayır, sadece felsefe yaptılar, anneannemden masallar anlattılar.

Tarihte, insan olan özne, insan-özne yoktur. Tarihin öznesi sınıftır, tarihi sınıf özne yapar (tarihi kitleler yapar)... edebiyatı da, sanatı da sınıf-özne yapar. Son tahlilde... felsefe(estetik), teoride sınıf mücadelesidir (Althusser) (4). Sanat, bir yapı-düzey olması dolayısıyla, sınıf mücadelesinin yaşandığı bir 'alan'dır. Sistemin sanatçılarının **İnsancıl**'a öfkelenmelerinin altında yatan budur. Eylülist estetik, sistemin estetiğidir. İktidardaki sınıf reorganize olmuştur, siyasal-toplumsal yapı reorganize olmuştur... üst yapıda da reorganizasyon olmuştur. Eylülist estetik böylece çıktı. Sistem, solla değil ama solcularla barıştı. Sistem açısından bir zaferdir. Şimdi bizim olan ne varsa, kim varsa devletleştiriyorlar. Devlet, Nazım için, Ruhi Su için resmi tören yapıyor. Eylülizm yaşıyor, estetiği de yaşıyor. Sökülüp atılmalıdır, en azından bizim tarafta... red damarları açık tutulmalıdır.

Sağa sapanlar, devlete teslim oldular, onları anma-

ya bile gerek yok... sistemin starıdırlar. Bizden değildirler, bu açıktır. Biz... yeni bir dünyanın... ütopyanın... sosyalist ütopyanın emekçisiyiz. Bilim adamı da sanatçı da, son tahlilde bir ütopya işçisidir. Değilse, bir robottan ya da en fazla bir teknikerden farkı nedir? Bizden olmayan sistemin robotudur... sahip olduğu donanımla verilen yazılımı eyliyordur. Vida sıkıyordur ya da manyeto çeviriyordur.

Eylülist estetik, edebiyatı ütopyasızlaştırmıştır. Eylülizmin romanı geleceksizleştirilmiş bir romandır. Konum romanıdır ve buradaki konum (konjutürden farklı olarak) tanımlanamaz bir andır, sadece olandır. Konum romanı tarihsizdir yani postmodernizm denilen heyhulanın tarihsizlik ideolojisini taşır. Felsefede indeterminizm karşılığı... roman kahramanı kaçıyorsa, sadece kaçıyordur, neden ve niçin kaçtığı önemli değildir. Eylülist roman çözülüşü yazdığı için işkence anını örneklemek mümkün ve yerinde olacaktır. Devrimcinin neden direndiği bir veri değildir, öleceğini bildiği halde, o anda, konumda, direniyor olması bir veridir ve direniyorsa bu ancak ölümsevicilikle, intiharla ilgili olabilir. O insanın, devrim için, sosyalizm için, bir sınıf adına direniyor olması önemli değildir, çünkü bir veri değildir. Zaten, böyle bir insan 'normal' değildir. Ayhan Songar ve Turhan İtil adlı mengeleler de cezaevlerinde yaptıkları bir araştırmanın sonucunda aynı görüşü paylaşıyorlar, direnen insanların ruhsal bozuklukları olduğunu rapor ediyorlar. Geleceksizleştirilmiş insanın romanını yazan eylülist yazıcılar da, sistemin ürettiği bu bilgiyi hakikat diye pazarlıyorlar. Sadece eğlendirmek için yazdıklarını söylüyorlar... farkında olduklarını ben de sanmıyorum, sadece 'yazıcılık' yapmak istediklerini biliyorum, ama daha çok papazlık (modern papazlık: psikolokluk) işlevini görüyorlar.

Bilge Karasu: Erken Çözülüşün Yazıcısı

Son zamanlarda çok ünlendi, nedeni geleneği sürdürmesidir. Benim okuduğum anlatıyı 1960'lı yıllarda yazdı. 'Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı" eylülist bir anlatı... adı ele veriyor. Önemi 1960'larda yazılmış olması ama şimdi okunuyor. '70-80 arası okunmadığı kesin... şimdi okunuyor. Adı, Bilge Karasu...

Yaşlı, okutman, meslekten filozof...

Gece'yi okumadım. 1985'te yazılmış, eylülist dönemde ve İletişim yayınevi bastı. Doğal olarak o anlatı da eylülist olmalıdır.

Andronikos, Ioakim, Ada ve Tepe, kitabın sonuna eklenmiş bir de farklı öykü: Dutlar. İkinci ve son öyküde iyice belirgenleşen bitmeyen ve başlamayan paragraflar... toplam yüzkırkdokuz sayfa... sıkıcı bir okuma...

Eylülist okur, okumalarını bir psikolog seansına çevirmiş olmalıdır. Başka türlü bu metinleri okuduğuna inanmam çok zor. Alıp okuyordur. Eğer okuyorsa, kesinlikle, freudian bir psikoloğun seansına katılıyor ve huşu içinde kendinden geçiyor... okuma bitince de bir parmak şıklatmasıyla uyandırılıyor olmalıdır.

Ada öyküsünde, anlatılan, Andronikos'un Bizans'tan kaçışıdır, bir adaya sığınıyor. Bizans'ta kilisedeki resimler kaldırılıyor ve bir keşiş olan Andronikos inancın imparator tarafından değiştirilmesini kendi için sorun yapıyor. Kaçıyor. Başka... ayrıntılar... kayık... su testisi... orman... çimen... Ioakim.

Tepe öyküsünde Ioakim anlatılıyor. Andronikos, adadan dönüyor, cezalandırılıyor. Andronikos cezasını çekerken Ioakim başında bulunuyor. Andronikos'a sürekli konuşma cezası veriliyor, Ioakim susuyor, dokuzuncu gün kaçak, Andronikos ölüyor. Ioakim, Andronikos'un işkencecisi, uzun yıllar sonra kaçmaya karar veriyor ve Roma'ya, Vatikan'a, Papa'ya sığınıyor. Özerk bir kilise açmasına müsaade ediliyor ve Ioakim, bu iyiliğin karşılığı olarak ölürken kilisesini Vatikan'a bağlıyor.

Her iki öyküde de egemen tema kaçmaktır. Keşişler kaçışıyorlar. Niye kaçtıklarını bilmiyorlar ama kaçıyorlar. Bir neden var, imparator eski inancı değiştiriyor. Ancak, keşişlerin iç konuşmalarından, ki öyküler baştan sona bu iç konuşmalardan kuruluyor, bunun esas neden olmadığı anlaşılıyor. Esas neden çözülüştür, çözülen insan kaçar... Bilge Karasu bunu gizliyor. Bir yazıcının epistemolojisi sakatsa, yapabileceği en çok şu ya da bunun bilincinde varolduğunu sandığı gerçeği ele vermektir. Keşişlerin bilincindeki dünya tasavvuru, doğal olarak, tümüyle ölüme kodlanıyor, tersten okuyunca, yaşam pratiklerinin de yaşama içgüdüsüne bırakıldığını rahatlıkla çıkarabiliyoruz. "Ölüme karşı çarpışmak gerek. Ölüm, ancak, gelip tepene dikildiği, seni gözünün yaşına bakmadan yanına alıp götürdüğü anda, onu kabul etmelisin" (Bilge KARASU, Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı, Ada, s. 50) Andronikos, kendine bunları söylüyor. Peşisıra, tüm yaşamın insanı ölüme yaklaştıran bir hiçlikten başka birşey olmadığını çıkarsıyor. Neden... çözülüyor. Bilge Karasu bu çözülüşü yazıyor.

Çözülme nasıl olur? Anlamı, ama kendisinden önce varolan değil, bireyin kendisiyle varettiği anlamı yitirmesiyle başlar çözülme. Bir tür tarihsizlik ve tanımsızlık halidir. Bir unutuş... sonsuz unutuş, ölümdür. Bireyi bu unutuşa korku taşır. Çözülüş anında birey, yalnızca anı yaşar, korkma hali sonradan tanımlanabilir. "Şimdi, şakadan çirkinlikten değil, korkudan, çirkin, alçakça bir korkudan ötürü böyle düşündüğünü biliyor. Farkında. Tuhaf ama, utanmıyor artık. Korktuğu için utanmıyor. Utanmamak da gerek diyor. Herşeyden önce korkum yaptırmadı mı bunu bana? Korkum benden yana, benim parçam, belki en önemli parçam. Korkup neyi korumağa kalktım, hayatımın neresi korunmağa değer? Bu sorular yersiz. Andronikos, herhangi bir yanının değerli, korunmaya layık olduğunu düşünüyor değil. İşkenceden korku iyi, bunun ötesinde başka birşey bulamıyor. Ama bu korkuyu benimsemekten, ama ondan gurur duymak değilse bile utanç duymamaktan başka çıkar yol yok. Biliyor." (Bilge KARASU, agy, Ada, s. 45) Korku doğallaştırılır. Bu çözülen bireyin çoklukla başvurduğu bir yoldur. Bilge Karasu, bu insanı birşeydir demeye getiriyor. Huşu içinde, kendinden geçmiş okuruna, korktuğu için utanmaması gerektiğini öğütlüyor. Okurunu uyandırılmasına ve rahatlamış halde evine göndermesine/daha çok vardır, artık okur, sonuna kadar bekleyecektir. Çünkü o da çözülmüştür.

Yaşanan daha çok bir toplumsal çözülmedir. Eylü-

lizm, bu toplumsal çözülmenin adıdır aynı zamanda. Yükselen değerler, gemisini kurtaran kaptan, dönekler, ikinci cumhuriyet, yeni sağ bir ideoloji... tam bir çürüme. Çözülen, büyük çoğunluğuyla soldur, daha doğrusu şu ya da bu biçimde solun etkisi altına giren kitlelerdir. Bu yüzden, Bilge Karasu, bizim tarafta da okunur.

Andronikos, bir hafta sonra adadan dönüyor. Bunu Tepe adlı öyküde öğreniyoruz, Ioakim'in iç konuşmalarından. Andronikos, Bizans'a dönüyor, "Ant içmeye geldim." (agy, Tepe, s. 90) diyor ve sürekli konuşma cezasına çarptırılıyor. "Sözlerden ördüğü tükenmez bir ipi boğazına dolaya dolaya" (Agy, s. 91) ölüyor.

Cezalandırılıyor ve ölüyor. Direnmenin bir anlamı var mı... henüz uyandırılmamış okura telkin sürüyor. "Andronikos, çarptırıldığı cezayı kavramış mıydı o anda?" (Agy, s. 91) "Boşluğu görüp, boşluğa karşı bir çocuk gibi, bir delikanlı gibi, hayatı bilmeyen, az yaşamış, görgüsü körpe bir insan gibi böyle çırpınışı, direnişi, çabalaması da bir o kadar boş değil mi?" (Agy, s. 91) Ioakim düşünüyor bunları, ilginç olan ise, yaşamın bir hiçlik olduğunu bilen Andronikos'un niye direndiğidir. Bilge Karasu, telkinin gücünü arttırmak istiyor herhalde... okurun beynine yaşamın ve direnmenin hiçliğini iyice kazımak istiyor.

Ioakim, uzun yıllar sonra, Bizanstan ayrılıyor. O da yeni inancı içine sindiremiyor, Roma'da özerk bir kilisenin baş keşişi oluyor. Andronikos kahraman oluyor. Ioakim de, Andronikos'un ölümünü izleyen Ioakim'de kahraman oluyor. Nasıl oluyor? Ben hâlâ anlamış değilim... yalnızca kahramanlığın anlamsız olduğunu söylemeye çalıştığını sezdim. Uzun bir alıntı yapma ihtiyacı duyuyorum. "Köle ile efendinin arasındaki ilişki nedir? Düşündüğü, kötü efendisiyle, dayak yiyerek iş görmekten başka bir yol bulmayan, sonunda ya ölen ya öldüren, ya kaçan, ya başkaldıran köle arasındaki ilişki değil. Yüzyıllardır insanlar bu kalıp içinde düşünmüş. Yüzyıllardan beri, insanlar varolmaya başlayalı beri, köleler dayak yemiş, terlemiş, işte öğütülmüş, efendilerse dayak atmış, yelpazelerini kölelerine sallatmış, tembellikten yorulan bacaklarını kölelerine ovdurtmuştur. Ama kölelerin efendilerine sevgiyle, aşkla bağlı oldukları, efendilerin kölelerinin aşkını kazanmak için toz toprak içinde sürüklendikleri bir ilişkiyi düşünmek yanlış mı olur?

Ya köle, ölümünün efendisinin elinden gelmesini isteyecek kadar seviyorsa efendisini? Ya kaçan köle, ölümünün efendisinin elinden gelmesi için, ölümünü efendisinden dilenmek için ona dönerse? Ya efendi, kölesini öldürdüğü zaman, kendini hiç kimsenin sevemeyeceği kadar, sevemeyeceği gibi sevmiş olan bir insanın istediği en büyük şeyi, yerine getirmek, ona istediği en korkunç şeyi vermekle kölesi karşısındaki köleliğinin en büyük belirtisini gösterirse... Köleliğinin, dolayısıyla sevgisinin, saygısının en büyük belirtisini?..." (Agy, s. 123)

Yüksek dozda uyuşturucu almamış ya da aynı işlevi görecek, islamcı, milliyetçi vs. muhafazakar adanma ideolojileriyle donanmamış veyahut da bir psikoloğun altına yatmamış birinin, bu satırları okuyabilmesi mümkün görünmüyor. Bu satırları huşu içinde okuyan, eğer bu saydıklarımdan biri değilse, ancak bir itirafçıdır. Çünkü, ancak bir itirafçı, kendi ölümünün efendisinin elinden olmasını isteyebilir... ve benim bildiğim, bunu gerçekten isteyen (daha doğrusu, kendisine sorulmayarak, çünkü bu mümkün değil, layık görülen) tek yaratık, amiyane bir tabirle tavşandır.

KALINTISI ÖLÇEĞE SIĞMAYAN

Körpe bir kuş havalandı yüreğimden.
Önüne ardına fırtınalar takma,
Ekmeğine kan düşürme onun.
Gözlerine bak/ yüreğini oku.
Hainliklere acemi,
Korkulara yabancıdır o.
Şimdi, dili utangaç bir türküde
Kanatları kekeme sana geliyor.
Dost ellerin uyandırdığı gecelerde
Bir sevmesini öğrenmiş,
Bir de ölmesini biliyor.

Güngör GENÇAY

Tekelci düzen, eylülizm, insanımızı, bu satırları huşu içinde, kendinden geçerek okur hale getirmiştir. Bataklıktır, bu batıklığı kurtumak, bizim işimizdir.

"Kahramanlık, acaba.

Niye korkmalı? Kahramanlık, acaba köleliği kabul etmek anlamına gelmez mi?" (Agy, s. 124) "Köleliği kabul etmek olmaz mı kahramanlık? Bir bakıma? Bu köleliği öylesine kabul etmek, öylesine benimsemek, öylesine özümlemek ki, kahramanlığın başlangıcı olan başkaldırma, insana en çok sevdiği, dolayısıyla en çok kızdığı varlığın elinden ölüm getirsin, onun içinde eriyerek ölmek olanağını versin?

Başkaldırmak içinse, bir şeyi benimsemek, ciddiye almak, ona bağlanmak, o bağlılığın yükünü duymak gerekmez mi?

Andronikos'un yaptığı böyle de düşünülürse kahramanlıktı." (Agy, s. 124)

Bilge Karasu, belli ki, okurunu uyandırmaya hazırlanıyor. Andronikos dönüşünün ölümünü efendisinin elinden istemek için olduğunu yazıyor. Kutsuyor onu... kahraman ilan ediyor. İnsanın bu derece aşağılanabilmesi, ancak büyük bir gericiliğin işi olabilir. Eylülist estetik, böylesi bir gericiliğin estetiğidir. Milan Kundera'nın buzağılaşan insanları... Kutsal kitapların oğlunu kurban eden İbrahim'i... sistemin atomize ettiği, yalnızlaştırdığı insanlar, yalnızlaştıkça, ilkelleşen, doğaya dönen, hayvanlaşan yaratıklar. Baş kaldırmayı, insanı insan yapan bu büyük erdemi bile, bağlanmayla açıklamak isteyecek kadar, korkan, tanrıya sığınan ve oğlunu kesen, ölümü efendisinden dilenen insan...

Bu insan Bilge Karasu'yu okur. Bilge Karasu'yu okur ve otuzyedi insanı gözünü kırpmadan, "İşte bu cehennem ateşi, allahım" nidalarıyla yakar... sistemin eleştirmeni, herkesin gözünün içine baka baka yalan

söyler, otuzyedi insanımızın arkasından timsah gözyaşı döker... Bilge Karasu'yu büyük yazıcı ilan eder. Bizim işimiz iştahla pişirip yedikleri otuzyedi insanımızın etini kursaklarında bırakmaktır.

"Yoruldum artık diye düşünüyor Ioakim. Yoruldum. Tanrı canımı almayacak mı daha?" (Agy, s. 132)

Bilge Karasu, okurunu uyandırıyor. Bitti, diyor, seans bitti. Git, işinin başına geç. Git, manyetoyu çevirmeye devam et. Hiç merak etme, zamanı geldiğinde, tanrı, seni yanına alacak... yeter ki "ulul-emre itatat et"...

Bir öykü daha var: Dutlar. Mussollini'den kaçan bir kadın, Mussollininin faşist partisinin gençlik marşını söylemekten büyük haz duyuyor, İstanbul'da. Aynı İstanbul'da kadın Mussollininin marşını söylerken, gençler polise dövülüyor. Öykü bunu anlatıyor ve şöyle bitiyor: "Elimi çekiyorum ağacın gövdesinden. Bir daha bakıyorum yapraklara. İnanmak için. İnanmalı işte. Karşımda duruyor, güneşi durduruyorlar yukarılarda. Tuna nehri akmaz olur mu?" (Agy, Dutlar, s. 149)

Eylülizm, yazarını ve okurunu yarattı. Eylülist estetik, yaşamın hiçliği üzerine kurduğu ideolojik bombardımanını tanrıya ulaşarak noktaladı. Hiçlik, maddi yaşamın yeniden üretiminde tehlikeli bir ideolojiydi, sorun, insanları bu hiçliğe ikna etmekti. Eylülizmin baskısı altında çözülen kitleler çok çabuk ikna oldular, ama hiçlikle yaşayamazlardı ve eylülist gericilik onlara tanrıyı buldu. "İnanmalı işte... Tuna nehri akmaz olur mu? Güneşi durduruyorlar yukarılarda." (s. 149, cümledizimindeki değişiklik bana ait.)

Sözde sol, her zamanki gibi uzlaştı. İletişim bu uzlaşmanın merkezidir. İletişim, eylülist estetiğin mimarlarındandır. İletişim, bir gericilik okuludur. Sivasta akan kan, İletişim'e bulaşmıştır. Artık, kanlıdır.

Bilge Karasu, en çok papazlığa yakışıyor. Yapabileceği en işi şey, hiç şüphesiz, "bir keşiş gibi olmasa bile, herhangi bir insan gibi dua etmek (s. 47) Yazıcılığı... dua etmekten ibarettir.

Bilge Karasu, çözülüşün erken yazıcısıdır. Yeri eylülizmin bataklığıdır. İnsani kültür mücadelesi, tüm bataklığı kurutacaktır.

(1) Bu konuda. Bkz. Küfür Romanları/Yalçın Küçük, Estetik Hesaplaşma/Yalçın Küçük.

(2) Yalnızca bir vurgu yapmıyorum, üstüne basıyorum. Bizimkilerin, Bilgesu Erenus'un, Kaan Arslanoğlu'nun ve diğerlerinin çabaları dışında, Adressiz Sorgular'dan daha iyi roman yazıldı mı? Sevgili Arsız Ölüm mü... Kara Kitap mı... Ruh Üşümesi mi... hangisi iyidir? Soruyorum.

(3) Edebiyat Dostları pratiğini duygusal yaklaşmadan tartışmak gerekir. Ama kiminle... hâlâ bizden olan kimdir? Çetinkaya postmodernist oldu, Enis Rıza, Arçelik için belgesel çeken bir yönetmen oldu, Sungu Çapan Cumhuriyet'e sinema eleştirmeni oldu, Gürsel Korat sanat hareketinde kaldı, sahi Akif ne oldu? En solda duran oydu, iş davalarına işçiler aleyhine gire gire, o da mı postmodernist oldu? Dostça soruyorum.

(4) Bu konuda. Bkz. Lenin ve Felsefe/Althusser, John Lewis'e Cevap/Althusser

ÖZNE

maviyi daha incelt, bulutu sür öteye
güneş yakına dursun
beyazın hükmü enine boyuna
suya ses kat, toprağa bereket
dalları çiçekle
mayıs yerine otursun

sundurmayı geniş tut
tavanı yükselt
bacada neşeli bir duman
damı kar tutmaz olsun
unutma sakın - fırça kurumadan -
evin yolu denize vursun
vapur sesiyle, tren sesi
iki sevgili gibi
o yolda buluşsun.

ben bu resmi yaparım boydan boya
odamın duvarına
renklere ruh katarak
yaparım da girerim içine
öznesi ben olarak.
bir kilim atarım yeşile
elimde Apollinaire ve Aragon'dan iki
doyumsuz tat
iki balad.

ben bu resmi yaparım Müşür Kaya Canpolat
boydan boya odamın duvarına
yaparım hilafsızım
zındanlara, zulümlere, ölümlere
karanlığa, kötülüğe inat
girerim resmin içine
öznesi ben olarak.

renklere ruh katarak
renkleri kutsayarak
evreni taşırım ben bu resme
genelden özeli, özelden güzeli damıtarak.
bütün dirimiyle.
çünkü nesne var kavramlar için
yeterlidir birer simge.

fakat
kin ve öfkeyi kovsam da tekme tokat
hüzün otağ kurmuş yüreğime
bu hüznü hangi renge boyamalı Müşür Kaya
Canpolat
bu hüznü hangi renge.

Türkan İLDENİZ

Konuşmak

Ozan YILMAZ

Önemli Sözler ve Bir Fıkra

Sayfalara şöyle bir **göz atarken** bu yazıyı okumaya başladıysanız, sonuna kadar **okuyun.** Yarım bırakmayın. Çünkü bütünlüğünde **ilginç ve yeni** düşüncelerle karşılaşacaksınız. Satır aralarında, ayrıntılarda **farklı ve önemli** yaklaşımlar bulacaksınız. Yazı kiminize "kuşbakışı" uzun gibi gelebilir. Ancak okuyup bitirdiğinizde **çok kısa** olduğunu, üzerinde uzun uzun konuşulabilecek birçok durumun özetlendiğini anlayacaksınız. En iyisi durun... şimdi okumayın. Birkaç arkadaş bulun, biri okusun diğeri dinlesin... sohbet ederek... konuşarak... mini bir okuma tiyatrosu havasında... Böylece ne kadar haklı olduğumu farkeden birileri **mutlaka** çıkacaktır ve farketmeyenlere **ışık** tutacaktır. Bu **cıddi** sözlerden sonra belki biraz **şaşıracaksınız** (ki dikkatinizin dağılmaması açısından iyi olur) ama konuya bir **fıkra** anlatarak başlamak istiyorum.

Bektaşi'nin yolu bir köye düşmüş. Vakit geç olduğundan konaklamak için bir kapıyı çalmış. Ev sahibine "Selâmün Aleyküm, Tanrı misafiri kabul eder misiniz" demiş. Kabul edilince eve girmiş, ev sahibi karıkocayla yemek yemiş, sohbet etmiş, uyuma vakti gelmiş. Ev sahibi Bektaşi'ye; "üç odamız var, birinde biz kalıyoruz, sen ya bebeğin odasında ya da kışlık yiyecekleri depoladığımız odada kalacaksın, tercihin nedir" diye sormuş. Bektaşi içinden "bebek ağlar eder uyuyamam" diye düşünüp diğer odayı tercih etmiş. Mısır koçanları arasında sabahı zor etmiş... Sabah yüzünü yıkamaya çeşmeye gittiğinde" ay parçası gibi" çok güzel bir kız görmüş. Bektaşi heyecanla kıza "adını bağışlar mısın" demiş. Kız; "benim adım Bebek, ya sizinki ne" deyince, Bektaşi içini çekerek" senin adın Bebek'se benimki de eşşek" demiş...

Komik bir fıkra değil mi? Sizi bilmem ama bana komik gelmişti ilk dinlediğimde. Sonra düşündüm; neye gülüyoruz... niye gülüyoruz? Konuk güzel bir genç kızla aynı odada yatma (ve kimbilir neler yapma) fırsatını bilmeden kaçırdığı için eşeklik ettiği sonucuna varıyor. İnsanlar da buna gülüyor. Ne oluyor? **Birincisi** "fırsatçılık ve çıkarcılık" övülüyor, konuğun çıkarına uygun yer seçmesi, fırsat kaçırdığında hayıflanması doğal ve doğru gösteriliyor. **İkincisi** "erkek mantığı" egemenliğini pekiştiriyor bilinçlerde. Güzel bir kızı "elde etme fırsatı" kaçırılmamalı... bu eşeklik... Erkek elde eder, fırsat kaçırmaz...

Fıkrada konuk; genç bir kız, Bebek; genç bir erkek olsaydı... kimse gülmezdi. "Saçma... ne biçim fıkra bu" denirdi. ("Erkek" mantıkla düşündüklerinden, kadınların bile çoğunlukla aklına gelmez böyle bir fıkra.)

Üçüncüsü "misafirperverlik" geleneği vurgulanırken, dinle bağlantısı da kuruluyor. "Selâmünaleyküm, Tanrı misafiri" sözleriyle dine ve Tanrı'ya çağrışım yaptırılıp, "dinsel söylem" üretiliyor.

Dördüncüsü kadın sadece fizik özellikleriyle ve cinsellikle tanımlanıyor. (Bektaşi'nin ve genç kızın insan yanı yok sayılıyor, yönelim aşk ve sevgi değil arzu içeriyor sadece.)

Beşincisi; "eline, diline, beline hakim ol" ilkesi bulunan Bektaşilikle "zamparalık" özdeşleştirilerek, Bektaşilikteki hoşgörü "ahlak zaafiyeti" olarak gösteriliyor. **Altıncısı** fıkranın "dili", sisteme uygun... sistemin dilini, ideolojisini üretiyor.

Başka sonuçlar da çıkartılabilir fıkradan... Bunun gibi nice fıkralar var. Fıkralarımızı, günlük konuşmalarımızı, güldüğümüz, ağladığımız, duygulandığımız birçok durumu, okuduğumuz yazıları, dinlediğimiz şarkıları, türküleri, deneçleri, izlediğimiz filmleri, ezberlediğimiz atasözlerini... deyimleri düşünürsek çoğunda benzer örgünün ve örtünün olduğunu görebiliriz. Eleştirel bakış, düşünüş bu örtülerin kaldırılması, bu örgülerin çözümlenmesi ile başlar diye düşünüyorum. En başta konuşmalarımızda...

Egemen Dille Konuşmak

Bir dil içinde konuşuruz, yazarız, düşünürüz. Birçok fikir, haber, edebiyat eseri vs. bir dille ulaştırılır bize. **Bir ülkede hangi ideoloji egemense, dilde de yaygın olarak o ideoloji egemendir. Eleştirisel düşünme alışkanlığı olmayan insanlar kendiliğinden (konuşmadan/dilden başlayarak) egemen ideolojiyi üretir.** Çoğu insan bunu bilinçsizce yaparken sistemin ideologları bilinçli yapar. Sanatta, edebiyatta, siyasette... her alanda. Örneğin "gemisini kurtaran kaptandır" sözü, gemisi batmış bir dar gelirlinin dilinde bilinçsiz bir çabayı, bir "iş" adamının, bir politikacının dilinde bilinçli bir ideoloji üretimini düşündürür bana. Diyebilirsiniz ki bu konu çok konuşuldu. Özellikle **İnsancıl** dergisinde çok yazıldı. Fakat öneminden ve konuşma ile bağlantısından dolayı kısaca değinmek gerektiğini düşünüyorum.

"Beş para etmez... Kaç kuruşluk adamsın... Paran kadar konuş, parasını ödedim, istediğimi yaparım..." gibi sözlerle paranın ve paracı sistemin önemi bilinçlerde yer ettirilmiyor mu?

"Susturdum ibneyi... Bir çıkıştım kesti sesini... Sıkıysa konuş, bak ben adamı ne yapıyorum... Dayağa karşıyım, ama hakederse o başka... Onlar da karşı çıkmasaydı, bana niye birşey yapmıyorlar... Yasa dışıymış... Kökünü kazmak lazım bunların... Çocuk gayri meşruymuş" gibi sözlerle despotluk dilimize, düşüncemize, bilincimize egemen olmuyor mu?

Çalışkan karıncayla, tembel ateşböceğinin öyküsü mutlaklaştırılarak, sadece beslenmek için (karın toklu-

ğuna) çalışma övülürken, sanat ve düşünce (estetik emek) üretenler tembellikle özdeşleştirilip bilinçlerde önemsizleştirilmiyor mu?

Diğer yandan özgürleşmek, salt ekonomik özgürlük derkesine indirilip, "para kazanmak için çalışma zorunluluğu" ile bağlantı kurularak, **çalışma, para ve özgürlük** özdeşleştirilir. Bunda hakikat payı var diyebilirsiniz. Fakat bu sistemin (eksik ve çarpıtılmış) hakikatidir. Sistemin tepesindeki birkaç bin kişinin pek çalışmadan, çalışan birkaç milyon kişiden fazla kazanç elde ettiği bir sistemde, egemenlerin dille böyle bir bilinç/hakikat oluşturmaya çalışması anlaşılmaz bir şey mi?

"Bana ne... Bana ne faydası var... Bize birşey olmaz... Bir koyar üç alırız... Bana dokunmayan yılan... Bana mı sordun... Sen benimsin... Ya benim olur, ya hiç kimsenin... vs" sözleriyle bencillik, çıkarcılık, kıskançlık, topluma duyarsızlık, mülkiyetçilik bilinçlerde yer etmiyor mu? Tam da sistemin istediği biçimde.

İlaç fabrikasında çalışan bir işçi; "bizim ürettiğimiz ilaçlar... ihracatımız çok arttı bu sene... yeni ilaçlarımız..", **hastanede çalışan bir hekim;** "bizim hastanede... benim hastaneme gel...", **sokaktaki insanlar;** "benim doktorum... bizim market... oğlumun okulu..." derken, **"sahip oldukarıyla" kendini tanımlamaya kalkışıp bir yanılgıya düşerken, "ait olduğunu" "sahip olduğu" zannedip ikinci bir yanılgıyı ve yabancılaşmayı yaşamıyorlar mı?**

Konuşmayla, sözlerle, kavramlarla öyle bir yabancılaşma geliştiriyorlar ki bilinçlerde, **sıfatları kaldırdığımızda** (müdür, uzman, avukat, doçent, başkan, koç'un işçisi, denetleme memuru, aile reisi vs.) **özne** (insan) **kendini kendi olarak tanımlayamıyor... Giysileri (ünvanları) soyunca içinden insan çıkmıyor. Sistem bunu binbir yolla, en başta egemen dille gerçekleştiriyor.** Egemen dille konuşurken... sistemi üretirken... insanı tüketmiyor muyuz?

Soruları çoğaltabiliriz... yanıtları da çoğaltabilmeliyiz...

Bir de sistemin ideolojisini mutlaklaştıran birçok kavram var ki sistemi haklı ve değişmez gösterir... Bunlardan da "kavramları kavramak" yazısında sözedeceğim. Şimdilik bu kadar.

Sağır ve Dilsiz Olmak

Yüzlerce yıl "sağır ve dilsiz" kavramları birlikte kullanıldı. Çünkü sağır insanların sadece duymadığı için konuşamadığı **bilinmiyordu.** Sağırın aynı zamanda dilsiz olduğuna **inanılıyordu.** Birçok bilinmeyenin yerine çoğunlukla yanlış olan inancın egemen olması gibi, bilim sağırın da konuşabileceğini bulunca bu inanç da yıkıldı. Bugün sağırların dudak okumayla konuşulanları anlayabilmesi ve konuşması mümkün... Yine de bir anlamda "sağır ve dilsiz" sayısı ülkemizde ve dünyada çok fazla. Hem de kulakları, dilleri, beyinleri, bedenleri sağlam olduğu halde.

Şunu biliyoruz artık; sağırlar duymadığı için dilsizdi... **Bugün bizler de bilmediğimiz, duymadığımız... duyup da anlamadığımız şeyler için bir anlamda sağır... dolayısı ile dilsiz sayabiliriz.** Bu şunun için önemli; toplumdan gerçekler saklandığında, bazı bilgiler gizlendiğinde, yalan/yanlış bombardımanına tutulduğunda... toplum bazı gerçeklere, bazı bilgilere sağır demektir. Konuşurken de bu gizlenen gerçekler/bilgiler için dilsizdir. Sansür, düşünceye baskı, okumayayazmaya getirilen engeller insanı sağırlaştırmak... dilsizleştirmek... insanlığından uzaklaştırmak değil midir?

Demokrasinin olmadığı, baskının, despotluğun egemen olduğu sistemlerde/toplumlarda sağır ve dilsizler çoğalır... Duyan ve konuşana duyarsız kalınır... daha kötüsü tepki gösterilir. Çünkü kulaklar, diller, beyinler farklı ve yeni olana açık değildir. Gerçeği aramayan... öğretilen az bir bilgiyle yetinen ve ona inanmakta ısrar eden bir anlamda inandığının dışındaki bilgilere (duysa da, okusa da) sağırdır... dilsizdir.

Susmak ve Susturulmak

Bizde nedense **"söz gümüşse sükut altındır"... Susmak... susarak onaylamak takdire şayandır...** Farklı konuşmak... giderek konuşmak olumsuz görülür bu anlayışla. Bir dolmuşta herkes sükut içinde motor gürültüsüne tahammül eder de, hararetle konuşan (özellikle de gülüyorlarsa) iki insana tahammül edemezler, homurtularla... ters bakışlarla sustururlar. Burada "gevezeliğe övgü" değil amacım. Konuşmalarımızın çoğunu oluşturan "şunun giysisi, bunun kaçamağı, akşam yemeğinin ne olacağı, TV dizisindeki Mariana'nın hali..." konulu "gevezelikler" genellikle tepki görmez. Bu, bir uyum göstergesi olarak onaylanır bile. Tepki ve tartışma eşitlik, özgürlük, demokrasi, sendika, işkence, ideoloji.. gibi konularda ortaya çıkar. Ne gereği vardır bunların. Hele işçiysen, memursan, işsizsen... Politikacılarımız ve "iş" adamlarımız bunları enine boyuna düşünüp tartışmıyor mu? Geri kalanlar "cimbom'un başarılarından... Mariana'nın sevgilisinden" konuşsa memleket için daha hayırlı değil mi? Bozgunculuğun, memleketi karıştırmanın alemi var mı? **İyi vatandaş susar, dinler, kanunlara uyar. Kanunlar adaletsiz diye, adil uygulanmıyor diye ayağa kalkmaz.**

Uyumlu bilim insanlarımız, aydınımız, politikacımız, sanatçımız, yazarımız bile, "vatanın ve milletin selameti için" bildiği, duyduğu halde susmuyor mu? Konuşurken, yazarken zamana ve zemine göre, "belirli sınırlar içinde olmak" duyarlılığını göstermiyor mu? (Radyasyonlu çay ve körfez savaşı konusunda susulan gerçekleri anımsayalım.) "Vatanın, milletin... ille de sistemin selameti için" susmak gerekirken, "demokrasi-fikir özgürlüğü" diye konuşan uyumsuzlar, uyumluların dolaylı ve örtülü desteğiyle susturulur. Milletvekili ise dokunulmazlığı kaldırılır, yazarsa hapsedilir, kitapları yasaklanır, memur ise kanunla baskı uygulanır, işçi ise işten atılır... Bunlar yapılamıyorsa tehdit edilir, yurt dışına kaçırtılır... olmadı katledilir. "Rejim düşmanları" güçlenmişse, başedilemiyorsa, son çare darbe yapılır. (Demokrasilerde çare tükenmez...) Düşünülmez, tüm bunların bir gün "insanlık ayıbımız/despotluk belgelerimiz olarak tarihimize geçeceği.

Susmak, bence bir yerde anlamlıdır; konuşurken şu ya da bu sebepten yalanı/yanlışı, insana... insanlığa karşı olanı savunmaktansa susmak... Bir dosta, insana zarar vermemek için susmak... Bir

protesto bildirgesi gibi susmayı anlamlı buluyorum. Örneğin bir yazar, gerçeği... insani olanı biliyor da yazamıyor, söyleyemiyorsa susması daha onurludur. Bizde bu onuru çok az insan gösterdi, ağır bedeller ödeyerek. Çoğunluk istenileni dile getirdi. Bu, sadece kendine değil, topluma da yapılmış bir saygısızlıktı. Tabi herkesin bir gerekçesi, susturmanın/yalan söyletmenin de binbir yolu var. Satın almak/kiralamak, çıkar sağlamak, baskı yapmak, kanun düzenlemek vs.

En garibi, en akıl dışı olanı da bir ulusu topluca susturmaya kalkışmak... Dilini yok saymak... Kanunla, yasakla ne bir ulusun, ne de dilinin yok edilemeyeceği tarihte defalarca görüldüğü halde çeşitli ülkelerde, baskıcı-ırkçı yönetimler buna başvurmaktan kaçınmıyor nedense... Yoksa gerçekten "tarih tekerrürden ibaret" mi?

Ünlü vecizeyi hepiniz bilirsiniz: "Hayvanlar koklaşa koklaşa, insanlar konuşa konuşa anlaşır." Biz susa susa da, konuşa konuşa da anlaşamıyoruz nedense. İnsanlarda konuşma olsa olsa sözleri anlamayı sağlıyor, anlaşmayı ya da gerçek bir anlamayı değil. Hayvanlarda konuşma olup olmadığı tartışılıyor. Fakat insanlardan daha iyi anlaştıkları artık tartışmasız kabul edilir hale geldi. Daha doğal, daha özgür...

Hayvanlar Konuşur mu?

Hayvanlarda, özellikle de memeli hayvanlarda kendi türleri içinde bir çeşit konuşmanın var olduğu deneylerle gösterilmektedir. Çevremizi gözlediğimizde bunu destekler örneklere rastlayabiliriz. Erkek kedi dişi kediyi arzuladığında miyavlaması tehditle karışık bir yalvarma tarzındadır. Düşmanına hırıltılı miyavlar. Yiyecek, eve alınma gibi bir isteği varsa sevimli, ince, melodik - ricacı- bir tarzdadır miyavlaması. Yavru kedilerin tek hecelik (kısa) miyavlaması "açım" der gibidir. Hasta ise miyavlama inlemeye benzer. Bunlar konuşma mıdır? Tartışılabilir. Fakat, konuşma olarak kabul edersek (ki en azından bir ifade ediştir), somut, net, doğal ve anlamlıdır. Hatta bazı insan konuşmalarından daha anlamlıdır. Sözgelimi, kedilerin konuşmalarını tespit etme, dilimize çevirme olanağı olsa, **"kıl oldum abi"** gibi sözler duyacağımızı hiç sanmam.

Hayvanlarda, konuşmaya ilişkin garip uygulamaların da tespit edilebileceğini sanmıyorum. Örneğin; çoğunlukta olan hayvan gurubu, azınlıkta olanın konuşmasını (ses çıkarmasını) engellemez. Ankara kedisi, Van kedisini "bir gözünün rengi diğerinden farklı" diye suçlayıp dışlamaz.

İnsan, düşünce ve yaratılarıyla bir açıdan hayvanları aşarken, doğaya ve insanlığa aykırı düşünce ve yaratılarıyla da başka bir açıdan hayvanların da gerisine düşmüştür. Ya hayvanlar da bizim gibi davransaydı.. Düşünün ki, kediler çoğunlukta ve iktidarda, kurtlar da emirlerinde.. Koyunlara; "siz artık melemeyeceksiniz, miyavlayacaksınız, çünkü siz aslında kedi kökenlisiniz" diyor. Çoğu miyavlayamadığı için susuyor, gizlice, alçak sesle kendi aralarında meleşiyor. Bir kısmı miyavlamayı öğreniyor, zamanla melemeyi de unutuyor. Kimisi de inatla "ben koyunum" diye meliyor... üzerine kurtlar salınıyor. Susmalı mı, susmamalı mı? Bu kargaşada bir de bazı kedilerin çıkıp "türüne ihanet ederek" koyunların meleme hakkını savunduğunu düşünün... Kaos. İyi ki, hayvanlar da insanlar gibi düşünüp "çağdaş yönetimler" kurmuyor...

Maymunları Ne Zaman Aşacağız?

Meşhur üç maymun figürünü ve anlamını bilirsiniz; "görmedim, duymadım, konuşmadım". Böyle bir sorun da var. Fakat sözedeceğim bu değil. Clifford T. Morgan'ın **Psikolojiye Giriş** kitabında (Hacettepe Üniversitesi yayınları-1986) bir şempanze deneyi anlatılır. Sarah adlı şempanzeye sembollerle 130 sözcük ve bu sembolleri dizerek cümleler kurma öğretilir. Kurulan cümleleri anlayıp, istenileni yapabilir duruma getirilir.

Sık sık toplumumuzda çoğunluğun, 100 dolayında sözcükle konuştuğundan... yaşadığından sözedilir. Bir anlamda binlerce sözcüğe, kavrama sağır ve dilsiz bir toplum... Deneydeki şempanze kadar sözcük kullanan bir toplum... Bu aşılmadıkça toplumla anlaşmayı, düşüncelerimizi anlatmayı nasıl sağlayabiliriz? Yeni dili, yeni kültürü, yeni insanı nasıl var edebiliriz? Çok sözcük/kavram bilenlerin çoğu bunu bir çıkar/otorite aracı olarak kullanırken, sistemi üretirken gelişme nasıl sağlanacak? Özellikle bazı mesleklerde kendine özgü oluşturulan dil (avukatlıkta hukuk dili, hekimlikte tıp dili..) özenle anlaşılmaz tutularak mesleki ve dilsel bir kastlaşma da cabası... Toplumun düzeyi, diliyle kültürüyle yükseltilmedikçe, toplum "yüksek düzeyli" konuşmalara, yazılara, tartışmalara sağır ve dilsiz kalmaz mı? Önce kulakları açmalı, dilleri çözmeli. Bir yandan da gerçekleri insanların "duyabileceği frekanstan" iletmenin yolları aranmalı, yöntemleri bulunmalı diye düşünüyorum. Yoksa yalanın, despotluğun egemenliği sürüp gidecek gibi...

Konuşmak; En Yaygın İkiyüzlülük Aracı

İnsanın ayırt edici özelliklerinden olan kavramlarla düşünmek ve konuşmak, içinde birçok problemi barındıran bir olgu haline gelmiştir. Bu özelliğimizle hayvanları aşmışız, nice uygarlıklar, nice eserler var etmişiz. Yine aynı özelliğimizle insana ve doğaya aykırı nice ayrılıklar, nice adaletsizlikler, nice despotluklar, nice savaşlar var etmişiz. Bence sorun, insan düşüncesinin ve yaratıcılığının gelişmesinden değil, bunun insani kullanılmamasından kaynaklanıyor. İnsan düşüncesinin ürünü birçok sözcük ve kavram, bir zamana, bir ideolojiye göre tanımlanarak dondurulduğundan, mutlaklaştırıldığından bir "tahakküm" aracı ya da bilinci donduran bir etken haline getirilebilmiştir. Sözcüklerle önyargılar oluşturulabilmiş, despotluk meşrulaştırılabilmiş, birçok inanç/sistem bilinçlerde mutlaklaştırılabilmiştir.

Tüm bunların ötesinde, söz/konuşma, yalan/yanlış/ikiyüzlülük aracı olarak kullanılabilmiştir. **Söze/konuşmaya gereğinden fazla anlam ve önem verildiğinde ya da başka alanlarda olması gerekenler sözlere aktarıldığında... sözlerle yetinildiğinde birşeyler eksik kalabilmektedir.** (Konuşmaktan eylemeye geçilememektedir çoğu kez..) Örneğin; **"seni seviyorum"** sözüne öyle çok şey yüklenmiş ki... Bakış, dokunuş, duyuş, hissediş, davranış ikinci plana itilmiş ya da bu sözün içine sıkıştırılmıştır. Oysa, "seni seviyorum" demeden de, beden dili ile, davranışlarla sevgi

duyumsatabilinirken, "seni seviyorum" sözü bir kandırma, bir ikiyüzlülük aracı ya da "sıradan bir laf" haline getirilmiştir. Yine de birçok insan, olguyu gördüğü, bildiği, hissettiği halde belirleyici olarak sözü bekliyor. Daha kötüsü, yalan da olsa, duymak istediği söze kanmaya hazır halde bekliyor... **Söz, duyguya, duyuşa, davranışa yardımcı olacakken tersi oluyor çoğu kez.**

İnsanlar, birini değerlendirirken ne yaptığına, nasıl yaşadığına, niçin şöyle ya da böyle davrandığına bakmaktan çok, ne söylediğine bakıyor.. Beyinden çok, kulaklar kullanılıyor. O da yarı yarıya sağır; sağ kulak daha çok duyuyor... Çünkü oraya yönelik ses hem çok fazla, hem de çoğu zaman derinden mistik bir fon müziği eşlik ediyor bu sese... "Çağdaş" müzikal sesler ise her yandan duyuluyor; "demokrasi, barış, özgürlük.." (Kulağa hoş gelen ölçülü seslere müzik denir.) Bu "sihirli" müzikal sesler gelince dinleyen mest oluyor, "kim, nerede, niçin, nasıl söyledi, bunları söylerken yaptığı ne" diye düşünülmüyor. **Kavramlar öyle çarpıtılıyor ki, karşıtını ifade ediyor çoğu kez.** Örneğin; "demokrasimizin yaşaması içiiiin, barış içiiin, özgür ve huzurlu ortam içiiin, bu bozguncuların kökünü kazıyacağız, destekleyenleri pişman edeceğiiiz, kanımızın son damlasına kadaar..." Alkış... Alkış... Alkış... Sanki ellerini birbirine değil suratlarına çarpıyorlar... Alkışlandıkça konuşmacı coşuyor; "kan, intikam, hapis, yasak, yok etmek"... Dinleyici kendi alkışıyla serseмliyor... meydan meydan.

Geliştik, geliştik, geliştik... İlerledik, ilerledik, ilerledik...

Her şeyin karşıtına dönüşebildiği, doğal yatağında akamadığı bir çağa, bir sisteme geldik. İnsanın düşüncesi, sözü insana... yaşama karşı. Yalan, ikiyüzlülük, yabancılaşma aracı... Bunu değiştirmek; insanca yaşamak ve sözün yaşanan gerçeğin ifadesinde kullanılmasını sağlamak biz insanların elinde. Verebilirsek el ele.

Sözcükleri Örgütlemek

Bildiğimiz sözcükleri farklı şekillerde kullanarak ilginç cümleler elde edebiliriz. Bu eğlenceli, bazen de tehlikeli bir oyundur. Bir biçimi ödüllendirilmemize, bir biçimi ceza görmemize yol açabilir. Başka bir biçimi ise, ancak "çene çalmaya, zaman öldürmeye" yarar. İnsani olmayan bir sistemde sözcükleri insani bir amaç için biraraya getirmek (örgütlemek), insani bir sistemde sözcükleri insana karşı bir amaçla cümleleştirmek makbul sayılmaz. Çok elemanla(sözcükle) daha güçlü bir örgüt(cümle) kurulur. Burada elemanların niteliği de önemlidir. **Sistemin adamlarıyla (ve mantığıyla) sisteme karşı bir örgütlenme nasıl ki başarılı olmazsa, sistemin sözcükleriyle (ve diliyle) de sisteme karşı bir örgütlenme (konuşma/yazma) amacına varmaz, başarılı olamaz.** Yeterli ve nitelikli sözcüğün olmasıyla da iş bitmez, bunları akılcı bir yöntem ve insani bir amaçla örgütlemek gerekiyor... üst üste yığmak değil. Doğru bir şekilde biraraya getirirken estetik bir biçim verebilmek; konuşmaya/yazıya güzelliği, duyguyu.. insanı katmak.. sözü sanata yükseltmek... Belki de en zor yanı bu. Tüm bunları konuşmada/yazıda/sanatta becerebilseydik, başka alanlarda da becerebilirdik. Bir özdeyişle ifade edersek; **"toplumsal örgütlenmeyi iyi beceremeyenler, sözcükleri örgütlemeyi de iyi beceremezler.."** Sözcükleri iyi örgütleyemediğimizden, anlatmak istediğimizi yeterince ve estetik tarzda anlatamadığımızı düşünüyorum. Çoğu insan, elemansızlıktan veya örgütleme yetersizliğinden basit cümlelerle ya da alıntılıyarak/uzun-karmaşık ifadelerle konuşuyor/yazıyor. "Özgünlük" çok az. Bir de "repliklerle" konuşan geniş bir kesim türedi; **"kafadan anteniller"..** Uzaylılardan bahsetmiyorum. Televizyonkoliklerden bahsediyorum. Antenler televizyona değil, sanki beyinlere bağlanmış... **Yayınlar doğrudan beyinlere yapılıyor.** Okuma, araştırma, bilgilenme, eleştirel düşünme yetileri köreltilmiş milyonlarca insan TV.'de duyduğuna/izlediğine paralel konuşuyor/düşünüyor. "Sözcükleri örgütlemek" (kendi için) aklına bile gelmiyor. Niye yorulsun ki? Medya patronları gereği gibi örgütlemiş hazır sunuyor nasılsa.. (Biz hazıra bayılırız.) Sisteme en uygun haliyle...

Sözün Sihirli Gücü

Sihir ve benzeri şeylere önem vermem ve inanmam. Fakat tarih boyunca birçok sihir ve mucizeden sözedilmiştir. Somut bir olgu olarak, sözün sihir ve mucize gibi etki göstermesinden pek sözedilmemiştir.

Öyle sözcükler vardır ki insanın yaşamını tamamen değiştirir; "evet-hayır." Kimi sözler cinayet işletir.. intihar ettirir; "namus.. piç.."

Kimi sözler zengin ya da yoksul eder birilerini; "devalüasyon yapılacak.."

Kimi sözler birilerini onurlandırır, yüceltir; "tüm zamanların en iyisi.. ulu.. yüce.. kutsal.. ermiş.." Kimi sözler mahkum eder, ölümüne yol açar insanın; "düşüncemi değiştirmeyeceğim... dünya dönüyor.. en-el Hak.." Kimi sözlerle önyargılar oluşturur, siler atarız bir insanı; "O mu, yobazın teki... bırak şu oportonisti... komünist diyorlar.. hainmiş.. pis faşist.. ibnenin teki.. önüne gelenle yatıyormuş... ajan.. dinsiz.." Düşünmeyiz, **çoğu kez bir sözle, bir yargıyla, bir insanın katline ferman verdiğimizi... Bu suçlamalar yüzünden bir insan öldürüldüğünde, bu "suçlamaları" sözle de olsa onaylayan milyonlarca parmak vardır tetikte... Ne kadar "failli meçhul" dense de...**

Sözün böyle ölçüsüz bir gücü ve riski var. Elbette bu güç sözün kendiliğinden değil, sistemin ve toplumsal ilişkilerin niteliğinden ve davranış/uygulama biçimlerinden kaynaklanıyor. (Yer, zaman ve topluma/sisteme göre aynı sözün anlamı/gücü/riski çok farklı olabilir.) Buradan baktığımızda söz/konuşma, iletişim aracından çok, tehlikeli, riskli, sürprizlerle dolu bir oyuncak sanki. Öyleyse ne yapmalı.. susmalı mı? Çıkarına göre, riskten kaçarak mı konuşmalı? Yoksa, insani onurumuzu korumak için insandan yana, insana göre mi konuşmalı? Bence "insanım" diyebilmek için susmamalı, konuşmalı... insan için. Bu gücü insanca kullanmalı.

Konuşma Biçimleri

En çok bağıran en doğru sayılır
İnsanlar işitmeyince
Bu iş çok zor Yonca
Çünkü insanlar günler boyunca
Hiç soru sormadan durur.
(Bülent Ortaçgil)

İnsanlar eski çağlarda bir dil içinde konuşmaya geçmeden önce, el-kol-vücut hareketleri, yüz mimikleri ve ses tonunda/şeklinde yaptığı değişiklerle, (ilkel bir konuşmayla) farklı durumları ifade ederlerdi. Bunun izleri bugün de sürüyor. Ellerini, yüz mimiklerini çok kullanan konuşmacı daha ilgiyle izleniyor. Yüksek ve tok sesle konuşan daha doğru konuşuyor izlenimi verebiliyor. Monoton, kısık bir sesle, devinimsiz yapılan bir konuşma, isterse çok önemli gerçekler açıklansın, ilgiyle dinlenmediği gibi, güçlü ve doğru bir fikir taşıdığı izlenimi de vermiyor genellikle. Bu, özellikle seminerlerde, tartışmalarda, açık oturumlarda böyle. Ne söylendiğinden çok, nasıl söylendiği akıllarda kalıyor. Bu eğilim yaygın olarak kullanılıyor. Hipnotizma yapan birinin saat sallayıp karşısındakini uyuttuğu gibi, ekrandan kalem sallayan, meydanlardan şapka sallayan parti liderleri de milyonlarca insanı "uyutmayı" başarabilmiştir. Reklamları düşünürseniz, iyi sunulan mal çok satıyor. Malın iyi olup olmaması, ikinci planda. "İmaj" çok önemli... Tüm bunlar, biçimci/şekilci olduğumuzu ortaya çıkarıyor. **Biçim, içerikten önce geliyor. Biçimden çok etkileniyoruz. Çünkü, "içeriği" değerlendirecek "içeriğimiz" yetersiz...** Eleştirel düşünemiyoruz; elemanlarımız, birikimlerimiz yetersiz. Tartışmada yenilmemek için ses tonumuzu yükseltiriz, sözle saldırır, suçlar, hakaret.. küfür ederiz... hele ki "erkek" isek.... Bir güzelliği; cinselliği yaşamak için varolan doğal organımızı, saldırgan/tecavüzcü mantığımıza; bir çirkinliğe araç ederiz küfürle. Ya da düşüncesine, düşünceyle karşılık vermemiz gereken birini "revizyonistsin... ajansın... saptırıyorsun.. iftiracı.. hakaret ediyor.." gibi suçlamalarla susturmaya kalkışırız. Zamanı daha çok kullanmak, çok konuşmak da bir yöntem haklı görünmek için. Fakat çok konuşmak, çok yanılgı riskini de taşır. Çok yalan içermesi de olasıdır. (Hiç konuşmayan, hiç yalan/yanlış söylemez...) **Konuşma (sözcükleri örgütleme) biçimimizle, aktif ya da pasif bir tutum sergileriz.** Aktif insan; "öğrenmek, bilmek istiyorum" derken kararlı bir sesle, pasif insan; "biri bana birşeyler öğretse ne iyi olur, birileri bana doğruları anlatsın (ki alıp inanayım, mutlakalaştırayım)" der beklentili bir sesle. **Bu pasif insanların çokluğu ve bunlara yönelik çok konuşan, bazen bağıran, sistemin çok kanallı medyası, yazarı, çizeri, politikacısı, farklı insani seslerle... sözlerle insan... bilinç arasındaki en büyük engel.** Bu engeli aşmak için, bağıralım demiyorum, fakat suskun kalmayalım, sesimizi duyuralım. Düşündüğümüzden, konuştuğumuzdan, okuduğumuzdan, yazdığımızdan korkmayalım. **Korku, insanı ağır ağır sağır yapar. İnsanı insandan başka bir "şey" yapar...**

Önemsiz Sözler ve Sonuç

Yazının başlangıç bölümünü anımsıyorsunuz değil mi? Yazılı ya da sözlü olarak birşeyi anlatırken, anlatımın **ilginç, farklı, yeni, önemli** olduğu ya da anlatanın **büyük, değerli, akıllı, yüce, kutsal, ünlü** olduğu vurgulanırsa ve buna **inanılırsa** anlatı daha dikkatli izlenir. Hele ki başlangıçta kasıtlı olarak yaptığım gibi **mutlakçı ve kesin** bir söylem kullanılırsa, sözlerde **önemli, ciddi, mutlak doğru** düşünceler arayanlar ve bulanlar çoğalacaktır. Çünkü biz farkına varsak ta varmasak ta, yıllardır beynimiz (bilincimiz) büyük oranda mutlakçı söyleme ve inanmaya koşullanmıştır. İşte sistem ve din en çok bu söylem tarzıyla beyinlerde egemenlik kuruyor. Çünkü kilitlerimiz (beyinlerimiz) bu anahtara göre biçimlendirilmiş... ve bu anahtar kilidi açmak için değil, bir daha... bir daha kilitlemek için döndürülüyor beynimizde...

Önce bu anahtarı reddetmek gerekiyor diye düşünüyorum. "Önemli, ciddi, yeni, farklı" tanımlamaları bir ciladan, bir imaj yaratma manevrasından öte bir şey olmayabilir de. Politikacılar; "şimdi çok önemli bir hususu açıklayacağım... aççık seççik ifade ediyorum aziiz vatandaşlarım.." diye başlar konuşmalarına. Fakat ne önemli bir şey açıklar, ne olguyu açık-net şekilde ortaya koyar. Daha kötüsü bu sözlerden sonra yalanlar inandırıcı bir tarzda sıralanır.

Nesnel, bilimsel **düşünenler için** sunuştaki **iddialı sözler** önemli değil, **önemsizdir.** Düşünen insan, anlatanın iddiasında değil, anlatının içeriğinde arar önemi. Bildiği bir konu ise, "ilginç-yeni-önemli" değildir. "Yüzeysel" bile bulabilir. Bilmediği, gerçekten yeni bir yaklaşımsa, anlatanın iddiada bulunmasına gerek yoktur. Anlatılan önemli-yeni olanı algılar, değerlendirir.

Bu yazıyı yeniden, **inanmak** üzere değil, düşünmek, sorgulamak, eleştirmek, **bilmek** üzere okuduğunuzda, sohbetlerinizi, konuşmalarınızı, haberlerde-şarkılarda dinlediklerinizi değerlendirdiğinizde, böyle bir söylemin ve sistemin dile yansımasının izlerini bulabileceğinizi düşünüyorum. Ben ve birçok yazar eleştirse de, bazen insanlara (kilitlere?) ancak bu tarz bir söylemle ulaşabileceğimizi düşünerek, bazen farkında olmadan, bazen de yeni/etkin bir tarz bulamadığımızdan bu tarz bir söylemle yazıyor, düşünüyor, konuşuyoruz... ne kadar kaçınsak da. Sistemden ve egemen dilden tam bir kopuşu gerçekleştirememiz de bunda önemli bir rol oynuyor sanırım.

Sevgili okur, sevgideğer dinleyici.. İş sana düşüyor biraz da. Eleştirel düşünmek, okuduğunun, dinlediğinin, söylediğinin hangi süreçlerin, hangi etkilerin sonucu olduğunu düşünerek, araştırarak bulmak... Zor, fakat gerekli. İnsanlaşmayı, dönüşümü, kopuşu kendimizden başlatmamız için... **Düşünelim... Okuyalım... Yazalım...** (Katkı ve eleştirilerinizi bekliyorum.) Sevgiyle.

Not: Konuşma konusunu işlerken, "güzel" Türkçemizden, dilimize giren kökü dışarda sözcüklerden, bunların sistemle, yeni dünya düzeniyle bağlantısından, öztürkçeden vs. de sözetmek gerekirdi belki. Fakat bu haliyle bile saygıdeğer "genel yayın yönetmeni" uzun bulabilir. Yayınlanmasını daha çok riske sokmak istemedim...

CUMALIKIZIK

NEREYE ÇOCUKLAR
Bugün bugün mü Cumalıkızıkda
Bursadan az ötede
Osmanlıdan
Değişmeden
Uludağ eteğinde
Azıcık yol dışı
Çokca bugün dışı
Üç yüz elli hanesi
Boş üçte biri
Üç yüz elli hanede dokuz yüz kişi
Çoğalmaz eksilir
Nereye Çocuklar

BİZDEN BİRİ
Nerede bugünlerin bugünü
Kim yaratacak
Cumalıkızıkda onu

Toprağın
Bizden biri olduğu
Suyun
Havanın
Doğanın içinde tüm varolanın dengesinde

Yaprağın
Damlanın
Soluğun
Bizden biri olduğu

YÜZLERİ KADINLARIMIZIN
Taş taş
Yazı kışı gözlerimizde derimizde
Duyduğumuz

Yola değenin de bir el
İnsan eli
Olduğu

Bir ışık düşer yola
Evler
Yüzleri kadınlarımızın
Gözgöze
Gelecek olanı bekler

Evler
Dün içinde
Sessiz
Dokunamadığımız
Duyamadığımız
Yarından mı bakarlar
Gelecek
Dünün ardından mı yürüyecek

EVLER
Hem yazımız hem kışımız evler
Çocuğumuz çalışanımız erişkinimiz
Ana kucağı
Baba sofrası
Yar döşeği

Varımız
Atamız
Ak sakalımız

Güne
Güneşe
Sevgiye insana
Açık

Yedi mahallenin yedisinde
Her evin her birisinde
Evler
Dizdize

İPEK DOKUYANLAR
İpekler gibi dokunurdu
Günler
Akardı sularda

Sevgilerimizdi yaşamak
Üründü
Değer değmez ellerimiz

Ağaçta toprakta
Çiçeklendiği
Herşeyin hergün doğduğu

Eskiyi özlemek
Değil
Bugün neden daha iyi değil
Sormak

Kestane
Ağız tadımız
mı kaldı
Ağaçlarımız mı küstü
Birer birer
Düştüler

Ağaç düşer
Ev düşer
Uzun uzun ölümlere
Bugün de yarın da
Uğramaz evlere

İNSANCA SICAK
Ayakta kalanlar
İnsan soluğuna dayalı

Birbirine tutunur
Evlerle yaşlılar
Nerde
Eli ekmek tutanlar

Bugün neden bunca uzak
Yarın
Nerede

Cengiz BEKTAŞ

Bir Burjuvanın Notları

Berrin TAŞ

Yazgı

Ben bir burjuvayım... kendimden daha kötü durumda olanları görmek beni rahatlatır. Çocukken annemin bana söylediklerini anımsıyorum... babasının ona verdiği öğütleri annem de bana verdi. Babası anneme şöyle söylermiş... kendinden daha kötü koşullarda yaşayanlara bakarsan haline şükredersin. Gözlerini daha yukarıda olanlara dikersen üzülürsün... acı çekersin. Bu nedenle yaşam felsefen kendini hep daha aşağıda olanlarla kıyaslamak olsun. Böylece mutlu olursun, Annemin bu sözü bana rehber oldu. Çocukluğumda yaşadığım bir olayı anımsıyorum şimdi. Oturduğumuz sokak sanki ikiye ayrılmış gibiydi... bizim oturduğumuz sokağın bir bölümünde birkaç katlı temiz görünümlü evler... daha ötesinde de derme çatma gecekondu görünümlü evler. Bir gün bu evlerde yaşayan bir tanıdığımıza gittik. Binnur teyze bizi içeriye buyur etti... çok telaşlanmış bir hali vardı. Bize bakkaldan içecek bir şeyler getirtti... evde yiyecek olmadığı için defalarca özür diledi. Çok ezik görünüyordu. Üstünde eski püskü örtüleri olan iki sedir ve birkaç tahta sandalye dışında ev bomboştu... halıları naftalinleyerek kaldırdığını söyledi. Akşamüstü eve dönerken kardeşlerim Binnur teyzenin meyve sularını bakkaldan veresiye aldığını söylediler. Çok üzülmüştüm... halimize şükrettim. Annem gördünüz mü nasıl da yoksul... bu size ders olsun yaşamınızdan şikayet etmeyin dedi.

Bir keresinde de Ayşe teyze Allah'ın sınamak için kimine para verdiğini... kimini de yoksul bıraktığını söyledi. Şaşırmıştım... sordum. Nasıl yani... kimine para verir bolluk içinde yaşatır... onu sınar... bakalım insanlara yardım edecek mi diye dener. Kimini de yoksullukla terbiye eder... bakalım çalacak mı diye dener. Her ikisinde de bu sınavları başarıyla geçen öteki dünyada cennetin yolunu bulmuş olur. Yazgı evladım... yazgı. Zenginlikte yoksulluk ta yazgı... gerisi laf. Ayşe teyze de böyle söyledikten sonra bir kez daha şanslı olduğumu anladım. Neyse ki ben en pahalı mağazalardan giyinebiliyorum... canımın istediğini yiyebiliyorum. Yazık... zavallı Binnur teyze. Yoksulluk beni ürkütüyor... yine de anlamadığım bir şey var. Kocamın solcu arkadaşları mülk edinmeye karşıymışlar... hatta içlerinden bazıları bir yazlık ev aldıklarında bile bunu saklamak gereği duyuyorlarmış... hayret vallahi. Bu solcular biraz tuhaf insanlar. Benim keyfim yerinde. Binnur teyze yoksul olduğu için benden utanıyor... solcular ev aldıklarını saklamak gereği duyuyor... anlamıyorum.

Neyse boşver... elalem beni ilgilendirmiyor. Ben burjuvayım.... önce kendimi düşünmeliyim. İyi ki benim kaderimde o kötü evlerde oturmak yok. Sonra napardım ben.

Ev Kadını

Doğayla mücadele sürecinde eli, beyni gelişen insan kullandığı aletlerin yaşamına yön vermesi doğrultusunda insani yanını geliştirebilmiş ve insanla doğa arasındaki iletişimin sürekliliğini sağlamıştır. Bir anlamda insanın neye ve nasıl emek verdiği onun belirleyeni olmuştur. Evde... sokaktan... insandan kopuk bir yaşama koşullanan ev kadını yabancılaşmanın sürdürücü konumundadır. Onu belirleyen ev yaşantısının yinelenen anlamsızlığıdır. Bu anlamsızlık insana... yaşama... katmerli bir biçimde yabancılaşmayı... burjuva ideolojisinin yaygınlaşmasının bir aracı olmayı getirmektedir. Ev kadının bütün çabası evin düzenini sürdürmektir... aile kurumunun devamı için araç konumuna itilmiştir. Evet o yaşamın sürmesi için bir nesnedir. Ne zaman olmuştur bu... kim onu bu duruma sokmuştur bunu kimse anımsamamaktadır ama yaşananlar ortadadır. Daraltılmış bir dünyada evin, evdeki eşyaların temizliği, çocukların ve kocasının bakımıyla yükümlüdür. Dünya halleri başkalarından sorulur. Kendisine öğretilmiş yaşamı neden yaşadığını bilmeyen insan çevresindeki davranış modellerini hiç sorgulamasız kabullenmiştir.

Hangi Sınıfın Değerleri

Evde oturan kadının savunacağı... koruyacağı değerler kendini içinde bulduğu yaşamın değerleridir. Bu da bilerek ya da bilmeyerek sistemin sözcülüğünü yapmanın öteki adıdır.

Kendini içinde bulduğu yaşam ondan bir şeyler istemektedir. Kadın beklentilere yanıt vermek zorunda

olduğunu sanmaktadır. Sürekli çevresindekilerin beklentilerini karşılamaya uğraşırken kendini yaşayamamakta bir karmaşanın içine düşmektedir. Bu karmaşa anlamsızlığıçoğaltıyor.

Evde oturan kadın içselleştirdiği değer ölçütlerini kızına aktarmaktadır... ona öğretebilecekleri kendi yaşam deneyimiyle sınırlıdır, Ona yemek pişirmeyi... büyüklerine saygılı olmayı... ve babasının sözünden çıkmamayı öğretirken edilgen bir yaşamı sürdürebilmenin ipuçlarını vermektedir. Bu da burjuva ideolojisinin dışlaştırılması anlamına geliyor. Sözgelimi akşam eve geciktiğinde kendisini merak eden bir insanı düşünmek yerine kadın... eyvah kocam ne diyecek şimdi diyerek üzerinde bir baskı hissediyorsa o evlilik o birliktelik insani değildir. Baskının yaptırım gücü insanın önüne geçmiştir. Baskının olduğu yerde aşk barınamaz... insan gelişemez... saygı oluşamaz ancak saygıyla karıştırılan korku insani değerlerin yerini alabilir.

Kişiliksizleştirilen ve kendini başka yaşamların hizmetine adak olarak sunan kadının köhnemiş değerleri sürdürmesi kaçınılmaz görünüyor. Bu kaçınılmazlık yaşamını kendi iradesiyle belirlemeye karar vermediği sürece değişmeyecektir. Sürüklenmek yerine kendi istemiyle oluşturacağı bir yaşam düşünün gelişemeyişi edilgen davranış modellerinin değiştirilmesi gerekliliğini gösterir.

Kaliteli İnsanlar

Ben burjuvayım... hiçbir zaman olduğum gibi olamam. Başkalarına nasıl göründüğüm benim için çok önemlidir. Gerçekte ne olduğumla hiç ilgilenmem. Görüntüyü kurtarmak... zayıf yanlarımı kimseye göstermemek birinci sorunum. Kimseyle ters düşmek istemem... bu nedenle tepkilerimi belli etmem... kızgınlıklarımı... öfkelerimi... sevinçlerimi... nefretimi içimde saklarım. İç dünyamdaki kırgınlıklar... hiç açıklama yapmadan insanlarla ilişkilerimi kesmeme neden olabilir. Ben açıkça hiçbir şeye karşı olduğumu... neleri onaylamadığımı söyleyemem. Arkadaş seçerken giysilerine... maddi durumlarına... mesleklerine... hangi ailelerden geldiklerine bakarak değerlendiririm... beğendiklerimi kazanmak için onlara çok kibar ve duyarlı davranırım. Tercihim her zaman kaliteli insanlarla birlikte olmaktır... her insan layığını bulur tabii ki... bende kendime layık dostlar edinirim. Öyle her önüme gelenle arkadaşlık etmem. Maddi sıkıntalarımı başkalarına belli etmem bu beni küçük düşürür. Her zaman daha zengin görünmek isterim... bu benim prestijimi yükseltir. Gittiğim davetlerde hep aynı giysileri giyemem... yenilerini alamadığımı düşünmelerini istemem. Giysilerimle saç modelimle yeni ve çağdaş görüntüler sunarak kendimi pazarlarım. Başarım kendimi hangi imajın altında gizlediğimle doğru orantılıdır.

Yaşamı Kim Belirliyor

Bilimin yaşamlarımıza sokulamamış olması durağanlaşmış bir yaşam istemeyi gerekli kılıyor... bu da insanları rahatlatıyor. Dayanacağı doğrular bulamayan zihnin hiç değişmeden kalan bir dünya tasarımının ardına düşmesi kaçınılmaz. Sabah uyandıktan gece yatana dek yaşamındaki küçük sorunları çözmekte bile davranış ölçütleri oluşturamamış bir toplumun üyeleri babadan öğrendiklerini ya da öğrenemediklerini çocuklarına aktarmakta... aktardığı dışındaki düşünüş duyuş ve yaşam biçimlerini reddederek çocuklarının da kendileri gibi olmalarını istemektedir. Bilim temel alınamadığında babadan öğrenilenlerin koşulsuz uygulanması -doğru ya da yanlış olması önemli değil- geçerli olmaktadır. Oysa tarihi birikimle oluşan... evrim geçiren tek canlı insandır. Buna karşın toplumumuzda insanların -kadın ya da erkek olmakla ilintili değil- yaşamlarını kendi istem ve beklentileri doğrultusunda oluşturmaları... başarma yaratıcılığını geliştirme istekleri törpülenmiş durumda. Törpüleme nasıl oluşuyor. Bir baba anımsıyorum oğluna sık sık sen doktor olacaksın doktorlukta iyi para var açarsın bir muayenehane tıkır tıkır para kazanırsın diyen. Oysa oğlu doktor olmak istemiyordu... ne olmak istediğini de bilmiyordu. Gitti mühendis oldu... babasının inadına... Kendinden ne beklediğini... yaşamdan ne istediğini öğrenecek kadar yaşam deneyimi oluşmadan gitti mühendis... bir üniversitede öğretim görevlisi oldu. Öğretim görevlileri fazla para almıyorlar. Her görüşmemizde babanın şikayetlerini dinlerdim. Doktor olsaydı iyi para kazanacaktı... beni dinlemedi. Baba gençliğinde kendinin olmak isteyip de olamadığını neden oğlu gerçekleştirmiyor diye hayıflanıyordu. Böylelikle oğlunun yaşamını kontrol altında tutma isteğini dile getiriyordu. Sonra o baba oğluna kendi beğenileri doğrultusunda aklı başında ciddi bir kız bulup evlendirdi. Böylelikle oğlu yerleşik düzene geçti... duraganlaşmış kalıplaşmış bir yaşamın sürdürücüsü oldu... şimdi sıra torunlarında. Onların yaşamlarını kendi babasından ne gördüyse onu uygulayarak organize etmekle meşgul. Oğlunun nasıl bir yaşamı... oldu... Doğdu.. büyüdü... okudu... çalıştı... evlendi... çocukları oldu, çalışmaya devam ediyor. Bunların dışında yaşamını canlandıracak başka bir şey kalmadı artık... oluşturulan durağan yaşamın değişmemesi için hizmet veriyor. Bu durumda yaşamın oluşturucusu konumunda etkin bir özne değil... edilgen söz dinleyen kendinden önceki yaşamları devralmış bir araç... bu devralış yeni yaşamlar... umutlar doğurmuyor.

Bir genç kız anımsıyorum... çocukluk arkadaşımdı. Evleneceği güne gelene değin ayakkabı almaya annesiyle giderdi. Kendini ilgilendiren en basit bir konuda bile annesine danışmadan karar veremezdi. Saçlarına nasıl şekil vereceğini hangi giysiyi ne zaman giymesi gerektiğini annesine sorardı. Zaten sormadığı zaman da annesi kendi zevkine göre bir bahane bulurdu. İyisi mi oda önceden annesinin doğru bulduklarını öğrenir ona göre davranırdı. Yaşamdan kendinin ne beklediğini hiç öğrenemedi. Egemen değer yargılarının belirlediği yaşamın gereklerine uygun davrandı. Bir gün görücüye çıktı. Kendini ilgilendiren hiçbir konuda karar vermemiş olan arkadaşıma onu istemeye gelen adamı beğenip beğenmediğini sordular. İyi bir işi vardı... sigara ve içki içmiyordu... yüksek tahsilliydi. Arkadaşım adamın ilgili... sevecen tavırlarına bakarak evet dedi. Evet der demez bir çantanın açıldığını... içinden çıkan bileziğin koluna takıldığını gördü. Biraz şaşırmıştı, nereye gittiğini bilmiyordu. Yaşamını yönlendirebilecek cesareti... yeni bir yaşam oluşturabilecek bilgisi... yaşam

deneyimi eksikti. Başkaları onun adına konuşuyorlardı zaten, onun yaşayarak öğrenmekten... kendini yaşamın akışına bırakmaktan başka yapabileceği bir şey yoktu. Ailesi evliliğe karar verme konusunda onu rahat bırakmışlardı... böylelikle evlilik ters giderse sorumluluk taşımaktan kurtulmuş oluyorlardı. Oysa bir ayakkabı seçerken bile annesinin beğenilerine göre davranmaya alışkın olan arkadaşım evliliğe karar vermeye henüz hazır değildi. Ailesinin de bu evliliği onayladığını anlayınca evet demişti. Ailenin içi rahattı. Kızları kendi isteğiyle bu evliliğe evet demişti. Nişanlılık döneminde arkadaşımın sorunları oldu... bu sorunları kimseyle konuşamadı. Konuşmaya çalıştığı insanlar isterse evlenmeyebileceğini söylüyorlardı ama sorunun ne olduğunu anlayabilmek için zahmet etmediler.

Kendini yaşamanın, kendini yaşadığına katmanın zorluklarını gören arkadaşım düşlerinden vazgeçti, iktisatçı olmak istiyordu... o meslek kızlara yakışmaz dediler. O da gitti ev kadını oldu... şimdi üç çocuklu mutsuz bir kadın. Geçen yıllarda kocası çalışıp para kazanırken o evin düzenini... çocukların bakımını sağlamış... kendine zaman ayıramamıştı. Ekonomik yönden kocasına bağımlıydı... ve kendi isteklerini gerçekleştirebilmek için geç kalmıştı. Şimdi bu gecikmenin sancılarını yaşıyor ve para kazanmanın yollarını arıyor. Biliyor ki ekonomik bağımlılık köleliğin dışavurumudur.

Her iki örnekte de kişilerin kendi özgür iradeleriyle düzenledikleri bir yaşam değil... onlara sunulan doğru belletilen yaşam örneklerinin sürdürülmesi yönünde açık ya da üstü örtülü olarak sezdirilen varlığını hissettiren yerleşik değer yargılarının baskılayıcılığı var. Bu da kimliksiz sürü insanlar topluluğu olmanın bir başka açımlayıcı yanı. Bu kadın ve erkeğin birbirlerini tamamlayan bir işlevi var...

Dayak

Düşünüyorum da ben ne şansızım. Çok sorunum var... bacaklarım varis, kulaklarım kepçe, ayaklarım çok büyük. Varislerim görünecek diye etek giymek istemiyorum, kulaklarım kepçe olduğundan saçlarımı önüme dökmek zorunda kalıyorum... istediğim ayakkabıyı giyemiyorum. Ne yapacağımı şaşırdım valla. Geçen gün Aysellere gittim... konuşurken kocasının onu dövdüğünü söyledi. İçip içip meze hazırlamadı diye Aysel'e bir güzel sopa çekmiş. Aysel de haketmiş doğrusu adamın mezesini hazırlamazsan böyle olur. Sen kadınlığını yapmazsan olacağı budur. Onun kocası da ne biçim şey öyle. Ay ben yine de şanslıyım ayol. Geçen gece adamla yatmadım gene de bir şey demedi. Bir daha öyle aksilenmeyim, aman ne olur nolmaz o da dövmeye kalkışır falan. Allah yazdıysa bozsun benim kocam yine de iyidir. Beni rahat bırakır... huysuz değildir. Evde canım ne isterse onu pişiririm. Yalnız geçen gün çarşıda az harcamışım da ona kızdıydı. "Çok al... her şeyi al, evde bolluk olsun" dedi... Olsun... bana ne...

Eyvah... akşam oluyor... ben sofrayı kurayım. Şimdi gelir bizimki.

AŞK BİLGİLERİ

1- BALLI EKMEK

Çocuktum bir zamanlar
Çobandım yorgundum çok
Altı delik çarıklarım
Benden daha yorgundu
Yorgundu çıkınımda ekmeğim

Acıkınca açardımçıkınımı
Gözlerimi yumardım ben
Hayal balı sürerdim ekmeğime
Yusuf dedem öğretmişti bana bunu
Gözlerini açma demişti -açar mıyım
Söyler miyim hiç kimseye
Bal perisi küser gider
Bal getirmez ekmeğime

Gene bir öğle vakti
Gözlerimi yumarak
Başladım ballı ekmek yemeye
Daha bir lokma yemeden
Tükeniverdi çıkınımda ekmek
Açıverdim gözlerimi
Arkasına bakmadan
Tepeyi aşıyordu köpek

Aç kaldığıma yanmıyordum
Ben aslında ekmeğime
Bal değil kız sürüyordum
Bal perisi küsüp gitti
Ben ekmeğime ne süreceğim
Yusuf dedeme ne diyeceğim şimdi

2- YANGIN

Delikanlı oldum sonra
Bir kızı seviyordum çok
Dar da olsa zor da olsa
Giriş kapısı vardı aşkın
Ama yoktu çıkış kapısı
Yangın merdiveni yoktu
Planı böyle çizilmişti
Böyle yapılmıştı yapısı

Çıkıp da ne yapacaksın
Kal orda dedi Yusuf dedem
Kavrul orda piş orda
Ömür boyu yan orda
En değerli en güzel
En büyük servetindir aşk
İlkönce onu kurtar yangından

3- SENİ SEVİYORUM DÜNYA

Ben de bir dedeyim şimdi
Yorgunum argınım ama
Servetim küçülmüş değil
Sönmüş değil yangınım
Seni seviyorum dünya

Ali YÜCE

Okur Yazar Bütünleşmesi İçin Görüş

İbrahim DEMİRCAN

Her Okur Yazarlaşana Kadar

İnsancıl, çamurlar arasında tüm hızıyla ışığa koşan ve bu sırada, güzeli birçok kere yakalayan bir dergi. Kendisini ve çevreyi sorgularken -otosansür dahil- hiçbir yasağa ve hezeyana boyun eğmiyor. Güneşi balçıkla sıvamaya kalkışanların balçığını bizzat GÜNEŞ ile kurutma savaşımı veriyor.

Böylesi bir derginin, yaşadığı bu sorgulama sürecinde "okur-yazar karşıtlığı"nı gözardı etmesi beklenemezdi. Nitekim, son sayılarda okur-yazar ayrıklığının ilga edilmesi üzerine bir kampanyanın başlatılmış olması, **İnsancıl** çizgisinin tutarlı bir uzantısı... Bu çizgi iyi başlatanlar kadar, onun uzamasını sağlayan okurların (sayısı ne olursa olsun) varlığı da İnsanlığın gelişimi adına sevinç ve onur verici... **İnsancıl** sürecini yaşayan herkese selam olsun!

Yukarda sözü edilen kampanyayı kutlamak ve kutsamakla yetinmek istemediğim için; bu kampanyayı sonuçlu kılacak birkaç saptama yapmak ve somut öneriler getirmek istiyorum. Okur-yazar karşıtlığının ilga edilmesi için, tartışma sürecinin (okur özel sayısıyla) başlatılmasını, fakat bu süreçte **tartışmalarla yetinilmemesini,** bizzat pratik adımların atılmasını ve bu adımların "**İnsancıl**'ı daha güzelleştirmesini" **de** sağlamasını öncelikle öneriyoruz.

Okuma ve Yazma Alışkanlığının Gelenekleşmemesinin Kökünde Sömürüyü Sürdürmeye Yönelik Eğitim Sistemi Yatar:

Sömürü, icat edildi edileli bu böyle değil midir? Nasıl ki sömürgenler, kölecilik sistemini gizleme ihtiyacı duymadığı "köleci toplum"da okuma-yazma'yı **açıkça** yasaklamışsa, kapitalist sistemlerinde "okuma-yazma yasağı"nı da, ancak köleciliklerini gizleyebildikleri kadar gizleyebiliyor! Kapitalist sömürü sisteminin tüm mekanizmalarını bu gizli "okuma ve yazma yasağı"nı sürdürmek için devreye sokuyor. Bu yasağın tohumlarını, yürürlükteki eğitim sistemi sayesinde körpecik beyinlere ekebiliyor. İnsanî gelişmeye ipoteği, hepimizin çocukluğundan başlayarak koyuyor.

Lise öğrencileri arasında bir anket yapılsa ve en sevilmeyen derslerin sıralamasının yapılması istense; ilk sıraları, kuşkusuz felsefe, mantık, tarih, sanat tarihi, edebiyat ve kompozisyon dersleri alacaktır. Şöyle ya da böyle; tüm dersler hatırı sayılır puanlar toplayacaktır! Çünkü sömürgen eğitim sistemi öğrenciye ezberciliği dayatarak, angarya okuma yazma ödevleri yükleyerek ve tabii, eğiticisinin kişiliksizleşmesi ve pedagojiden bihaber olması için elinden geleni yaparak insanları, eğitimden (merak etmek, araştırmak ve öğrenmekten) soğutmaya programlanmıştır.

Oysa, bu derslerin içerdiği konular öyle yaşamsal konulardır ki; bilinçlenme çabasındaki her insan, sonradan büyük bir heves ve ilgiyle bu konulara yönelebiliyor. Kendi gerçeğimden bir-iki örnek: Lise yıllarında kapağını görünce diken diken olduğum fizik kitabını yeniden karıştırıyorum. Tartışma götürmeyecek (şimdilik) temel kuramları, bu kez ezberlemek için değil, öğrenmek için araştırıyorum. Temel formülleri ezberlemiyorum ama, kanıtlanma yollarını öğreniyorum. Ortaokuldaki ekşi suratlı müzik öğretmenim, yıldızını bir türlü barıştırmadığı kötü öğrencisiyle şu an müzik konusunda aşık atabilir mi acaba?

Sömürgen eğitim sisteminin amacı, kişiyi yaşamdan kopuk yaşam anlayışlarına yöneltmek, pasifize etmek değil midir? Öyleyse, kişinin okuma-yazma hevesini sıfırlayarak onun, bu suretle sürece aktif bir biçimde müdahale etmesini engellemelidir. Bu amaç gerçekleştiriliyor olmalı ki, okuma-yazma alışkanlığı bu düzeyde. Öğrencilik yıllarında sayfalarca, anlamını ve gereğini bilmediği şeyleri okumak ve yazmak zorunda olan bir kişi, öğrencilikten "kurtulur kurtulmaz" kağıdı kalemi bir tarafa fırlatıyor ve kitabı, sadece raf aksesuarı olarak görüyorsa, TV ve boyalı basına böylesi tutsak oluyorsa bu nedenledir.

Bu nedeni, sadece "birbirimize" duyurmakla yetinmemeliyiz. Bulduğumuz her fırsatı, bu sistemi teşhir etmek için kullanmalıyız. Çevremizde bu amaca kurban edilmiş kişilerin bu nedenleri farketmesi ve kendilerini bu neden(ler) ekseninde sorgulaması için elimizden geleni yapmalıyız. Sorgulama eksenimizi sadece yürürlükteki eğitim sistemi oluşturmamaktadır.

Okuma ve Yazmanın Önündeki Güncel Engeller:

"Bütçenin elvermemesi" gibi bir engel kabul etmiyorum. Bunu, iki gerekçeye dayandırıyorum: Birincisi, paranın işleve yönelik değerlendirilmesi alışkanlığının yeterince kazanılmamış olması; ikincisi (ki bu, kanımca daha önemli) okuma ve yazmanın sosyalleştirilememesi.

Rasyonel harcamayı, burjuva iktisatçılarının empoze ettiği anlamda algılamamak gerekir. Onlar, sömürgenler "yorganımızı" kısalttıkça, "ayağımızı yorganımıza göre uzattırmaya" çabalar. Önerdikleri çözüm(!) önerilerini, hergün boyalı basının sayfalarında okumak mümkün: Bir kuru ekmeğin ziyan olmaması için, bir kilo kaşar peyniri harcatan; bir maydanozu ikibin lira ucuza almak için taksiyle pazara gidilmesini öğütleyen öneriler... Kendileri barlarda, sosyetik partilerde bir çır-

pıda milyarlar harcayabilirken, halka bir-iki bin liranın hesabını yaptıran, "homo economicus"u küçük hesapların adamı olarak tanıtan onlar değilmiş gibil..

Oysa rasyonel harcama, işleve yönelik harcamayı ifade etmelidir. Günlük ihtiyaçların bile işleve yönelik bir önem sıralamasına tabi tutulması, eldeki çok az miktardaki paranın bile "sokağa atılmasını" engelleyecektir. Zonguldak madenci direnişi sırasında ünlü bir işadamı şöyle demişti: "Ne korkuyorsunuz? Verin istedikleri zammı... Onlar nasılsa, o parayı yine bize (beyaz eşya v.s.) getirecekler... "Maaşı artar artmaz sigarasının "modeli"ni arttıran kişiler, pek sıradışı örneklerden olmasa gerek!..

Gerçekte nelere ihtiyacımız var? Sigaraya mı, rakıya mı; ete, ekmeğe mi; kitaba, bilgiye mi? İhtiyaçlarımızı yaşamsal olgular mı belirliyor, yoksa Berrin Taş'ın değerli deyimiyle bize "dikte mi ediliyor? "Özgürce belirlediğimizi sandığımız hangi ihtiyaçlar sentetik, burjuvaca "bizim için" belirlenmiş? Bunun ne kadar ayrımındayız?

Sömürgen sınıf, elimize zaten oldukça az bir para "bahşediyor! "Bunun büyük bir kısmını da medya kandırmacasıyla, fasaryadan ihtiyaçların giderilmesi adına geri alıyor. Çoğu insan da, bireyselliğini yaşamasının (!) hazzını duyuyor! Philips'te bir reklam: "Küçük ev aletleri: İşte mutluluk kapısı!.." Görüyorsunuz, halkın mutluluk alanını nasıl dar bir sınıra hapsediyorlar. Patronlar dünyayı dolaşsın, halk tost makinesiyle, akülü örtü gırgırı ile mutlu olsun! Emredersiniz sevgili(!) kanemicilerim!.. Harcamamı sizin istediğiniz gibi yapar, sizin mutluluk diye belirlediğiniz sınırlarda mutlu olurum!..

Bir sigara tiryakisinin sigara içme zevki(!)ni sorgulasanız, "sana ne, bu benim bireysel seçimim; ben böyle mutlu ve üretken oluyorum (Bkz. AYDINLIK-Tunca Arslan-11/2/94 tarihli DİPNOT)" yanıtını alabilirsiniz! Örgütlü olmamayı övünç kaynağı olarak görebilen bir dergi 'EXPRESS-19/3/94) C. Bukowski'nin viskili, sigaralı üretkenliğini baştacı edebiliyor! Kendini zehirlemeye dayalı bir üretkenlik! (Sigaraya verilen her paranın %6'sının silahlanmaya gittiğini biliyor muydunuz?) Sayın C. Gündoğdu'nun "koruganlık yasası" çoğu aydın için bu noktadan sonra işlemiyor...

Sadece, kültürel düzeyini "küçümsediğimiz" kitleler değil, bizler için de bu sorgulama geçerli olmalı. İnsanca yaşamanın asgari ölçütlerini sağlıklı (yani bilimsel) bir şekilde saptamalıyız.

İşte bu noktada; yani sigaraya ve benzeri "sentetik ihtiyaçlara" günde ortalama 10.000 TL. ayırabilen kişinin "param yok ki, kitap alayım..." türünden gerekçelerinin geçersizliğini bir kez daha ilan etmek istiyorum. Bu gerekçelerin ardına gizlenmediği halde, gelir düzeyinin çok düşük olması nedeniyle yeterli kitap v.s. okuyamayan birçok insan var. Sorun, bu noktada sosyalleştiğine göre, çözüm de "okumanın sosyalleştirilmesi" ekseninde aranmalıdır.

Kollektif Kitaplıkların ve Kollektif Okuma Gruplarının Oluşturulması ve Bireysel(Lokal) Düzlemlerde Kurumsallaştırılması Acil Bir Gerekliliktir!:

Ayrı evlerde barınılsa da, kitaplıklar rahatlıkla kollektifleştirilebilir. Özellikle ortak kültürel paydada olan kişilerin evlerindeki kitaplar incelense, her kitaplıkta birçok kitabın aynı anda bulunduğu görülür. Bu, çok olağan gelebilir. Ortak kültürel değerleri olan kişilerin aynı kitapları seçmiş olması, garip kaçmayabilir... Veya, aynı gazetenin aynı kültürel çevreyi oluşturan kişilerce alındığı da sıkça görülür. Bu olağan görünümün ardındaki gerçek şudur: Bir kişinin bütçesi, ancak günde bir gazete, ayda bir dergi almaya yetiyordur ve denk bütçeli bir başka arkadaşı da bütçesini o kişinin aldığı yayınlara ayırmaktadır. Böylece, hergün farklı bir gazetenin veya her ay farklı bir derginin daha okunması şansından yoksun kalınıyordur. Örneği üç, dört... daha fazla kişi ile düşündüğümüzde sonuç daha net görülecektir.

Paylaşım yoğunluğu yaşayan kişilerin, kendi kitap listelerini hazırlayıp arkadaşlarınınkiyle birleştirilmesi, kitapların kollektifleştirilmesi için yeterli olacaktır. Bu paylaşımı yaşayan herkeste bu liste olur ve bir kitap alınacaksa, önce bu listede olup olmamasına bakılacaktır. En az para harcanarak, en çok kitaptan kanımca bu yöntemle en rasyonel biçimde yararlanma sağlanacaktır.

Zamanın Yetersizliği Okuma ve Yazmanın Önünde Duran En Ciddi Engeldir:

"Zamanını boşa geçirmemek için" elinden geleni yapabilen, birisi bile bu engelle sıkça karşılaşabilir. Burjuvazi zamanımızı (yani ömrümüzü) ustaca çalar bizden. Paramızı bilinçsiz ve işlevsiz olarak nasıl harcatırsa, zamanımızı da aynı şekilde harcatır.

Bilinçli olduğumuza eminsek ve yine de okumayazmaya zaman bulamıyorsak, "okuma ve yazmanın sosyalleştirilmesi" önerisini biraz daha fazla ciddiye almamız gerekmektedir. Yani ciddi olarak, sosyal çevremizi kollektif okuma ve yazma grupları biçimine dönüştürmeliyiz. Nasıl ki, çoğu insanda grup halinde sinemaya gitmek bir zevk olmuşsa; gruplar halinde okumak ve kollektif yazılar çıkarmak zevki niye olmasın?

Okumanın (ve yazmanın) sosyalleştirilmesi, zamanın da akıllıca kullanılmasını sağlayacaktır. Gruptaki herkes, bir dönem içinde bir yayını takip etme veya bir konu üzerinde yoğunlaşma işini üstlenebilir. Anlatım, mümkün olduğunca metne sadık olarak yapılırsa, uzmanlaşmanın "iktidarlaşma" sonucunu doğurmasının önüne geçilebilir. Amaç, kişilerin bir konu üzerinde uzmanlaşmasını sağlamak değil, zamanı paylaşarak kazanmaktır. Bu paylaşımın en güzel örneğini Marx ve Engels vermiştir: Marks, ekonomik ve sosyolojik alanda yoğunlaşırken; doğa bilimleri çevrelerinden gelen saldırıları bizzat Engels doğa bilimlerinde yoğunlaşarak göğüslemiştir. Ortaya çıkan sentezi hepimiz bilmekteyiz. Fakat bu, Engels'in ekonomiden veya Marks'ın antropoloji v.s.den bihaber olduğu sonucunu vermez.

Yukardaki öneri, değer verilen yayınlara destek verilmesine engel oluşturmamalıdır. Desteğe layık yayınlar, yine birden fazla sayıda alınabilir. Sırf destek ama-

cıyla böyle gruplar arasında, bu yayınlara peryodik katkı sağlayacak fonlar oluşturulabilir.

Aslında geveleyip duruyorum... Komünal yaşam deneyleri yapmak için, sosyalizmin kurulması beklenmemeli. Bencillik ve bireyciliğin "yükselen değer" olarak dayatıldığı şu koşullarda bile, sosyalist-komünist özümüzü hayata geçirebilmeliyiz. Kapitalizmin zorladığı biçimleri, kurumları değiştirmek bir devrim sorunudur; fakat biçimi değiştirmenin koşulu olan özü değiştirme sorunu, diyalektik düşünmenin, sosyalist komünist olmanın bir gereğidir. Belki, kapitalizm, bizi ayrı evlerde yaşamaya zorlamaktadır. Biz, bu biçimi değiştiremiyorsak, öyleyse ayrı evlerdeyken bile komünalleşmenin formüllerini geliştirmeliyiz.

Okumanın, Özellikle de Yazmanın Önündeki Bir Başka Engel; Star Sistemidir:

İnsancıl, boşuna uğraşmıyor Star Sistemi ile... Bu "starlar" şöyle ya da böyle, bir köşe kapmışlar veya bir yayın kurumunun başına çöreklenmişlerdir. Olympos dağı'na çıktıklarını ve tanrılaştıklarını sanmışlardır. Sömürü sistemi, bunun her türlü koşulunu sağlamıştır. Tanrılaştıkları yanılgısına (biraz da pohpohçuların etkisiyle) iyice kapılan bu tipler "ölümlüleri" unutma ve küçümseme hakkını kendilerinde görmüşlerdir.

Sistem dışından birileri eskaza bir yazı yazıp da, bunlara yollamaya görsün; yazı ne kadar güncel ve önemli olursa olsun, görmezlikten gelirler. Ne yazarlarsa yazsın, yayınlanma garantisi sağlayan peryodik köşelerinde, çoğu zaman "dostlar alışverişte görsün" babından ipesapa gelmez şeyler yazsalar da nasıl olsa yayınlanacaktır. Star olmayan bir kalemden çıkan daha önemli bir yazı, bu peryodiklik uğruna es geçilecektir.

Bu sistemin aktörleri onca engele rağmen, yazma hevesini koruyan kişileri yazmadan caydırmaya uğraşırken, yazdıkları uçuk şeylerle ve laf kalabalıklarıyla okuru okumaktan da caydırmaya çabalamaktadır. Yazarlığı bir iktidar sorunu olarak gördüklerinden, kimseyle bu iktidarı paylaşmak istemezler. Kendileri çıktıktan sonra Olympos Dağı'nın kontenjanı dolmuştur artık... ve onların "Olympos Dağları"nı yıkmak gibi bir dertleri yoktur. O yüzden, bunun savaşımını ciddiyetle veren **İnsancıl**'a karşı savaş açarlar; onu düşman ilan ederler.

İnsancıl okurları, takip edebildikleri ölçüde bu starlara tabandan baskı yapmalıdır. Bunların yazıları, bıkmaksızın eleştirilmeli ve bulundukları durum, bizzat "okur mektupları" ile sorgulanmalıdır.

Okuma Özürlülere Okuma Alışkanlığı Kazandırmak, Doğrudan Yazma Eylemi İle Gerçekleştirilemez:

Örneğin **İnsancıl** Dergisi, özellikle son sayılarında bu alışkanlığın yaygın bir biçimde eksikliği sorununu dile getiriyor. Oysa, **İnsancıl** gibi bir derginin okuru olmak, zaten okuma alışkanlığını gerektirir. **İnsancıl okurunu** "politika dergisi ezbercileri" ile bir tutmadığım için bu çıkarımı yapıyorum. Çünkü bu ezberciler de, aslında gizli okuma özürlülerdendir. Bunlar, başka hiçbir kaynak incelemeden, hiçbir temel yapıt incelemeden her ay, dergileri ne yazmışsa onu ezberleyen kişilerdir. **İnsancıl okuru,** bu kategoriye girmediğine göre, ona "niye okumuyorsun?" diye sormanın doğrudan bir işlev taşıyacağını kabul edemiyorum.

İnsancıl'da irdelenecek sorunlar "Okuyoruz... ama nasıl?" ya da "Siz, sistemli, gözlemci, dikkatli ve eleştirel bir okur olabilirsiniz... Ya çevreniz? Çevreniz de böyle olmayan kişileri ne kadar sorguluyorsunuz? Çevrenizi, bu konuda ne kadar motive ediyorsunuz?" biçimine dönüştürülürse daha işleve yönelik bir anlam taşıyacaktır. Çünkü, **İnsancıl okuru,** okuma alışkanlığı kazandırılması gereken kişi değil, bizzat çevresinde bu alışkanlığı yaygınlaştıracak ve bu alışkanlığın niteliğini arttıracak kişidir.

Bunca kötü ve yanlış eğitim politikalarının cenderesinden kurtulabilmiş "şanslı" insanlardanız. Fakat sorun, bu eğitim sisteminin yoz etkilerinden "şans eseri" değil; yaygın bir şekilde, bilinçle tüm toplumun kurtulması... Suya atılan taş, nasıl önce kendi çevresinde halkalar oluşturur; bizler de öncelikle kendi çevremizde sistemin çürümüşlüğüyle savaşmalıyız.

Yazma geleneğinin her okurda olamaması sorunu, bu kez **İnsancıl okurunu** da kapsayan bir sorundur. **İnsancıl okuru** bu noktada, kendisini şöyle sorgulamalıdır: "Okuma alışkanlığım var, ama ne kadar sistemli?... Okurluk, "kitap seyircisi" olmak mıdır?... Okuduklarımın doğruluğunu ne kadar sorguluyor ve araştırıyorum; okuduklarımı ne kadar anlayabiliyor, özümseyebiliyor ve çevreme aktarabiliyorum?... Niye sadece okuyorum, ama yazmıyorum? Niye alternatif, kitleyi devindirici fikirler geliştirmiyor ve duyurmuyorum?..."

Çoğu insan, yazmanın bir yetenek işi olduğunu ve böyle bir "Allah Vergisi"nin kendilerinde olmadığını ileri sürer. Eline kalem almaya korkar... Bu korku, biraz da yapay olarak yaratılır. Star sistemi'nin katkısından, yukarda sözetmiştik. Oysa düzenli düşünebilirsek, düzenli ve güzel yazılar çıkarabiliriz. Yazma eylemi, bir bakıma insanı düzenli düşünmeye motive eder. Sayın Ozan Yılmaz, okuru bu konuda motive edecek güzel yazılar yazdı... Umarım, ona katkıda bulunmuşumdur!..

İnsancıl'ın Okur-Yazar Bütünleşmesi Çerçevesinde Kollektifleşmesi Ne Kadar Olanaklıdır:

Yukarda önerdiğim komünalleşme, sömürgenlerin yükselen değer olarak yutturmaya kalkıştığı "globalleşme"nin gerçek ve insancıl alternatifidir. Globalleşme, emperyalizme entegre olmaktır. Komünalleşme ise, tomurcuğun çiçeklenmesi ve serpilip büyümesidir. Birincisi tepeden inmeci, ikincisi ise insanı insanlaştıran bir olgudur.

Aynı şehirde yaşayanlar, bunu bir ölçüde başarabilir. Ya farklı şehirlerde yaşayıp da, aralarındaki kilometrelerce uzaklığa rağmen "gönül bağı" kurabilmiş kişiler ne yapabilir? İstanbul'da **İnsancıl** diye bir ışık yanıyor. Ankara'daki de, İzmir'deki de bu ışığı görüyor; pekiyi Ankara'daki niye İzmir'dekini göremiyor? Bu, ancak kooperatifleşmeyle olanaklı olacaktır. **İnsancıl,** gemici feneri gibi, kayalara toslamadan birbirimizi bulmamızı, bütünleşmemizi sağlayacak bir referans noktasıdır. **İnsancıl**'ın kollektifleşmesi, sanırım **İnsancıl**'ı yönlendi-

renler için de bir gerekirlik.

Her ne kadar bu sistem, kooperatifçiliği de yozlaştırıp içini boşaltmışsa da; devrimci ahlak ve sosyalist bilinci özümseyebilmiş kişilerin yönlendireceği bir kooperatif faaliyeti başarılı olacak, başarısı oranında kitleleri kollektivizme özendirecektir.

İnsancıl somutunda bu girişim, nasıl hayata geçirilebilir? **İnsancıl**'ın kaç kişiye **istikrarlı olarak** ulaştığını bilemediğim için, teknik bir öneri getiremiyorum. Çünkü net sayı belli bir sınırı aşamıyorsa (örneğin 400-500 gibi) bu girişim, fazlasıyla etkili olamayacaktır. Bunun hesabını **İnsancıl**'ı teknik olarak yaşatanlar daha rahat yapabilir. Duyarlı **İnsancıl** okuruna çağrıda bulunabilir. Başlangıç için, peryodik parasal katkı isteyebilir. Yani okur, sadece ayda 20.000.- TL. vererek "katkıda bulunuyorum."düşüncesinden uzaklaştırılmalıdır.

Çekirdek ve yönlendirici kadronun varlığı, en azından şimdilik gerek koşuldur. Bu kişilerin başka kaynakları yoksa geçimini dergi gelirinden sağlamaları da olağandır. Komün anlayışı ile kurulacak bir kooperatif, profesyonelleşmeyi de ilga etmeye yönelik olacaktır. İlk adımda asıl değişen, okurun konumudur. Okur, müşteri olmaktan çıkıp üye olacaktır. Bu üyeler birikimler edinmeyi ve bu birikimlerini yazıya dökerek paylaşma çabasını da göstereceklerdir. Bu yazıların güncelliği elbet, yine seçici bir kadroca belirlenecektir. Fakat bu kadroyu belirleyen de yine üye kitlesi olacaktır. Bu seçim **İnsancıl** gibi, Star Sistemi'ne karşı olan bir dergiyi yaşatanlar açısından sorun oluşturmayacaktır. Sorun, niyet bazında değil de teknik anlamda "hiyerarşi"nin, iktidarlaşmanın önüne geçme sorunudur. O yüzden kitlenin eleştiri ve müdahale hakkı herzaman için korunmalıdır. Ama tabii, böyle bir kitleyi zaten aynı frekansları yakalayan kişiler oluşturacaktır. Öncelikle referans alınacak noktaların, ilkelerin netleşmesi amacıyla bir tartışma süreci başlatılmalıdır. **İnsancıl okuru** olarak, hepimizin ortak paydası, **İnsancıl** ve üç yıldır yazdıklarıdır. Yani **İnsancıl**'ı yaratanlar zaten böyle bir süreci başlatmış; sorun bu sürece okurların da seyirci olması değil, katılması...

Çekirdek kadronun varlığı ve profesyonelliği geçici olmalıdır. Çünkü katı işbölümü eninde sonunda "rantcılaşmayı" doğurur. Rantlaşmayı parasal anlamda algılamamak gerekir. Sorun, okurun sorunudur. Okur, müdahaleci oldukça bu başarılacaktır. Okur müşteri olmaktan çıktıkça, yazar da "yazı satıcısı" olmaktan kurtulacaktır. Eğer bu, **İnsancıl** koşullarında gerçekleşemeyecekse, **İnsancıl** emekçilerinin de katıldığı ayrı bir oluşuma gidilebilir. İlkelerde anlaşma sağlanılırsa, hemen işin teknik yönü kotarılmalıdır. Bu oluşumun ürünü, kuşkusuz sadece dergi değil, burjuvazi medya olarak neyi kullanıyorsa (günlük gazete, radyo-TV v.s) olmalıdır.

Bu oluşumun burjuva medyasından en önemli farkı, KİTLEYE İLETİM değil, gerçek anlamda KİTLE İLE İLETİŞİM işlevini yüklenmesidir. Yani, ALICIYA ULAŞTIĞIN ANDAN İTİBAREN ALICI DA SENDEN (İLETİCİ) OLACAKTIR, tabii hazırsa... Bugün egemenlerin "kitle iletişimi" diye adlandırdıkları şey, tamamiyle "kitleye empoze"yi ifade etmektedir. Oysa İletişim, işteşliği (karşılıklığı) ifade eder. İletimin tek yönlü olduğu, alıcının kendi fikrini iletemediği, sürece müdahale edemediği bir iletiyi kitlelere "iletişim" diye yutturmaya kalkmak, burjuva kurnazlığının somut ifadesi. Şaka bir yana, bu yazı aracılığıyla "KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI" yerine "KİTLEYE İLETİ" veya "BİLİNCE SALDIRI" araçları adının kullanılmasını öneriyorum.

Koşulsuz Katılım, İlkesiz Katılım Değildir:

Sanırım koşulsuz katılımı öneren sayın Gündoğdu da böyle düşünüyor. **İnsancıl**'ın üç yıllık sürecinde netleşebilmiş asgari müştereklerin ortak ilkeler olarak belirlenmesini, bir çerçevede bir envanter çalışması yapılmasını özellikle **İnsancıl**'ı yeni yeni okuyan kişiler adına öneriyorum. Bu evranter çalışması buluşacağımız ortak paydayı somutlayacaktır.

Netleşme amacıyla başlatılacak tartışma sürecinde herkesin sakınması gereken bir hastalıkla bizi beklemektedir: SEKTERİZM. Sekterizm, "önce tartışalım, sonra iş yapalım..." der. Oysa tartışılırken somut uygulamalar da yapılmalıdır. Çünkü "hayat, bizi beklemektedir. "Sekterizm ile ilgili bir noktaya daha değinmekte yarar görüyorum.

Sekterizmin Temelinde Düşünceyi Mülkiyet Altına Almak Vardır:

Bu yanlış, bütünleşmenin önündeki en büyük engel. Diyalektik materyalizmi özümseyememiş ezbercilerin, bir fikri sırf kendisine ait(!) değil diye reddetmesi; başkası daha önce farkedip de öne sürdü diye bilimsel gerçekliği ifade etse de kabul etmemesi, mülkiyet anlayışının "mülkiyet kurumuna karşı" olduğunu ileri süren insanlarda bile korunduğunun somut göstergesi.

"Solcunun, solucunun kurdu olması", fraksiyonlaşmanın abartılı bir şekilde gündemi işgal etmesi, son olarak yerel seçimlerde sömürü düzenine karşı tavrın, aynı sayısal zeminlerde ifade edilememesi, sekterizmin hâlâ hüküm sürdüğünü ifade etmektedir. Yıllar öncesinin fraksiyon tartışmalarını anımsarsak; bir yıl önce sırf karşı fraksiyon öne sürüyor diye bir tahlili kabul etmeyip, bir yıl sonra aynı tahlili baştacı edenler az mıydı?

DÜRÜSTLEŞMENİN YOLU, EN KÜÇÜK DOKULARDA BİLE MÜLKİYETİN KARŞISINDA OLMAKTAN GEÇER. Yazdığı her yazının, ileri sürdüğüm her tezin karşısında gelecek tepkiyi merakla beklerim. Onların yanlışlığını bilimsel, diyalektik materyalist olarak kanıtlayan her düşünce "başım gözüm üstünel"

Bu yadsınma süreci kimseyi gocundurmamalı. Tersine, bir gereksinim olarak beklenmeli. Olumlu ya da olumsuz bir tepki gösterilmemişse tedirginlik duyulmalı... **İnsancıl,** işte bu insanların dergisi. C. Gündoğdu ne güzel demiş okuma tiyatrosu kurmak isteyen gence: "Gidin, yanlış yapın orda!" diye... Cemal Süreya'yı eleştirecek diye, Cengiz Gündoğdu'yu anma gününe çağırmayanlar, hem C. Süreya'nın anısına saygısızlık ediyor, hem de gelişmenin mutluluğunu yakalamak için önemli bir fırsatı tepmiş oluyor.

"Yanlış"ı öven C. Gündoğdu'yu anladığımı sanıyorum. Güdük kalmamanın ilk koşulu bul Fakat, bu "yan-

lışı övme" meselesinin, yanlış anlaşılmaması gereğine dikkat çekmek istiyorum. Şöyle ki;

MUTLAK DOĞRU YOKTUR, AMA ANA(TEMEL) DOĞRU VARDIR. Yani, içinde bulunduğumuz gerçekliği açıklayan bir ana(temel) doğru ve onun doğurduğu sayısız doğru vardır. Yanlış, insanı doğruya ulaştırdığı için övgüyü haketmeli. Amaç yanlışla yaşamak veya yanlışa ulaşmak değil; doğruya ulaşmak ve doğru yaşamak olmalıdır. Sorun "doğru"nun yenilenmesidir. Bu da, "iktidar olan" doğrudan rahatsız olmakla gerçekleşir. Öznellikten kaçamayız. Ama "öznelimizi" nesnellikle doğrulamalıyız. Engels'in güzel bir saptamasını anımsıyorum: "Burjuvazi, proletaryayı sömürmekte kendi subjektifinde haklıdır. Proleterya da sömürüyü yok etme savaşında kendi subjektifinde haklıdır. Fakat, proleteryanın ek olarak, subjektifinin objektifle çakışması gibi bir şansı vardır!"

Eskiden dünyanın tepsi biçiminde olduğu inancı vardı. İktidardaki bu "doğru" çürütüldü(!) ve yerine "dünyanın öküzün boynuzunda" olduğu inancı yerleştirildi. Bu önermeler birbirini çürüte dururken temel doğru değişmiyordu ve birgün kendine ulaşılmasını beklemekteydi: Nihayetinde dünyanın yuvarlak olduğu doğrusuna ulaşıldı. Bu doğrunun çürütülebilmesi için, dünyanın şeklinin herhangi bir etkiyle bozulması gerekcektir. Aksi takdirde bu doğru değişmeyecektir. Bu temel doğruya başka prizmalardan bakılması, doğru'nun değil, insanın sorunudur. Örneğin bu doğrunun yanlış adlandırıldığı kanısına varılarak dünyanın yuvarlak değil de elips olduğu saptaması yapılabilir. Bu, doğrunun değiştirilmesi değil, insan perspektifinin zenginleştirilmesidir.

"Nerden çıktı bu felsefik tartışma konusu?" diyeceklere:

Bu yazı, okur-yazar bütünleşmesine katkı amacı ve her okurun yazarlaşabilmesi dileğiyle yazıldı. Teknik öneriyi "kooperatifleşme", içsel öneriyi "komünalleşme" ekseninde yaparken; felsefik kategorileri gözardı etmeyerek, herzaman diyalektik materyalist çerçevede asgari müştereklerin yakalanması için içten bir dileği de duyurmuş ve anımsatmış oldu.

Bu bir başlagıçtır. Devrimci bir adımdır. İkinci adım pratikte gösterilecek katkılardır. Örneğin ben, Sayın Kaan Arslanoğlu'nun sözünü ettiği okur özel sayısını 150.000. - TL. yerine 250.000. TL.'dan almayı (nasıl pazarlık ama!) ve her ay hiçbir karşılık beklemeden, **İnsancıl emekçiler**i'nin sağlıklı yerlerde değerlendireceği inancıyla gelir kaynaklarım olanak verdiği sürece, şimdilik her an en az/100.000.- TL. yollamayı taahhüt ediyorum. Kooperatifleşme süreci başlatıldığında, bu miktarla yetinmeyeceğimi duyurmaya gerek var mı? Hepimizin böyle ikinci adımlar atarsa yürüme becerilecek demektir!

"Dinleyip diyecek çok,
Fakat uzun söze vaktimiz yok;
YÜRÜYELİM...
(N. HİKMET)"

Ankara'dakilerle biran önce tanışmak dileğiyle tüm İnsancıl okurlarına ve emekçilerine yürekten selamlar!

EKİNOKS

İsmail'e

Bahar
sürgün kanatlarda gelir ülkeme
umudu döller bütün gebeler
Gün
iki parçaya bölünce
yeni bir ekinoksu
Gül
açar bütün gömütlerde
kökü yiğit yüreklerden
Kanmayın böyle yeşil durduğuna
kana banmış bu toprağın
Tenine dokunsan iniltiler ürpertecektir
soluğu fırtınadan türemiştir
teri ateşten
Dağlar
hasret devşirir lekesiz bir şafağa
Güneş
aşar zirvelerden
öğleye doğru koşar çocuklar
çıplaklıkları telaştandır.
Çağ
kovalar artlarından çünkü
el değmemiş utancıyla

Selim Temo ERGÜL

Hizbullah / AMİR TAHERİ / Çev: Hikmet Bila / 224 s.
Kızıl Gökte Hilal / AMİR TAHERİ / Çev. Cüneyt Akalın / 286 s.
Kızıl Babalar / ANDREİ İLLESCH / Çev. Ayşe Karasu / 168 s.
Kızıl Havuzlar Cehennemi / MEHMET KARTAL / 118 s.
Yüzyıldır Umutsuzluk / OKTAY AKBAL / 160 s.
Parola Ankara İşareti Çankaya / Hikmet Çetinkaya / 175 s.
Firar Röportajları / ÖMER FARUK CİRAVOĞLU / 104 s.
Devletin Güvenlik Mahkemeleri / HALİL NEBİLER / 160 s.
Ne Çok Terörist Vurduk / CENGİZ MUMAY / 157 s.
İstanbul'dan Botan'a / Av. HASİP KAPLAN / 283 s.
Eski Zaman Eşkıyaları / MUHSİN KIZILKAYA / 122 s.
Milli Fizik Milli Kimya / Pr. Dr. SELÇUK EREZ / 192 s.
Aklımızın Ambargoları / Pr. Dr. SELÇUK EREZ / 142 s.
Hasretim Sansürlüdür / İLYAS SALMAN / 96. s.
Ben Tarafsız Değilim / İLYAS SALMAN / 96. s.
Altın ve Gölge / J. LUİS BORGES / Çe. S. Özpalabıyıklar / 94 s.
Ateşten Kılıç / PABLO NERUDA / Çev. Metin Cengiz / 62 s.
Hüzünbaz Sevişmeler / YILMAZ ERDOĞAN / 91 sayfa /
Keçi ve Zina / Mahmut TOLON / 155 sayfa / (I. Hamur)
Devr-i Süleyman / AHMET KAHRAMAN / 286 s.

SEL YAYINCILIK
Babıali Cad, 20 / 1 Cağaloğlu - İst. Tel.511 10 05

Paris'e Kar Yağarken...

Temel DEMİRER

Paris'e kar sık sık yağmaz. Enderdir...

Bugün, Şubat'ın 19'unda Paris'e kar yağıyor. İçimi, mahzun bir sevinçle karışık bir ürperti kapladı.

Ülkemin lapa lapa karı geldi önce aklıma. Sonra da İstanbul... Doğru, **"İstanbul'u sevmezse gönül, aşkı ne anlar?"**

İstanbul, Paris...

Paris'te, "ikinci bir emre kadar" Bayrampaşa'ya kapatılanla voltaya çıkmak... Lapa lapa yağan kar altında adımlamak dört duvarla çevrilmiş avuç içi kadar ki avluyu... Ya da Ankara merkez cezaevinde... Veya Malatya'da...

Ne kadar çok canımız içerde?

Onları İstanbul gibi özlüyorum ya da İstanbul'u onlar gibi...

N'oluyor bana? Mırın kırın mı ediyorum acaba?

Çocukca düşünceler mi benim ki yoksa. Veya...

Sevgisizliğin egemen kılındığı bir dünya da ve ülkede sevgisizliğin çaresiz kılınabileceğine hâlâ inanmak, kardelen saflığında özlemlerle donanmak, bunların acısını çekmek... Bir lüks mü artık...

Umudun ve özlemin döl yatağı çok üretken. Ne kadar kastedilirse edilsin kurutulamıyor. Lapa lapa yağan kar dahi, sızısı ile insanı kopartıldığına götürüyor. Gitmek istediği şimdi tel örgülerle çevrilmiş mekânlarda dahi olsa.

Kalkıp gitmek, şimdi voltada olmak...

Veya **Kostantin Simenov**'un **"Bekle karda, tipide/ (...) /Bekle kimseler beklemezken"** dizelerini terennüm etmek...

Yani Paris'in lapa lapa karı altında, çok uzaklardaki haklı iyimserlik ve hiç yitirilmemiş ateşle beraber olabilmek...

Tüm bunlar giderek ne kadar da imkânsızlaşıyor...

Evet, **"en derin acılardan doğar en derin sevinçler"** (F. Nietzsche). Bu doğru. Ama acı insanı yok etmezse tabii...

Ruhsatsız bir tabanca gibi taşıdığımız umutlarımız, onlar ruhsatı bizlerden parça parça kopartılarak alınan şeylere dönüştükten sonra, yine de "umut" olarak nitelenebilir mi? Hem de Paris uzağında...

Paris, bu kent "megatrend"i "teslim ol" çağrıları çıkaran bir mekân... Bu mekânda olmaklığımla, artık belediye otobüslerinin ön koltuklarında ayrılmış emekliler yerine mi oturmalı?..

Duyuyor gibiyim: **"Akşamları erken inen oradasın niye?"**

Ya tutsak ya da canlı hedef olan sen, haklısın sorunda...

Sorun da burada işte, haklılığına "evet" diyerek burada olmak ve lapa lapa yağan Paris karı altında bu yazıyı yazmak...

'Neden yazdım" mı bunları?

Belki de sancısını hâlâ çektiklerimle tamamen yok olmadığımdan (mı?)...

"BİR TANIDIĞA"

tarih seni yazmayabilir çocuk
"bir tanıdığa" mektuplarında da eskiyebilirsin
silinebilir de geride kalan sözcüklerin
son çözümlemede tarih yaşansa
gömütün bile unutulsa ne değişir?
yanık, barut rengi toprağında
açelya'lar açıncaya kadar

AYRILIK

tutsaklığım
-kıştan ödünç
kirli bir mart gecesidir-
ayrılıktır mapusluğum
-onurlu bir soluk/dur
dudak bükülen ayrılık-
ayrılık
-zincirlerin ucundaki güzelliktir-
işçiliktir mapusluğum

Osman BOZKURT

İnsancıl'a Mektup

"Türikye'nin her yerinde yaşanan ama daha çok Doğu ve Güneydoğu'da yaşamakta olan halka uygulanan, baskı politikasının gerçekliğini bilen ve yaşayan bir insanım. Bir Kürt kızı ve sistemin meta bakış açısı ile, özürlü bir insanım.

Bir insan olarak kendimi tanımlarken, özgür bir insanım diyebilmeyi çok isterdim. Ama ne yazık ki bu vurguyu içinde yaşadığımız ortamda yapamıyorum.

Yazıma Temel Demirer'in **İnsancıl** dergisinin Şubat 94 sayısında yayımlanan "Yalnızlık (mı?)" adlı yazısının bir paragrafı ile başlamak istiyorum.

Sevgiyi, umudu ve direngenliği canlı tutma mücadelesi veriyorken böyle dostların ve insanların varlığı, yalnız olmadığımızı hatırlatıyor ve direncimizi pekiştiriyor.

Sayın Temel Demirer "1993'ün Türkiye'sinde hayatta karşılığı olup olmadığından "şüpheli" olduğum "kırgın" kızgınlığımla sorularımı sıralayarak başlayayım" diyor ve öyle güzel sorular soruyor ki o an toplumun gerçeklerini olanca çıplaklığı ile sergileyen bu sorular 1994 Türkiye'sinin ortamı içinde, şu anda geçerli.

Sayın Temel Demirer'e, bütün sorularına, bütün içtenliğimizle "evet" yanıtını verdiğimizi söyleyebilirim.

Evet.. "Bir mezarlığın ortasında "Yaşasın hayat" diye haykırmak zorunda bırakılmışlığın yalnızlığını" bütün benliğimizle hâlâ yaşıyoruz.

Ne yazık ki gerçekleri olanca çıplaklığı ile yansıtan bu sorular kimilerine hâlâ abartı gibi gelebilir.

Bunun suçunu, kör ve sağır insanlar yaratan sistemde aramak gerekiyor. Şuna inanıyorum, bu tutumu ile sistem çöküşünü hazırlamıştır.

Bütün kalbimle İNANIYORUM. Bugün unutulmuş, kör ve sağır bir halk karanlıklarda bırakılmış olsa da, karanlıklarda görmeyi ve duymayı bilenlerin varlığı, inancı ve sevgisi ile insan batmamak üzere güneşi doğuracaktır.

Özürlü olduğum için evden çıkamıyorum. Yasakların ve insansızlaştırma politikasının hakim olduğu bir toplumda yaşıyorum. Ama bu etkenler bir insan olarak, görmeme, duymama, gelişmeme ve sevgiyi bütün yoğunluğu ile yaşamama engel değil.

Yalanların ve alçaklıkların insanı nasıl yok ettiğini görebiliyorum.

Hergün onlarca, hatta yüzlerce güzel insanın faili belli (meçhul) cinayetlere kurban gittiğini görebiliyorum.

Hakarete, asimileye uğrayan insanların inancını, direncini ve sevgisini de görebiliyorum.

Bunlar gibi gördüklerimi yüzlerce örnekle çoğaltmak mümkün."

Herşeyin metalaştığı bir toplumda, özürlü bir insan olarak bana ve benim gibi insanlara topluma çıkma hakkı ve nerdeyse yaşama hakkı tanınmıyor. Bu haklarımıza el koyanların, bu hakkı kendilerine nasıl verdiklerini biliyorum. Onlara kızgın olduğum kadar, zavallı oldukları için de acıyorum.

Şunu yine belirtmek istiyorum. Benim ve benim gibi insanların sevgisini, inancını ve öfkesini asla yokedemeyecekler. Kendi adıma asla karanlıklara gömülmeyecek, evde oturangillerden olmayacağım. Yüreğim ve inancım dünyayı, en güzel sevgileri ve bütün gerçekleri alabilecek kadar büyük.

Doğru bulduğum düşünceleri, sevgiyi ve gerçeği savunmaktan asla vazgeçmeyeceğim.

Şuna içtenlikle inanıyorum ve görüyorum. Sistem yanlışlarından dolayı düşünebilen ve dürüstçe gerçeği vurgulayan insandan korkuyor.

Bu korku ile, gözler insana saldırıyor. Cezaevlerine kapatıyor. İdam cezalarıyla yargılıyor, en insanlık dışı yöntemler uyguluyor. Onları yakıyor ama, güzel, aydın sevgi dolu bir dünyanın oluşumunun, kapatılan, öldürülen, baskıya ve şiddete uğrayan, yakılan ve hatta idam edilen, insanların güzelliği, inancı ve yok edilemeyen sevgisi ile inşa olacağını göremiyor. İnsanın bu uygulamalarla hergün daha da çoğalacağını göremiyor.

Sevgiye, insana ve gerçeğe olan inancımız, güneşi bir daha batmamak üzere doğuracaktır.

Sayın Temel Demirer'e, "yalnız değiliz ve asla yalnız kalmayacağız" demek istiyorum.

Fatma ÇOBAN

Metin İlkin: "Ben Yadırganan Sanatçı Oldum"

Söyleşi: Cengiz GÜNDOĞDU, Nihat ATEŞ, Özan YILMAZ, Güngör GENÇAY, Berrin TAŞ

Metin İlkin, Nöbet adlı öykü kitabınız dördüncü basımını yaptı... Neler duyumsadınız.

Önce her insan gibi bir ürünümün yeniden yayımlanmasından mutluluk duydum. Ayrıca, bir mutluluk kaynağım da, eskiden olduğu gibi, kitabımın yayılma alanı işçi kesimlerin olmasıdır. Küçükburjuva okurları kınamıyorum. Ben zaten öykülerimde küçükburjuva duyarlığını yansıtmıyorum. Küçükburjuvalar, işçi sınıfı ideolojisini benimsemişse yer alır öykülerimde. Zamanında birtakım eleştirmenler bunun bir eksiklik olduğunu söylemişlerdi. Ben o zaman da bu gibi sözleri umursamadım. Ne yaptığımı biliyorum çünkü. Geleceği kuracak gücü, yaşamı değiştirecek bilinci öyküleştirmek istiyorum.

Geleceği kuracak güç... yaşamı değiştirecek bilinç. Yılgınlığın.. gelecekten umutsuzluğun, yaygınlaştırıldığı bu dönemde son derece önemli. Şunu söyleyebilir miyiz. Küçükburjuva, yılgınlığı, umutsuzluğu estetize ediyor. Oysa sizin öykülerinizde işçi korkuyor ama mücadeleye devam ediyor... korkudan korkmuyor. İnsanda bir duyguyu mutlaklaştıran, sözgelime korkuyu mutlaklaştıran... İnsanı parçalayan bakışa karşı, sizin bakışınız bütüncü... İnsanı maddeci estetiğin önemli bir ayrımı burda değil mi.

Küçükburjuva sanatının odağı yılgınlık, umutsuzluk zaten. Bu onların hapisanesidir. Hapishanenin koridorlarında sonsuzluğun yollarını ararlar. Bu arayışın betimlenmesine, yandaşı eleştirmenler 'derinlik' diyorlar. Estetiklerinin dibi görünmüşken derinlik nerede ola ki... Sistemin kalemşorlarının yutturmacası bu da.

"Sizin öykülerinizde işçi korkuyor" diyorsunuz. Niçin korkmasın. İnsan korkar da. Ama korkmak ile korkuyu yaşamak farklı. Korkar da korkuya teslim olmazsan daha güçlenirsin. Korkuya teslim olanları görüyoruz kıymık kıymık parçalanıp gidiyorlar. Star sisteminin ünlü yazarlarının öykü ve romanlarına bakın ihanet, aldatma ucuza gitmelerle dolu, psiko patolojinin araştırma alanına giren tipler çoğu... Marksçı estetik insana kıyamaz. Yaşamda varsa niçin yazılmasın derseniz, ben de, sanat yaşamın olduğu gibi aktarıldığı bir alan değil derim.

Star sistemi sanatçılarının mutlaklaştırdığı korkunun insanî hakikatını anlatmışınız. Bu insana, insanlığını hatırlatıyor. İnsan nelerden korktu ama korkuya teslim olmadı, dünyayı dönüştürdü. Öykülerinizde korkuya teslim olmayan, mücadele eden insan var.

Tabii bu anlatım için sistem dışı bir dil. İnsancıl'da ötedenberi söylenen sistem dışı dili siz 1971'de yakalamışsınız. Söz gelimi yolun anlatımı. Bu, Türkiye'de az görülen bir bakış açısı. Bakış açısına uygun sistem dışı bir dil. Star Sistemi, sistemin açısından bakar, dili de sistemin dili. Ama sistem dışı bakan yazarların... şairlerin dili de sistem içi Türkiye'de Adam sisteme karşıyım diyor, sistemin diliyle edebiyat yapıyor. Sizin bakış açınız. Ta 1971'de... bakış açısına uygun sistem dışı dil neden gelişemedi edebiyatımızda.

Çok ince bir noktayı yakaladınız. Dil ya biçem öz'ün kendini dışlaştırma sürecinde beliriyor. Bu noktada sanatçının dünyayı algılaması toparlaması etkili olabiliyor. Burda yanlışa, karşıtlığa düşmemenin cetveli sanat, sosyal yaşam birliğinde yatmaktadır. Ya da çok duru oturmuş bir teorik kültür gerekli. Bu yalnız sanat için de değil, siyaset için de geçerlidir. Adam "DGM Kaldırılsın" diye afiş yapıyor. Okuyan bundan ne anlayacak? Bundan "Ben sisteme karşı değilim. Sistemin DGM'yi kullanmasına karşıyım anlaşılır. Bazı sosyalistlerin, "Her şeyin efendisi halk olacak" gibi bir söylemi var. Sosyalizm her türlü efendiliğe karşı değil mi? Mevcut ceberrut yapının başına geçmek için mi devrim yapılacak. Devrimi yapacak güç yine ezilecekse ha kapitalist tarafından ezilmiş ha sosyalist tarafından, onun için bir şey değişmez. Moral bakımından devrim yapma heyecanını şimdiden yaralamaktır bu. Dediğiniz doğru, 1971'lerde sosyalist devrimci özün biçemiyle yazdım çizdim. Bu tutumum küçükburjuva ve devrimci çevrelerce dışlanmama yolaçtı. Dahası benimle tam şarklı taktikler kullanarak mücadele edildi. Ne var ki işçi ke-

sim kitaplarımı hızla tüketerek beni tuttular. Bundan gurur duyuyorum. Bu sosyalist geleceğe inancımın da kaynağıdır.

Yine dil sorununa dönelim diyorum. Siz, dilde doğru olur mu bilmiyorum ama, diyalektik yöntemi uygulamışsınız... böyle düşünüyorum. Sözgelimi "güç gülünç" kelimeleriyle aynı zaman diliminde, evi aranan insanla, ev arayanın farklı iç durumlarını vermişsiniz, Böylece zaman-durum-etki... bütün bunların farklı konumdaki iki insanda oluşturduğu iç hakikatı göstermişsiniz. Doğru dürüst cümle kuramayanların ödül alıp durduğu edebiyat ortamında siz dilin yaratıcı gücünü somutluyorsunuz. Bu işi nasıl yaptığınızı anlatır mısınız.

Geçmiş yıllarda bir gün Ülkü Tamer, şiirde "Sana gün giydim" i yazmıştı. Bir arkadaş bunu nasıl bulduğunu sordu, Ülkü Tamer "Mahkemede hüküm verilmesini halkımız gün giymek olarak yorumlar" dedi. Bu elbet doğru ve içtenlikli bir açıklama. Sanatçı imge üretirken benzer başka verilerden çağrışımlar yoluyla yararlanır. Bu bir gerçek olmakla birlikte, ben şunu ekleyeceğim. Yaratıcı emeğin sanat pratiği bir süreçtir. Bu süreçte dil de bir öge, diğer ögelerle birlikte organik bir bütünlük içinde, sanatçının zihniyle masaya konan konu ve onun işlenişi genel etken ve tepken yasasına bağımlı. Çoğunlukla işlenen gerçeklik işleyen zihne, tepki gösterir. Bu çelişki yaratıma ufuklar açar. Zihin gerçekliğin bir kat daha içine işler, elbet dil aracılığıyla. Bu sayede dilde de bir arınma inceleme baş gösterir. Bu durum araç amaç diyalektiğiyle anlatılabilir.

Sizin sisteme dilinde başlattığınız kopuş süreci 1970'ler de farkedilmedi mi Türkiye'de.

Nasıl farkedilmez, sol entellektüel çevrelerde soğuk duş etkisi yaptı. Ben yadırganan sanatçı oldum. O yıllarda yayın alanında kalem oynatanlar, sistemin kurnazlığıyla, beni yok saymaya yöneldiler. Bu farklı tutum bana hiç dert olmadı. Çünkü halk beni beğenmiş, tutmuştu. Kitaplarım hızla tüketiliyordu. Zaten küçükburjuva çevrelere pek önem vermiyordum. Ben de onları yaşayan ölüler olarak görmeye başladım. Zamanda-mekanda iz bırakmayanların yaşaması, yapıp etmelerinin ne değeri olacaktı ki... Bugünden bakarsak sistemin dili bugün de egemen. Adam kapitalizme karşı ama kapitalizmin diliyle karşı çıkıyor. Dil / düşünce birlik içindedir. Bu bakımdan karşı olmaların anlamı da yitik. Açıkçası baştan yitik bir savaşım sürüyor. Bugün umut veren bir yan var. Sevgili Gündoğdu, bugün siz de varsınız. Hadi bir soru da ben size sorayım. 70'li yıllarda bu konuda, dilde militan tavır konusunda bugünkü gibi net ve tavırlı mıydınız?

Hayır. O zamanlar ben sistemin dilinden kopuş'u görebilecek... bunun önemini anlayacak durumda değildim. Sözgelimi, Nöbet'i o tarihlerde okudum. Ama dilin sistemden kopuşunu anlamadım. Anlayacak kültürel birikimim yoktu... çok sonraları 1980'de kavradım durumu. Şöyle oldu. Farklı konumlarda olduğumuz yazarlarla sözgelimi Ahmet Oktay'la... Fethi Naci'yle aynı dili konuştuğumu anladım, Farklıydık... sorunlarımız... çözümlerimiz hepsi farklıydı. Ama dilimiz aynıydı. Farklılıkta yaşanan bu durum benim sistemin dilini kırmamla bozuldu. Ayrışma başladı. Keskin bir kopuşla sistemin dilinden koptum. Bana saldırılar da bundan sonra başladı. Sistemden dilde de kopuşu anlatmaya başladım. Bu konuda zorluk çektim. Bugün durum yavaş yavaş anlaşıldı... Şimdi Metin İlkin'e biraz daha yaklaşalım. Hayat nedir Metin İlkin'e göre.

Marks'a göre tarih öncesini yaşıyoruz. Tarih bütünsel insanla başlayacak. Sistemin diliyle Doğanın Tarihi, İnsanın Tarihi, düşüncenin tarihi olarak birbirinden yalınlanmadan bütüncül tarih, Erek bilimsel bir anlatımla gelecek bugünde içkindir. Bugünü yaşarken mademki insanın insan olma sürecini yaşıyoruz, öyleyse her işlevimizde bütün yönleriyle Tarihin gelişme doğrultusunda kendimizi aşmayı gözetlemeliyiz. Elbet bu yaklaştıkça uzaklaşan bir doğrusal çizgidir. Bugün görece olarak çizginin neresinde olduğumuz önemli. Bu yolda yandaşlarımız olması ne güzel. Yalnız değiliz. Bugünün moloz tarihini ve çirkef yayınını zorluyoruz. Sayımız az ama bizden ödleri kopuyor.

Ben öykünüzle ilgili soracağım. "Erkek Gibi" adlı öykünüzde bir çocuğun babasını öldürüşü anlatılıyor. Öykünün bütünselliğinde ise çocuğun babasını öldürüşü bağlamında nedensellik eksik gibi kalıyor. Bu konuda neler söylersiniz?

İnsan psişik bir varlık. Etkilenen ve etki doğrultusunda davranış koyabilen bir varlık. Öykünün atmosferi çocuğu o eyleme götürüyor. Okurların kendiliğinden düşünce kalıplarına uygun değil diyebilirsiniz. Buna bir diyeceğim olamaz. Öldürme için geçerli bir nedene kurgulanmış zihnin kendi sorunu bu.

Ben öyküyü bir kez daha okumanızı öneririm. İlişkiler açısından nedensellik derken bunu sosyal ilişkilere oturtuyorsanız düşünceniz doğrulabilinir, burda kültür ve ideoloji devreye girer. İnsanı değişim içinde düşününüz. Değişimin özel yasaları vardır. Değiştirici ögeleri öyküde görebiliriz.

Promete Destanını İnsancıl Okuma Tiyatrosunda severek okuduk. Bu şiiri çok kısa bir sürede yazdığınızı söylediniz. İlham'a inanır mısınız.

İlhama inanmam. Yaratım süreci kısa da olabilir, uzun da. Bu birikimin yoğunluğuyla ilgili. Ben Promete'yi kısa sürede yazdım ama o konuda, yani yığın insanından toplum insanına geçici ve uygarlaşma konusunda uzun bir süre bayan işçilere eğitim vermiştim. Yani birikimim bir de emeğin süzgecinden geçmişti. Aslında başarımı o işçi kardeşlere borçluyum.

Biraz da aşkı konuşalım. Aşk nedir Metin İlkin'e göre.

Sevda diyelim şuna. Tarih öncesinde insan nasıl görece geriyse sevda gibi derin duyguda da bir hamlık var. İnsanlaşma sürecinde başatlaşmış ögelerle bütünleşmiş bireylerin sevdası da örnek bir sevda. Sarmal gelişme cağının ilk halkası insanlığın sevda gibi, kardeşlik gibi duygularıyla zenginleşir.

Size göre "güzell" belirleyen nedir.

Zorunluk düzleminden özgürlük düzlemine sıçrayan her şey güzeldir. Bunun belirlenmesi algılayanın zihniyle ilgili. Bir örnek alalım, örneğin yemek yemek. Aç bir insanın yemek yemesi güzel, bir şişkonun masa başında oturup atıştırması çirkindir. Güzel de anlamını bütünsel insanla bulacak.

Şimdi bu söylediklerinize göre güzel bir aşk sizin deşişinizle sevda zorunluluktan özgürlüğe geçişle mi mümkün.

Buna yanıt vermeden ben de şunu sormak istiyorum. Bu sistemde zorunluluklar dünyasında yaşıyoruz. Aşkı yaratamayacağımız mı yani.

Bana mı soruyorsun.

Hayır, Metin İlkin'e...

Sevdaya sıfat gerekmez, sevda zaten güzeldir. Duygu yoğunluğunun dışlanması sevda. Yani örgütleşmedir. Sistem insana aykırıysa, zorunluluk sistemi yıkma ve insani sistemi kırma gerekliliğidir. İnsanı baskı altında tutan koşullar kalkınca sarmal gelişme süreçleri başlar. Sevda da daha derinden duyulur, derinden yaşanır.

Sevda Bolşevik devriminden sonra Doğu Avrupa'da yaşanabildi mi? Bugün gelinen nokta ile o gün yaşananların farkı var mı. Buna bağlı olarak Batı Avrupa'da aşk adına yaşananlar sizce nedir. Bunların Türkiye'ye etkileri, yansımaları nasıl oldu?

Devrim bir gerilim dönemidir. Genel gerilimin etkilediği insanlar daha bir duyarlı olurlar. Elbette iz bırakan sevdalar yaşanmıştır. Ama özgürlüğe susamış büyük çoğunluk sınırlamaların, baskıların kalktığı bir ortamda bunu cinsel serbestlik olarak kullanmaya eğilim göstermiştir. Kuralların çözüldüğü yerde kendi kendini denetim altında tutma gelişmeliydi. Bu da bir kültürel aşamadır. Zaten sevda gibi, evlilik gibi duyguya dayalı kurumlar, kültürselleşme ile çağdaş anlam kazanır. Bugün hem Sovyetler Birliği hem bağlısı Blok ülkeleri bir türlü gerçekleştiremedikleri sosyalizmin kazanımlarından vazgeçtiler. Toplumlarda tarihsel yönü değişik dinamikler ortaya çıktı. Bu yeni bir toplum biçemine geçiş sürecidir. Bu sürecin değişenlerini yeniden çözümlemek gerek. Batı Avrupa deyince, yani kapitalist dünyada demek istiyorsunuz.

Evet

Kapitalist dünyada sistem içinde kurumlar evriliyordu. Orada parçalanmış insan ne kadar bütüncül davranabilirse o ölçüde sevda ve evlilik değerleri örneklenebilir. Türkiye de olumlu ve olumsuz yanlarıyla bu olgulardan etkilenebiliriz. Etkilenen etkiler de. Dünya bir bütün.

Evliliği duyguya dayalı kurum olarak değerlendirilmesine katılmıyorum. Özel mülkiyetin en küçük kurumu demek daha doğru değil mi. Buna bağlı olarak bilimsel olmasa da gözlemlerimizden yola çıkarak evliliklerin çoğunda duygu, daha doğrusu sevgi yok diye düşünüyorum. Var olan duygu daha çok sahiplenme, kıskançlık gibi özel mülkiyetin... kapitalizm duyguları değil mi. Kısacası evliliği açar mısınız?

Metin Bey, rahat yanıtlayın... bu söyleşinin çıktığı sayıyı evinize göndermeyiz.

Ozan dostum, evlilik yani karşı cinsle özel bir yaşam sürdürme, sınıflı toplumdan önce de vardı. Yığın insanı karşı cins seçimini yaparken sınıf ögelerine dayanmıyordu, paralı mı, ünlü mü, sosyal konumu nedir gibi ölçütler sınıfsal forma bağlı olarak gelişti. Ama böylesi bir toplumda bile duygu ögesi yok sayılmaz. Her ne kadar toplumsal değerler sisteminin bireye egemen olması doğrusal bir ilişki gibi görünüyorsa da burda doğrusallık yığın insanından çağdaş sınıfsız toplum insanına doğrudur.

Cengiz kardeş, ben Promete kitabını eşime adamıştım insan kendi zayıflıklarının kurbanı değilse karşısındakinden niçin çekinsin.

Ben yine öyke dönmek istiyorum. Uzun bir aradan sonra yazın yaşamında öyküyle değil de şiirle görünmenizi açıklayabilir misiniz.

Güngör Gençay, uzun bir ara benim istencemin dışında yaşanan bir süreydi. Biliyorsun 12 Eylül koşullarında yalnız sen değil birçok yazar sustu, ya da ürünlerini yayımlamadı. Genelde totaliter bir yönetim altında sanatçı boy hedefi olmak istemiyor gibi bir anlama gelebilir. Oysa benim için bunun tam tersi bir tutum doğaldır. Sıcak ve baskıcı dönemlerde sanatın görev ve işlevi artar. Demek ki bu özel dönemlerde daha çok yazmak ve yayınlamak gerekir. Ama bu yalnız sanatçı eylemiyle gerçekleşmez. Baskıcılığa karşı direnen yandaş güçlerin de desteğiyle gerçekleşir. Bu noktada benim özel bir durumum da gözden kaçmamalı. Benim okurum işçi kesimler. Baskıcı dönemlerde işçi kesimlerle yandaşları arasına setler çekilir, iletişim zorlaştırılır. Biz de zorunlu olarak uzun bir süre susmuş gibi göründük.. Bu dönemden sonra yeni yazdıklarımla değil de eskilerin yeni basımlarını yeğlemem belki soru olabilirdi. Promete de 1980'de Aydınlık gazetesinde yayınlanmıştı ilk kez. Uzun bir aradan sonra şimdi kitap oluyor. "Nöbet" ve "Promete"den sonra yeni yazdıklarımı yayınlayacağım.

İKİ GELİNCİK

Gelincikler güzel görünür çocuklara
oysa köylünün kanıdır tarlada açan
yinede çocuklar sever gelincikleri
kendileri de çiçek olduklarından.

Ayhan ERGÜN

ÖYKÜ

Sivri Burunlu Ölüm Kuşları

Behzat AY

"Bir çocuk ağlarsa dağ başında
Gözyaşında Amerika akar.
Vurdularsa birini, kanı şorladıysa
Bilin ki o kurşunlarda Amerika var.

Kişi kişiye köle tutulduysa, asıldıysa
Darağaçlarında Amerika var.
Ama biz yine de direneceğiz
Sonuncumuza kadar.

Cahit Külebi

Komşular gece oturmaya geldiler.

Komşularımızın iki güzel çocukları da var. Birinin, büyüğünün adı Özgür, beş yaşında. Küçüğünün adı Barış, üç yaşında. Uslu uslu oturup bizi dinliyorlar. Daha doğrusu, bizimle birlikte televizyonu izliyorlar. Zaman zaman da Körfez Savaşı üzerindeki yorumlarımıza kulak kabartıyorlar...

Komşumuz Turhan, "Amerika nere, Irak nere..." diye söylendi, Eşi Gülten, "Amerika nere, Vietnam nereydi?.." dedi. Eşim, "Amerika nere, Libya nereydi?.." deyip acı acı gülümsedi.

Savaş uçakları Irak'ı bombalıyordu sürekli. Korkunç bir görünüm vardı...

Bir süre konuşmayı bırakıp, bu görünüme bakmaya başladık; sanki soluk alıp vermemecesine... Özgür'le Barış da sessiz sessiz izliyorlardı.

Böyle beş on dakika geçti. Turhan,

"Amerika'nın çıkarı olmasa Irak'la Kuveyt arasındaki olaya burnunu sokmazdı" dedi. Eşi Gülten,

"Kimbilir ne hesapları var?" diye bir im koydu.

"Öncelikle kara altın" dedim. Turhan, "Elbette" dedi, "kara altın... İyi koydun adını, kara altın, yani petroll" diye yüksek sesle beni doğruladı. Eşi Gülten,

"Yüzlerce ilenç yağduruyorum şu Amerika'ya!" dedi yüksek sesle. Eşim, alçak sesle,

"Biraz gülünç olacak ya, ben de Kristof Kolomb'a, Ameriko Vespucci'ye kızacağım nerdeyse; bulmaz olsalardı keşke o anakarayı" dedi.

"Onların ne suçu var canım!" dedim. Turhan,

"Öyle ya, onlar orada bir sömürgeci ülkenin oluşacağını ne bilsinlerdi!..." diye söylendi. Gülten,

"Zaten o anakara insanları kimseye dokunmadan, kendi kendilerine yaşıyorlardı. Belki de kurdukları uygarlığı kendi kendilerine geliştireceklerdi..." diye bir düşün attı ortaya. Eşim, "O güzelim uygarlığı yakıp yıktı oraya giden sömürgeciler" dedi.

Turhan, duyarlanarak, "Ya ya..." dedi.

"Aslında Amerika diye bütün anakarayı lekelememek gerekir" dedim ve kimseye konuşma olanağı vermeden: "Amerika Birleşik Devletleri demek gerek. Bu ülke önce kendi anakarasını sömürdü. Dahası, kurdukları topraklar üzerindeki yerlileri sömürdü... Oraya götürdükleri zencileri sömürdü... Sömürü üzerine kurulmuş bir ülke. Sömürü, ilk ilkeleri... Zaten oraya gidenler Fransa, İtalya, İngiltere, İspanya da Afrika'yı, Asya'yı sömürmemişler miydi? İngiltere'nin sanı, üzerinde güneş batmayan imparatorluk değil miydi..."

Nerdeyse söylev çekiyordum ki, savaş uçakları yeniden göründü... Bombaları yağdırıyorlardı. Turhan,

"Şu görünüme bakın! Ne kadar korkunç! Bizim Bodur Başkan'a ne oluyor?.. Bir koyup yirmi alacağız diyor. Bush'un çömezi sanki!.. Sanki sömürücü... Kurtuluş Savaşı'yla kurulmuş bir ülkenin başkanı olduğunu unutuyor! Emperyalizme karşı savaşarak kurulmuş bir cumhuriyetin başında olduğunu unutuyor..."

Turhan'ın benden aşağı kalmayan uzun konuşmasını eşi Gülten kesti: "Bu adam başımıza bela oldu; komşumuzla aramızı açıyor, açıkça savaş çığırtkanlığı yapıyor; geberesice!" diye bağırdı. Eşim, "Bir gün gelir hesabı görülür" dedi. Turhan, heyecanlanarak,

"Ayağından asmalı bu herifi, Mussolini gibi!.." dedi.

Ayağa kalktım, salonda, elim cebimde birkaç adım attıktan sonra, "Ben birkaç kadeh cin yuvarlayacağım, içen var mı?" dedim. Turhan,

"Bana da ver bir duble!" dedi. Eşim'le Gülten,

"Biz içmeyiz!" dediler. Gülten,

"Öfkenizi içkiden mi alacaksınız?" dedi.

"Dinginlik verir" dedim.

Turhan'la cinimizi yudumluyorken savaş uçakları bombalarını yağdırmayı sürdürüyorlardı... Bomba yağdıran uçaklara bakarken sinirlenerek,

"Şu sivri burunlu ölüm kuşlarına bakın!" dedim.

Bu benzetmem üzerine, üçü de gülmeye başladılar. Özgür'le Barış gülmüyorlardı. Özgür bağırdı:

"Kapatın şu televizyonu! Sivri burunlu ölüm kuşlarını görmek istemiyorum!" Küçüğü Barış, aynı sözcükleri, sanki anlaşmışlar gibi yineledi.

Dördümüz de donup kaldık...

Özgür'le Barış'ın isteklerini yerine getirdim. CNN Televizyonu'ndaki yabancı bir aksanla savaş duyumlarını Türkçeleştiren bayanın sesini duymaktan da, sivri burunlu ölüm kuşlarını görmekten de kurtulmuştuk...

Yerime oturmadan mutfağa gidip, buzdolabından iki paket çikolata getirip Özgür'le Barış'a uzattım... Gururla, televizyonu kapattırma başarılarının kıvancıyla aldılar...

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

4 Mart Cuma

Bugün bir şair daha yargılandı... Berrin Taş... İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde. Berrin Taş'ın kimliği saptanırken... az gittik, uz gittik mi diye düşünüyordum.

Kimlik saptaması bittikten sonra Berrin Taş konuştu. "İddianemeyi okuyunca şaşırdım" dedi. "Çünkü ben düşünce suçu diye bir suç kabul etmiyorum." Sonra şöyle devam etti. "İnsancıl farklı görüşlere yer veren bir kültür dergisi. Dört yıldır bu ilkeyle yayınına devam eden İnsancıl'da bir görüşün içinden bir iki sözün alınıp suçlanmasını da kabul etmiyorum"

Berrin Taş'ın sözleri zapta geçti. Daha sonra dava 6 Mayıs'a ertelendi... Dışarı çıktık... Güneşli günde... bugün güneş vardı hep... dergiye yürüdük.

7 Mart Pazartesi

Bronowski, **Bilim ve İnsan Değer Yargıları** adlı eserinde (Varlık Yayınları İstanbul 1971) şöyle diyor "Doğuyu bilen bir kimse, orada gerçekle ilişkin bir soruya karşılık almanın ne denli güç olduğunu bilir. Savaş sonunda Japonya'da atom bombası yitiklerini incelemem gerektiğinde, bu güçlük beni şaşırttı ve de ardımı bırakmadı. Kime sorarsam sorayım, sorduğum kişi, gerçekte neyin öğrenilmek istendiğini anlamıyor ya da daha doğrusu birisinin öğrenmek isteyebileceğini anlayamıyordu. Uygun olanı yapmak ister bu kişi, içtendir, açıktır, ancak temelde bilmez gerçekleri, dili o dilden değil çünkü. Gerçeklik alışkanlığından yoksun olduklarındandır ki, Doğu kültürleri durağan kalmışlardır."

Peki nedir gerçeklik alışkanlığı... Bronowski gerçeklik alışkanlığını şöyle açıklıyor "Kavramı, sonuçlarıyla deneylerde sınama ve düzeltme alışkanlığı (...) Bilimde de, sanatta da, kendini tanımada da, araştırırız ve duyular dünyasına "Böyle mi acaba?" sorusuna sormak için dönerek, sürekli ilerleriz. Gerçeklik alışkanlığıdır bu".

Doğu kültürleri için... hepsi için gerçeklik alışkanlığından yoksun bu kültürler diyemem. Ama Türkiye için bunu derim. Türkiye'de insanın gerçeklik alışkanlığı hiç yok... sıfır. Buna bir örnek. Biri kalkıyor Mustafa Kemal için "veled-i zina" diyor. "İşte belgesi". Birileri de kalkıyor "Hayır" diyor "veled-i zina değil. İşte belgesi"

Bitmiyor. Binlerce insan "Mustafa Kemal veled-i zina değil" diye yürüyor.

Bu karmaşada birinin çıkıp şunu söylemesi gerekiyor. Bunu yine ben söylüyorum. Bir toplumun dilinde "veled-i zina" varsa... bu kelimeler o dilde hakaret sayılıyorsa... bu dille insanlar birbirine giriyorsa... o toplumda insanların gerçeklik alışkanlığı sıfır demektir. Burda durmuyorum. Devam ediyorum. O toplumda insan, insani süreçleri yitirmiştir... insani süreçlerin yitirilmesi yüzünden o toplum... adına insan denen... ama insanla en küçük ilintisi olmayan birtakım yaratıklardan oluşmuştur.

Söylüyorum. Bir kez daha söylüyorum. Bu işin sonu tatsız olacak... kötü olacak. Herkes için tatsız olacak... herkes için kötü olacak.

Peki napmalı. İlk elde şu. Gerçeklik alışkanlığını yitirmiş kişilere tavır almalı. Teke tek mücadele diyorum buna. Kim olursa olsun böyle kişilerle ilişkilerimi gözden geçiriyorum... uyarılarım dikkate alınmazsa ilişkimi kesiyorum. Çünkü böylesi kişilerde, kavramı, sonuçlarıyla deneyde sınama alışkanlığı yok. Onlar, kuruntularını... yanılsamalı hayatlarını gerçeklik sanıyor. Sahte gerçeklikte sözde düşünce üretiyor. Hepsi o Japon'a benziyor. İçten... açık... ama dili gerçeklik dili değil.

Sahte gerçeklikte yaşamanın hayatta karşılığı şu. O, dost sanır kendini... açık sanır... bir yere saatinde gittiğini sanır... sorumlu sanır... vicdanlı sanır. Oysa o vicdansızdır... sorumsuzdur... vefasızdır... aşkı... dostluğu yoktur... buluşma yerine hiçbir zaman saatinde gitmez.

Gerçeklik alışkanlığı bu toplumda sıfır olduğu için göze batmaz hiçbiri. Sonra... günün birinde bencileyin birine rastlar... gümbür gümbür yıkılır sahte hayat. Sözgelimi, Adalet Ağaoğlu, Füruzan, Hulki Aktunç, Tomris Uyar başyapıt üreten yazar sandılar kendilerini. Bu toplum da inandı onlara. Sonra bir gün ben "iyi yazar değil bunlar" dedikte toplum birbirine girdi. Sahte gerçeklik yıkıldı.

Şiiri bozan Cemal Süreya, bu toplumda şiir kurucusu sanılıyor. Sistemin eleştirmenleri sistem dışı sanılıyor. Hem kendileri... hem toplum inanıyor buna.

Peki yeterli mi bu mücadele. Yeterli değil. Düşünün, dünyanın bütün denizleri buz tutmuş. Ben bir kıyıda... kalemle buzu kırmaya çalışıyorum.

Zavallı bir durum... Dün eve giderken bunu düşündüm. Bir mektup aldım. İstanbul'dan. "Korkunç bir ütopyacısınız Cengiz Gündoğdu". Bir milyon kişiyi örgütleseniz bile değiştiremezmişin dünyayı... durduramazmışım kötü gidişi...

Bu görüşe katılmıyorum... Toplumsallaşırsa insani mücadele, bütün denizlerin buzlar kırılır... Bakın ne diyor Diyarbakır'dan gelen mektupta "Geç bile kalınan bu çalışmalarda göstermiş olduğunuz gözüpeklik mücadeleye omuz verecek olan bizlere iyi bir örnek teşkil ediyor. Çok uzakta da olsak insanileştirme mücadelenizde de yanınızda olduğumuzu belirtmek isterim."

Sorun burda işte... Gerçeklik alışkanlığı yitirmemiş insanlar var Türkiye'de. Az ama var. Bu az sayıda insan, insani mücadele çizgisinde birleşirse ütopyamız gerçekleşir... daha güzel... daha uzak ütopyalar için yola devam ederiz...

9 Mart Çarşamba

Sabah yolda... soğuk... rüzgar... Bedrettin Aykın'ı düşündüm birden... Dün gece... ısıtanın yanında **Sevda Sureleri**'ni okudum. Bedrettin Aykın'ın şiirleri. (Gerçek Sanat Yayınları İstanbul 1994) Eser, "Bin emekle yüreğimdeki sevgiden yaratıp, ad verdiğim o güzel insan için" dizeleriyle başlıyor... Bunu okuyunca birden duygu burgacına girdim... Üzüntü... kırgınlık... öfke... özlem... parça parça edilen... ayakdibi edilen duyguların kırık sesleri... uçuruma itilen bir insanın şaşkınlığı... vurulan kartalın daha yükseklere çıkmak için son kanat vuruşları...

Duygu burgacı kitap boyunca devam etti.

"Korkma dilim konuş" diyor Aykın, "Söyle sevgiyi/O karanfil kurumasın/Su getir yüreğime" Yolda yürüyorum. Soğuk... rüzgar... üşüyorum. Su getirdi mi diyorum... su getirdi mi... yoksa... kurudu mu karanfil... Üzülüyorum. Getirmiştir diyorum... Sana getirmedilerse... kuruttularsa karanfili... hep böyle olacak değil ya... Getirmese suyu... "Her sabah saat 7.30'da/Bir uzak telefonla/Kulağına kondurduğum/Günaydın öpücüğü/ Söyler sana usanmadan/Uslanmaz sevdamı" der mi... demez. Getirmiş suyu. Seviniyorum... derken ta derinlerden bir tabanca sesi... kurşun... kartal... sarsıntı. 'Gelmiyorsun çalmıyor/Ne kapım ne de telefon/ Sevgilim korkuyorum/Koruyalım sevgimizi."

Paldır küldür yuvarlanıyor adam... üşüyorum... koruyalım... korumalısın... korumalıyım... korumak zorundayız... derken yüzbin kurşun sıktılar kartala parça parça dağılırken kartal "Kurudu sulamadığın o çiçek/Söküp attım bugün onu saksısından" diyor Aykın. Demek gelmemiş... Ben anlamıştım. Gelmez. Sulamaz karanfili... gider püsürüklere... Ama bekliyor Aykın. "Biliyorum gelirsen/Sürecek sevdamız sonsuza" diyor... Kıs kıs gülüyorum. Gelirse bile neye yarar... kurudu karanfil. Bekleme... rastlarsan bir yerde saksıyı fırlat kafasına... kuruttuğu karanfilin saksısını...

Burda kıs kıs gülerken... kızıyorum Bedrettin Aykın'a... Karanfili kurutanı neden bekliyor Aykın... neden sevdamız sonsuza kadar sürecek diyor. Umursamaz... sorumsuz tavrıyla karanfili kurutan... insanı çalılarla yaralayan... inciten her kimse faturasını ödemeli. Karanfili kurutana, sonsuza kadar sürecek bir sevdanın güvencesi verilmemeli.

Bedrettin Aykın yanlış bir aşkı yüceltiyor burda. Birinin tırnakları sökülecek aşkı korurken... öbürü yan gelip yatacak... gelmeyecek... kurutacak karanfili. Ama bilecek orda... uzakta... onu sonsuza kadar seven biri var. Oh... ne güzel... gel keyfim gel...

Böyle kızgın yürürken... yerel seçimler dolayısıyla asılan afişlere bakıyorum... o afişler de kızdırıyor beni... "Anımsa" diyor Aykın "Anımsa bir gün beni/Birlikte yürüdüğümüz yollarda/Üzgün ayak seslerimi ara/ Kargıçlar yağdır içindeki karanlığa" Hah... şimdi oldu. Aşk yaratma mücadelesinde... mücadeleden kaçan... püsürük davranan... karanfili kurutan her kimse, bütün lanetlerim onun üstüne. Bedrettin Aykın yine de yumuşak davranıyor... böylesine milyon kurşun az.

Canım sıkılıyor yolda yürürken, belki de Bedrettin Aykın doğru bakıyor aşka. "Kaç yıl yüzyıl oldu/ Gelmedin, olsun ben yine beklerim" diyor. Aykın beklemeli diyor, ben gelmeyen gelmesin... cehenneme gitsin diyorum. Aykın, unutmalı geçmişi tatsızlıkları... kırgınlıkları diyor... ben, hayır diyorum. Belki de doğru yanlış yok burda... insan karakterinin oluşturduğu bakış var... bakış açısı.

Sözgelimi "Bitti umarsız arayıp sormalarım seni/ Buldum sonunda sıcak ülkesini ellerinin" diyor Aykın. Karanfilin kurutulmasını sorun etmiyor. Sevdiğine kavuştu ya, bütün kırgınlıkları... tatsızlıkları unutuyor Aykın. Bu bir bakış açısı... Ben böyle bakamıyorum. Küstüm otuyum ben... yıllar önce bir söyleşide söylemiştim bunu: Küsen... kırılan biriyim. Küsersem... kırılırsam... bir daha barışmam mümkün değil... kırgınlığım... hele kırgınlığım... kesinlikle... hiç düzelmiyor... hiç. Yirmi yıllık... otuz yıllık küslüklerim... kırgınlıklarım var. Denedim... küslüğü... kırgınlığı atmak istedim... olmadı.

Bu yanımı bilen kimi kişiler "Cengiz Gündoğdu kinci" dediler Hayır. Değil. Gerçi **Kin Tutmanın Erdemini** yazdım. ama o başka bir tutum... Burda kırgınlık var... iç dünyanın esintisi var... kırılan bir dal düşünün... öyle.

Aykın'la aşkta ayrıldığım iki nokta daha var. Birinci nokta Sevda Sureleri... Dini dille aşkın kutsallaştırılması bana uzak... Sevilen için büyüleyici... yürek girici bir anlatım... bunu biliyorum. Ama Aykın'ın yabancılaştırmayı kıran bir dil yaratmasını isterdim.

İkinci nokta. Şöyle diyor Aykın "Lodos vurgunu binlerce medüz ölüsü insan/Denizin dışlayıp attığı kumsalın ayak ucuna/Gidelim güz çiçeğim ayaklanmadan korkularımız" Ben, sevdiğimizle çekip gitmekten yana değilim. Tam tersi sevdiğimi mücadelenin tam ortasına sokarım. Direngen olsun diye, ateşte kızdırıp örste döverim. Dostlarımla da böyleyim. Mücadeleye alışsınlar diye hep zora sokarım... durup durup zorluk çıkarırım. Dayanamayan çeker gider... hiç aldırmam.

Yolda yürürken... bugün... rüzgar... soğuk... Bedrettin Aykın'ın şiiriyle tartıştım durdum. Aykın'ın şiirlerinde dillendirdiği sevdalar yok demiyorum... böylesi olmaz demiyorum. Ama benim sevda anlayışımda kavga var... mücadele var... örs var... demirci ocağı var... alev alev... Hem bunlar olacak... hem ben küstüm otu hiç kırılmayacağım. Güldüm bunu düşününce... belli... ben yine bir ütopyanın yolundayım... uzak...

12 Mart Cumartesi

Şeker Bayramı... çarşamba gününe kadar evdeyim. Çoktanberi ilk kez yedi saat uyudum. Uyandığımda kendimi kolaçan ettim... iyiyim... sevindim. Dün, bütün gün başım ağrıdı. Korktum hastalanacağım diye. Bayram sonrası çalışmam biraz daha hızlanacak. 18 Mart cuma günü Ankara'da bir seminer vereceğim. **Türkiye'nin Sorunları**... 19 Mart cumartesi İstanbul'da saat 10.30'da **Yazarlık Seminerim** var. Aynı gün saat 14.00'de **Nasıl Kalleş Olunur** adlı bir konferansım var.

29 Mart salı günü Sennur Sezer'le ilgili bir açık oturumda konuşmacıyım.

Bugünden başlıyorum gece gündüz çalışmaya... çarşambaya kadar. 28 marta Paris Komünü çalışmaları başlıyor. **Genç-Ekin**'den arkadaşlarla... **İnsancıl Okuma Tiyatrosu** için. Çalışmaya katılacak arkadaşlarla konuştum dün. "bilirsiniz benim çalışmam sert olur... milim sektirme istemem. Sonra kötü kişi olmayalım" dedim. Kabul ettiler.

Dün bir arkadaş "Ne zaman dinleneceksin Gündoğdu" dedi. "Ölünce" dedim. "Ben ölünce yazı yazarsan "Gündoğdu şimdi dinleniyor" dersin"

15 Mart Salı

İstanbul Boğazı'nda kaza... ciddi bir tatsızlık... Ne söylenebilir. İlki şu. Böyle bir tatsızlığın yaşanacağı biliniyordu. Daha birkaç gün köprüde gösteri yapıldı... ölüm tankerlerine hayır dendi. Ama Türkiye'de hiçbir yetkili... ister yalvar... ister reca et... ister sert çık... hiçbir uyarıyı dinlemiyor.

Acaba diyorum bu yetkililerden biri bile gece yatağa girdikte, uyumadan önce "Daha birkaç gün önce uyardılar, keşke dinleseydim" demiyor mu... içi sızlamıyor mu.

Böyle bir kaza olacağını... ciddi bir tatsızlık yaşanacağını ben bile biliyordum. Bundan ötürü kazayı duyunca şaşırmadım.

Dikkat ediyorum, her tatsızlıktan sonra bir dolu uzman çıkıyor ortaya. Her uzman, kazanın neden... nasıl olduğunu... bundan sonra napılması gerektiğini ciddi... acımtırak yüzle anlatıyor.

Gülüyorum. Çok uzmanlı bir ülkeyiz. Ama bu uzmanlar hiçbir işe yaramıyor.

Biliyorsunuz evde bir tavşan var. Zeynep getirdi. Dün gece tavşanın bir yanını gözledim. Şöyle. Isıtanın yanında yangelmiş yatıyordu... odadaki ışıkların hepsini açtım. Kulaklarını dikti. Sağa sola baktı... koltuğun altına saklandı. Kimi kişiler tavşana benziyor. Kaçıyor ışıktan.

18 Mart Cuma

Mavi Tiren'deyim... Ankara'ya gidiyorum. Saat 0.45. Bu yolculuğu çok istedim. Tirene bineyim... gideyim sarsıla sarsıla. Şimdi öyleyim. Sarsıla sarsıla gidiyorum. Özlemişim tireni. Tek kişilik yerdeyim. Kimse rahatsız etmesin beni... benden ötürü de rahatsız olmasın kimse. Cigaramı tüttüre tüttüre tadını çıkarayım yolculuğun.

İyiyim. Kendimi iyi hissediyorum. Salı günü noldu bakın. Sabah... dergiye gidiyorum. Yolda... önce kasketimi çıkardım... biraz sonra pardösümü... Bir baktım... güneş gelmiş... sabah... ısıtıyor... ben de tintin yürüyorum... pardösüm kolumda. Bir sevindim. Sistemin dağdası yüzünden yürümek bir alışkanlık olmuş. Sistemin dağdası yürümenin güzelliğini... yürümenin kültür boyutunu unutturmuş bize.

Durdum. İnsanlara baktım. Yürümüyorlar. Yürüdüklerini unutmuşlar. Unutkanlık yüzünden yürümenin bilinçli kavramı yok. Bunun üstünde durmalıyız. Yürüdüğünü göstermeliyiz insana.

Yarın Ankara'dayım. Garda biraz oyalandıktan sonra **Damar**'a gideceğim... Özgen Seçkin'e. Telefon ettim. Sabah 9.00'da açılıyormuş **Damar** "Birkaç saat senin orda otururum rahatsız olmazsın değil mi" dedim. "Olmam" dedi Özgen Seçkin. Sevindim.

Rahatsızlık denince aklıma geldi. Biliyorsunuz Sennur Sezer şiiri üstüne konuşmamı istedi. Herkes bunu isteyemez benden... sistemin adamlarından ötürü uzak durduklarını biliyorum. Kınamıyorum onları. Korkana ne denir. Sennur Sezer korkmuyor sistemin kültür adamlarından. Şair de ondan. Nerden mi biliyorum şair... iyi bir şair olduğunu... Anlatayım. Geçen yıl **Şiir Fırtınası**'ndayız. Yanyana oturuyoruz. Pantolonumun paçası sökülmüş eğildim düzeltiyorum... Sennur Sezer, usulca "Yapıştır... yapıştır paçanı..." dedi. Gülmem geldi. İyi şair böyle der... yapıştır paçanı... Şair olmayan "Dik paçanı... dik" der.

Tiren gidiyor... İyiyim... çok iyiyim. Tadını çıkarıyorum yolculuğun. Tüttüre tüttüre cigara içiyorum. Yangelmiş yatıyorum.

Sabah

Ankara... Ulus'ta bir çayevi... Tirenden iner inmez tatsızlık başladı. Garda çay içmeyi düşünüyordum. Kapatmışlar çayevini... Yürüye yürüye Ulus'a geldim. Dön dolaş burayı buldum. Burası hapishane avlusuna benziyor... havuzlu. Çay berbat... İnsani kültürün sıfırlandığının somut göstergeleri. Azıcık estetik bilinci olsa insanın yerlebir eder buraları. Ama sistemin sanatı yüzünden güzeli yaratmayı unuttuk... çirkinde yaşıyoruz. Sabah sabah sinirleniyorum. Az önce buranın yetkilisini çağırttım. Berbat çaya para vermeyeceğimi... doğru dürüst çay getirmesini söyledim. Bakalım nolacak. Ağzımın tadı bozuldu...

20 Mart Pazar

Ankara'da genç arkadaşlarla bir güzellik yarattık. Tartışmalı konferansı üç temelde yürütüm. Bir. Egemen Dil Kavramları. İki. Sorun nedir. Üç. Temel Sorun nedir.

Tartışmalı konferans üç saat sürdü. Canlı... diri... direngen bir tartışmaydı. Bu gençlerden ciddi bir şekilde umutluyum. Böylesi gençler oldukça Türkiye karanlığa gitmez.

Sevgiyle ayrıldık gençlerden... Biri, "Sizi dinlemek için sevgilimle randevumu iptal ettim" dedi... "Değidi mi" dedim. Değmiş. Sevindim.

Biliyorsunuz Ankara'da **İnsancıl**'ın önümü kesmek istediler. Başarılı olamadılar ama. Bütün engeller yerlebir oldu... **İnsancıl**, insanla buluştu. Bunun için sevinçliyim. Tirene bindikte gözlerim yaşardı. Şundan ötürü. Genç insan beni seviyor... bana güveniyor. Bu sevgi... bu güven duygulandırdı beni.

Şu bilinsin. Genç insanın güvenini... sevgisini ayakdibi etmeyeceğim.

Biliyorsunuz, gün iyi başlamadı Ankara'da. Ulus'ta hapishaneden tatsız ayrıldım. Özgen Seçkin'e... Damar'a gitmek için yola düştüm. Yolun bir yerinde bir baktım. Anafartalar Caddesi... Birden sevindim. Çabucak sevindim. Annem, 15 yaşındayken ayakkabı almıştı bana burda bir dükkandan. O dükkanı aradım. Bulamayacağım biliyordum. Olsun. Annemle yürüdüğüm

yollarda... o yollar değişmiş ola bile... yeniden yürüdüm. Annemi düşündüm. Sonra bakın noldu... **Damar Dergisi**'nin bulunduğu yapının altında bisikletçi var. Bisikletleri görür görmez içim ışıdı. Dükkana girdim. "Şu bisikletleri anlatır mısınız" dedim. Anlattı.

Biliyorsunuz, bir gün bisiklete binip gideceğim... mutlaka.

Damar Dergisi... ben gittikte Özgen Seçkin yoktu. **Damar**'da çalışan Cengiz'le çay içtik... şurdan burdan konuştuk... Sonra Özgen geldi. Özgen Seçkin, **Damar**'la saygıdeğer bir mücadele veriyor. Sonra Burak geldi. Üçümüz güzel bir öğlen yemeği yedik. Yemekten sonra ayrıldık... Özgen, **Damar**'a gitti...

Ankara'da Osman Bolulu'yla tanıştım. Saygıdeğer bir kültür insanı Osman Bolulu.

Konferans sonrası kimi arkadaşlarla bir meyhaneye gittik. İki kadeh rakı içtim. Güle şakalaşa güzel birkaç saat geçirdik. Sonra tirene bindim... Sabah tirende... güzel bir rastlantı Aydın Çubukçu'yla karşılaştık.

Yolculuk güzel başladı... Sabah tatsızlığı dışında Ankara güzeldi İstanbul'a Aydın Çubukçu'yla indim. Üstelik İlker Belek'in tirende olduğunu biliyordum. İlker Belek'i bulamazdım çünkü tanımıyordum. Ama tirendeydi Belek... bunu bilmek güzeldi...

Bütün bunların anlamı nedir... Bütün bunların anlamı şu. Çirkin sistemde bile, dönüştürücü... etkin güzellikler yaratılabilir.

25 Mart Cuma

Geçen gün bir tanıdık gıyabımda şöyle demiş "Temel ilkelere uyarsan, Gündoğdu sorun çıkarmaz... ilişki yağ gibi gider. Ama temel ilkeleri bozarsan Gündoğdu hemen hırçınlaşır... gözgözü görmez... kim olursa olsun ilkeyi bozan, saldırganlaşır".

Benle ilgili doğru bir tanı bu. Şimdi böyle bir durum var. Sevgi duyduğum... saygı duyduğum Alpay Kabacalı... Kabacalı **Cumhuriyet**'in **70. Yıl Ekin** de Türkiye romanının bir dökümünü yapmıştı. Kabacalı'nın o yazısını okumadım. Nedeni de Orhan Pamuk'un hemen öne çıkarılmasıydı. İkinci nedeni de şu. Yıl dökümlerini okumuyorum. Birçok tatsızlıktan sonra buna karar verdim.

Biliyorsunuz felsefeyi önemsiyorum. **İnsancıl**'da felsefi yazıları çok beklemeden yayınlıyorum. Buna karşın bir yazar felsefe yazıları dökümünde **İnsancıl**'ı dizine almamış.

Bunu nerden biliyorum. Bir yazı geldi **İnsancıl**'a Yazar, dipnotunda dizinciyi eleştiriyor, **İnsancıl**'ı görmemiş diye. O dipnotu yayınlamadım. Çünkü kimi çevrelerce **İnsancıl**'ın görülmemesini hiç önemsemiyorum. Bu tür yazıları okumadığım için **İnsancıl**'ın görülüp görülmediğini bilmiyorum. Kabacalı'nın da yazısını okumadım ama Vedat Türkali okumuş. Alpay Kabacalı meğersem 70 yılın Türkiye edebiyatına Türkali'yi almamış. (Vedat Türkali. 70. Yıl. Evrensel Kültür. Sayı 26. Şubat 94) **Evrensel Kültür**'ün mart sayısında Alpay Kabacalı Türkali'ye yanıt veriyor.

Şunu söyleyeyim. Alpay Kabacalı'nın yazısı tırıl. Ciddi değil. Vedat Türkali'ye haksızlık yapılmış. Vedat Türkali bu haksızlığın nedenlerini kendince açıklıyor. Ama bütün bunlar varsayım. Haksızlığı tam çözümleyemiyor. Ben, çoktan beri tam bu konu üstünde duruyorum. Şöyle. Haksızlık yapan bu haksızlığı neden... nasıl yaptığını açıklarsa, bu bütün insanlık için son derece yararlı olacak. Böylece biz insanın neden... nasıl haksızlık yaptığını öğreneceğiz... Biz bunun neden... nasıl işlediğini öğrenirsek, belki bu işleme müdahele edeceğiz.

Düşünelim. Alpay Kabacalı Türkiye'nin 70 yılının dökümünü yapıyor. Sıra Vedat Türkali'ye geliyor. Burda duruyor. Vedat Türkali'nin üstünü çiziyor... adını siliyor. Tam bu noktada işe Alpay Kabacalı'da neler oluyor. Haksızlık işlemi nasıl başlıyor... neden başlıyor. Vedat Türkali'nin adını silerken neler hissediyor. Reca ediyorum. Alpay Kabacalı bunu açıklasın. Tekilden genele gidemezsek bile öbür insanlarda da haksızlığın nasıl... neden oluştuğunu bulabiliriz belki.

Burda şunu da söyleyeyim. Alpay Kabacalı sevdiğim... saydığım bir insandı. Titiz... haktanır bir insan bilirdim Kabacalı'yı. Yanılmışım. Gözümden düştü Kabacalı... sevgim de saygım da kalmadı. Bunu bilsin.

Türkali "Bu yazı çıkalı bir ayı geçiyor. Beni sevip saydığını söyleyen bir sürü yazar-çizer dosttan hiçbir tepki almadı" diyor. Tepki almaz. Yazar-çizer "dostlar" haksızlıklara tepki gösterseydi Türkiye bu durumda olmazdı. Burda beni tepki vermemeleri ilgilendirmiyor. Neden... nasıl tepki vermiyorlar. Bunun işleyişi ilgilendiriyor. Tepkisizlerden biri çıkıp, "Ben şu şu nedenlerden ötürü tepki vermiyorum. Tepki vermeyeşimi şöyle temellendiriyorum" dese, bu harekete tepkisizliği çözümleyebiliriz.

Sözgelimi, **İnsancıl**'la ilgili haber akışını durdurdum. Gazetelere, **İnsancıl**'ın etkinlikleri bildirmiyorum. Haberleri yayınlamıyorlar da ondan. Sordum yetkili kişilere. "**İnsancıl**'ın haberlerini neden yayınlamıyorsunuz" Bana şöyle denebilir. Ben, **İnsancıl**'ı sevmiyorum. **İnsancıl**'ın etkinliklerinin haber değeri yok. **İnsancıl**'ın etkinliklerinin duyurulmasını istemiyorum. Biz **İnsancıl**'dan nefret ediyoruz **İnsancıl**'ı önemsemiyoruz..

Sevgideğer okurum, bunların hiçbiri söylenmiyor. Ya ne söyleniyor. Biz **İnsancıl**'ın haberlerini yayınlıyoruz. Evet, böyle deniyor.

Yeniden Kabacalı'ya dönüyorum. Kabacalı şöyle diyor "Yetmiş yıllık Türk edebiyatı üzerine toplu bilgi veren 800-900 sözcüklük bir gazete yazısı istense sizden ne yaparsınız?"

Ben napacağımı söyleyeyim. Böyle bir yazıyı yazmam. Ama Kabacalı kabul etmiş. Bakın ne diyor "Özeti özetlersiniz. Elbet bunun da bir kuralı, bir yöntemi vardı kuralınca, yöntemce özetlersiniz. Bu demektir ki, birtakım gelişmelerin sözünü etmekten, birtakım adları saymaktan zorunlu olarak vazgeçeceksiniz"

Vedat Türkali'yi dışta bırakan yöntemi merak ediyorum. Kabacalı bu yöntemi açıklamalı. Nasıl bir yöntem bu... Orhan Pamuk birinci sırada... Vedat Türkali yok.

Alpay Kabacalı kızdırdı beni. Şundan ötürü. Ortada bir haksızlık var. Bu haksızlığı yapan Kabacalı. Özür dileyeceğine Türkali'yi suçluyor. Bu son yıllarda gelişen bir yöntem. Adam haksızlık yapıyor. Haksızlığa uğrayan bu durumu saptayınca, haksızlık yapan üste çıkıcı bir tavırla suçluyor, haksızlık yaptığı insanı. Sözgelimi bu olayda Kabacalı, Vedat Türkali'den şunu bekliyor. "Ben

Vedat Türkali, 70 yılın edebiyatının dökümünü yaparken beni yok saymışınız. Bundan ötürü size teşekkür ediyorum, başarılı çalışmalarınızın devamını diliyorum. Gözlerinizden öperim sevgili kardeşim.

Bu nasıl anlayış... merak ediyorum.

Vedat Türkali, haksızlıklara karşı savaş açılmalı diyor. Alpay Kabacalı, bu öneriyle alay ediyor. Kabacalı'ya göre Vedat Türkali ya da bir başkası unutulmuş. Ne var bunda... kıyamet kopmuyor ya... Aslında son derece hatalı bir davranış bu. Haksızlığın küçüğünü... büyüğünü haksızlık yapan mı saptayacak.

Vedat Türkali doğru söylüyor. Bütün yazar örgütleri ayağa kalkmalı. Haksızlık yapan Alpay Kabacalı'ya bu işin hesabı sorulmalı.

Şu işe bakın. Kabacalı Vedat Türkali'ye haksızlık yapıyor. Burda durmuyor. Haksızlığı ortaya çıkaran Türkali'ye saldırıyor. Yazarlar... şairler... dergiler... yazar örgütleri susuyor.

Bütün bunların nedeni şu. İnsanlaşma süreci durdu. İnsanın binlerce... milyonlarca yılda oluşturduğu insani değerler ayakdibi ediliyor.

27 Mart Pazar

Yerel seçimler... Saat 20.50. Biraz sonra seçim sonuçları verilecek televizyonda. Sonuçlar açıklanmadan bir düşüncemi söylemek istiyorum. Refah Partisi, ciddi bir başarı yaratacak. Çok kimse beklemiyor bunu... dar dünyalarını kıramadılar da ondan.

Peki bu düşüncem neye dayanıyor. Dayanağım şu. Refah Partisi, ezilen... horlanan... sömürülen milyonlara din süslemeli bir model gösterdi. Bilinci dumura uğratılan milyonlar Refah'a koşacak şimdi.

Türkiye'de halk yaltakcısı göremedi bunu. Yarından sonra sızlanmaya başlar bunlar kandırıldı diye halk. Oysa halk yıllardır... yıldır kandırılıyor. Yalnız politikada değil, her alanda. Dondurulmuş bilinçli halk ordan oraya sürükleniyor. Dondurulmuş bilinci, insani kültürle açmak gerekiyor.

Yerel seçimlerin sonucu bu dediklerimin doğruluğunu... haklılığımı gösterecek. Sivas olayından sonra bu söylediklerime, "Ben hayatımı değiştiremem... ben içkimi içer, şiirimi yazarım, diye karşı çıkanlar nasıl sızlanacak bakalım.

28 Mart Pazartesi

Kış bitti derken... soğuk... yağmurlu bir gece. Bugün noldu bakın. Nurettin Kurtuluş geldi. Almanya'dan. **İnsancıl**'a armağan getirdi... elektrikli daktilo. Sevindik... Bundan böyle mektuplarımız güzel yazılacak.

29 Mart Salı

Evrensel Kültür Sanat Merkezi'nde, Sennur Sezer'in 30. Sanat Yılı dolayısıyla toplandık. Etkinlik Mehmet Esatoğlu'nun konuşmasıyla başladı. Daha sonra Gülsen Tuncer, güzel bir kurguyla Sennur Sezer'in şiirlerini okudu. Bundan sonra Sennur Sezer'in şiirleri değerlendirildi. İlk Konur Ertop konuştu. Örneklerle Sezer'in güncelde kalıcılığı yakaladığını gösterdi.

Toplantıyı yöneten Adnan Özyalçıner, Konur Ertop'tan sonra sözü bana verdi... Şunları söyledim. İnsan kendini doğru kurursa, doğru ürünler verir. Bu her alanda böyle. Buna inanıyorum. Sennur Sezer kendini doğru kurmuş, bundan ötürü şiirleri doğru Hayatı... insanı... aşkı doğru anlatıyor... doğru öğretiyor.

Sennur Sezer'in şiirlerinde su, son derece önemli... Konuşmam da şiirlerle bunu gösterdim... Peki ama bu ne anlama geliyor. Thales'e göre su, evrenin ilk maddesi... Herakliatos'a göre, iki kez aynı suya giremiyorsun. Anadolu'da su kutsal. Burdan bakıldıkta Sennur Sezer'de su, hayat... akıp gidiyor... yavaşlıyor... hızlanıyor. Hayat diyalektik. Duruk... olup bitmiş değil. Bu hayatın içinde, insan, edilgin... pısırık... evde oturangil değil. Direnen... mücadele eden.. kendini değiştiren insan. Bu insanın aşkı evcil değil... sert... hayatı doğrudan gören... hayatı değiştirmek isteyen... yaratıcı... dönüştürücü bir aşk.

Benim konuşmamdan sonra Eray Canberk söz aldı. 33 yıllık bir arkadaşlıktan süzülen anılar anlattı.

Gülsen Tuncer, şiirleri okurken şunu düşündüm. Bir hayatı haketmek ne kadar zor. Sennur Sezer hayatı haketmiş bir insan.

30 Mart Çarşamba

Türkiye'de insanın bilinci donduruldu. Bundan ötürü insanın seçimi sağlıklı değil... her alanda böyle. Bu noktada yapılması gereken şu. İnsanın bilincini açmak. Ama Türkiye'de böyle yapılmıyor. Sözgelimi Sanatta Star Sistemi sanatçıları, kötü eserlerini, dondurulmuş bilince güzel diye kabul ettiriyor. Bu yöntem Türkiye siyasetinde de uygulanıyor. Yöneticiler insanın bilincini açmıyor. Yöneticiler kötü yönetiyor ülkeyi. Ama bunu güzel diye gösteriyor. İnsanımız da dondurulmuş bilinciyle bir kötüden öbür kötüye gidiyor. Burdan Refah Partisi'ne geliyorum... Önce şu. Tahminim doğru çıktı. Refah partisi büyük kentlerde iktidara geldi. **Mllll Gazete**'de. S. Arif şöyle yazdı "Refah hakim noktalara yerleşmiştir. Yolun yokuş kısmı arkada kalmış, zirveler de geçirilmiştir. Bundan sonrası kolaydır (...) ilk genel seçimlerde merkezi yönetimi de ele geçirerek iktidara gelmeye gayret edilmelidir" Refah Partisi'nin amacı bu. Peki ama "hakim noktalara yerleşen Refah, İstanbul için ne tasarlıyor. Tayyip Erdoğan şöyle diyor Şehir Tiyatrosu için "Şehir tiyatroculuğu noktasında çok daha verimli ve kullanılır hale getirmeyi düşünüyoruz" Erdoğan, "oyunların özünde değişimler olacak" demiş.

Söyledikleri doğru **İstanbul Şehir Tiyatrosu** bozuk. Düzeltilmesi gerekiyor. Ama Refah düzeltmeyecek tiyatroyu. Öncekilerin yaptığını yapacak, donmuş bilinçli insanı güdümleyecek.

Eskiden bu noktaydık. Şimdi de bu noktadayız. Bunları yazarken Toktamış Ateş'i düşündüm. Toktamış Ateş Ayancık'ta pembe bulutlu bir Türkiye anlatmıştı. Buna karşı çıkmıştım. Karanlıktayız... daha da karanlığa gideceğiz böyle düşünürsek... evde oturangil olursak demiştim. Toktamış Ateş dün **Cumhuriyet**'te, "başımızda dolaşan kara bulutlar çoğaldı gibi oldu" diyor. Toktamış Ateş'te algı-gerçeklik ilişkisi kopuk. Bundan ötürü yıllardır yaşadığımız "kararma"yı göremiyor.

31 Mart Perşembe

Tanık Günler... Kemal Özer'in günlüğü... 5 ocak 1963'de başlamış günlüğe. Amasya'nın Destek köyünde. Şöyle demiş o gün "Yanımdan ayırmasam diyorum bu defteri. Tıpkı kendimle olsam der gibi."

Sonra defteri hiç yanından ayırmamış Kemal Özer. "Bugünde o günlere baktığımda" diyor "İçerden, iç sesle bir tanıklık" diyor. İç sesli tanıklıkla kendini avucunda tutmak istemiş.

Kemal Özer, **Tanık Günler**'le içinin sesini bize gösteriyor. Elini açıyor. İşte diyor, kendim... yaptıklarım... yaşadıklarım... tasarladıklarım... düşlerim... düşündüklerim...

Önce şunu söyleyeyim. **Tanık Günler** beni pek etkiledi. Neden etkilendim. Bunun bilinmesini istiyorum. İnsan olayla bileşkesinde yaşar. İletişimin hızlandığı... çoğaldığı günümüzde çok bileşkeli yaşıyoruz. Böyle bir ortamda çoğu insan bileşkelerin içinde temel sorunu göremiyor. Hani derler ya incir çekirdeği doldurmaz öyle işte. İncir çekirdeğini doldurmayan konuları iş ediyor. İncir çekirdeğini doldurmaz konuları iş edinen beni hiç etkilemiyor.

Kemal Özer, çok bileşkeli olayların içinde temel sorunu kavramış... görmüş. Bu beni etkiledi... sevindirdi... heyecanlandırdı. Bakın ne diyor 2 Temmuz 1973'de "Edip Cansever'in Yeni Dergi'de iki şiiri üstüne konuşurken, Süreyya Berfe'ye ve bir iki arkadaşa, içtenliğine inanmadığımı söyledim. Toplumsal olaylardan etkilenmiyor, etkilenmeyi "uygun" buluyor. Çünkü bundan önceki yaşamında da sık sık yinelediği gibi, bir etkinin izini sürdü, verilerini izledi, bir yere varılacağını kokladı. Hemen böyle bir dalgalanma olursa en önlerde yer tutmak üzere bu şiirleri yazdı. (Daha da yazacak) Yoksa yaşamına girmiş, kökleri, nedenleri olan bir zorlamayla varmış değil bu düzeye. Sözcük yığını olarak kalmaktan kurtulamıyor gene de yazdıkları. Kitaplarını açtığım zaman üstüme üşüşen sözcüklerin arasına şimdi bir de izlenimlerin getirdiği yüzeyde bir toplumculuk eklenmiş"

Kemal Özer, sanatımızın temel sorunun net bir anlatımla gösteriyor. Köy romanları, Almanya romanları, işkence şiirleri, hapishane şiirleri hep böyle "en önlerde yer tutmak üzere" yazıldı. Öte yakada Selim İleri... Adalet Ağaoğlu... Tomris Uyar... Edip Cansever hep verileri izledi... hep "en önlerde yer tutmak üzere" yazdı. Şimdi Türkiye'de postmodern denen romanlar... şiirler de böyle, Köksüz... hayatın uzağında... hissedilmemiş.

Sorunu kavradığı için 1974'te **İnanma Güvercinlere**'yi yazıyor... herkes Ecevit'in peşinden koşarken. Bu şiir için şöyle diyor "Şiirimde okura ulaşmayı, bunun için de alabildiğine somut, açık ve anlaşılır olmayı istedim. Bu, beni, ister istemez, imgelerden çok kavramlara, benzetmelerden çok düşünce birimlerine yaklaştırdı. Doğrudan söylemenin, içerikten ödün vermemenin başka yolu olmadığını düşündüm."

Biliyorsunuz, Türkiye'de tartışmak mümkün değil. Şiir kavram ilişkisini de tartışamıyorum. Şunu söyleyeyim. Kavram şiirine karşıyım. Ama Özer'in şiirlerini seviyorum. Bu nasıl oluyor. Şöyle oluyor. Kemal Özer, kavramların şiirini yazmıyor. Açık olabilmek için kavramlara başvuruyor. Sözgelimi, acı kavramını... ihanet kavramını... bilinç kavramını, benzetmeli bir anlatımla imgeye düşürmüyor. Acı diyor... ihanet diyor... bilinç diyor.

Kavram şiiri başka... kavramlardan yararlanma başka. Bu, şiire açılım getirmiş. Ecevit'in adı geçmiyor, ama Ecevit'in anlatıldığı hemen belli oluyor. Kemal Özer günlükte şöyle diyor. "Güvercin imgesi Ecevit'in toplumda yaratmak istediği kendi görüntüsüyle çakışıyor. (...) şiir Ecevit'in dediklerinden değil, yarattığı bu görüntüden, yani sözler yerine bu imgeden yola çıktığı halde, bu imgenin söylemek istediğini, vurguladığı için, gerekli somutluğa ödünsüz bir biçimde ulaşıyor.

Kemal Özer Ecevit için şöyle diyor "Ecevit'in özenle işlediği halk iktidarı imgesi gerçek halk iktidarını getirmeyecek. Bu aldatış, susularak bile olsa desteklenmemeli. Kitleleri arkasından sürükleyişine gözyumulmamalı." Buna seviniyorum. İki noktadan. Bir Gerçekçi şiir olguların hakikatını gösteriyor. İki. Böyle ürünlerin bilinç açıcı özelliği. Bu tür eserleri yüzbinlere götürebilseydik insanın aldırışı önlenirdi. Bunu söyledim. Hep.

Günlüklerin, okuduğum bölümünde. İkinci Yeniden kopuşunu şöyle anlatıyor "İmgeler tek değerdi bir zamanlar (...) Kafamda (o günlerde) en çok değer verdiğim şey mükemmellikti. Bir sanat yapıtının baş amacının mükemmellik olması gerektiğini düşünüyordum. Bu, nereden gelip takılmıştı kafama? Ne bunu açıklıkla biliyordum, ne de bu mükemmelin ne zaman gerçekleşeceğini."

Kemal Özer, o zamanlar, sınıf... toplum... insan gözetmeksizin evrensel değerler arıyor. Şöyle diyor. "Ne yapacaktım evrensel değerleri mükemmel bir biçimde işlemek için. Kendi iç dünyama eğilecek ve yıkılmaz biçimler kuracaktım."

Yıkılmaz biçimlerden kopuşunu... şiire dönüş sürecine girişini şöyle anlatıyor. "Şiirlerimin bir yönü iyice belirdi sayılır. Doğrudan doğruya emekçilerin okuyacağı bir dille, ama şiir yükünden uzaklaşmadan yazmak (...) Bilgiler aktarmak değil şiirimin isteği. Bilincine varmak (...) Ozanı bir bilinç işçisi sayıyorum. Çünkü yaşamı kavramaktır kişiyi mutlu edecek olan. Kavramak, değiştirmek, kısaca yaşamı etkinlikle bir tutmaktır. Yaşamı doğru olarak kavramak içinde ona bilinçle bakabilmek gerekir. Şiir, yaşamın karşısında bu bilinci verme göreviyle yükümleniyor. Ozan bu yüzden bir bilinç işçisidir."

Kemal Özer'in Melih Cevdet'le ilgili önemli bir saptaması var. Biliyorsunuz Melih Cevdet yalın şiirden, anlamsız şiire dönüştü. Melih Cevdet bu dönüşümü... bugün bile... doyurucu anlatamadı. Özer, bunu şöyle anlatıyor "Aslında sorun, onun koyduğu kadar yalınkat değil. Kendi konumunu ele alırken bir boyutu hep unutuyor. O da önemli bir boyut. Yazdıklarıyla yaşam arasındaki ilişki."

Sorun tam burda. Türkiye'de birçok sanatçı... Melih Cevdet de o tür sanatçılardan... yazdıklarıyla yaşam arasındaki ilişkiyi kopardıkları için savrulup gitmeleri gerekirdi karanlığa. Gitmediler. Çünkü yazdıkları sistemin işine yarıyordu. Sistem hep gündemde tuttu onları. Ama sanat etkisizleşti. Çünkü yazdıklarının hayatla ilişkisi yoktu.

Hep gündemde tutulmuş olsalar bile tarihten geçersizdirler.

Kemal Özer'in **Tanık Günleri**'ni (Yordam Kitapları. İstanbul 199) heyecanla okuyorum. Kemal Özer, dal budak bir yürüşle edebiyatın temel sorunlarını irdeliyor... her taşın altına bakıyor.

Kemal Özer, elini açıyor. İnsan için mücadele eden bir kültür emekçisinin... bir insan emekçisinin derin çizgilerini görüyorum elinin ayasında.

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi:

Seni Özledim / **Ayten Mutlu**	**40.000 TL.**
Pazar Resimleri / **Ali Ersin Günçe**	**40.000 TL.**
Cemreye Çağrı / **Cemile Çakır**	**40.000 TL.**
İnsana Gecikmeden / **Berrin Taş**	**40.000 TL.**
Ekmekarası Umut / **İdris Atmaca**	**40.000 TL.**
Bir Ardıç Kuşuyum Ben / **Zerrin Taşpınar Şahin**	**40.000 TL.**
Dinlenen Cadı / **Nihat Ateş**	**40.000 TL.**
Açık Gece / **Ömer Bilge**	**40.000 TL.**
Bir Gün Konuşur Rüzgar / **Ali Ersin Günçe**	**40.000 TL.**
Madencinin Günlüğü / **M. Yılmaz Karaibrahimoğlu**	**60.000 TL.**

ÖYKÜ Dizisi :

Sengisemai Bir Ölüm / **Lütfiye Aydın**	**50.000 TL.**
Ara Balkon / **Kezban Özbay**	**40.000 TL.**
Uzaydan Gelen Kadın / **Fatma Kethüdaoğlu**	**40.000 TL.**
İnsan Eli / **D. Mehmet Şekeroğlu**	**60.000 TL.**

Roman Dizisi :

Proxima Centauri / **Ömer Baytaş**	**80.000 TL.**
Çağrısız Hayalim / **Kaan Arslanoğlu**	**70.000 TL.**

Deneme-Eleştiri Dizisi :

Rüzgar / **Cengiz Gündoğdu (Tükendi)**	**60.000 TL.**
Denemenin Kıyılarında / **Yusuf Çotuksöken**	**60.000 TL.**
Gerçekçi Düşünce - Gerçekçi Sanat / **Afşar Timuçin**	**60.000 TL.**
İnsan Arayışı / **Sadık Albayrak**	**60.000 TL.**
Ekmek / **Cengiz Gündoğdu**	**70.000 TL.**

İnsancıl Dergisi : 1. yıl Cildi	**500.000 TL.**
İnsancıl Dergisi : 2. yıl Cildi	**500.000 TL.**

İNSANCIL :
Mollafenari Sok. Nadir Han No: 40/42 Kat: 5 34410 Cağaloğlu / İst.
Tel: 511 79 94 - 513 93 99

TÜRK VE DÜNYA EDEBİYATLARINA AÇILAN PENCERENİZ

GÜNDOĞAN EDEBİYAT

bilimsel, objektif, ciddi ve özgün

9. SAYISI TÜM KİTAPÇILARDA

Türk Edebiyatı	
Gürsel Aytaç	Sevinç Çokum'un Yeni Öykü Kitabı: Rozalya Ana
İbrahim İlkhan	T.Özlü'nün 'Yeniden Akdenizde'sine Anlambilimsel Bir Yaklaşım
M. Yaşar Sağlam	Cumhuriyet Dönemi Türk Romanlarında Atasözleri ve Deyimler
Bir Yazar Kendini Anlatıyor	
Sevinç Çokum	Hayat Hikayem
Alman Edebiyatı	
Yıldız Ecevit	Goethe'de İroni
Ünal Kaya	"Philotas" Üzerine Yapısalcı Bir İnceleme
Avusturya Edebiyatı	
Wilfried Buch	Aydınlık Kafka "Dava"
İngiliz Edebiyatı	
Ünal Norman	Shakespeare Oyunlarında Trajedi ve Komedi Elele
Belgin Elbir	Silas Marner: Gerçekçi Bir Masal
Sema Ege	Zamyatin Düzen ve Mutluluk
İsviçre Edebiyatı	
Yılmaz Özbek	Nasıl Bir Öğrenme
İtalyan Edebiyatı	
Süheyla Öncel	500. Ölüm Yıldönümünde Lorenzo Dei Medici
Japon Edebiyatı	
Çağla Gürol	Japon Mitolojisi
Mısır Edebiyatı	
Bedrettin Aytaç	Muhammed Teymur ve 20. yy Mısır Edebiyatındaki Yeri
Eleştiri Kuramları	
Ayşegül Yüksel	Yapısalcı Yazın Eleştirisi
Karşılaştırmalı Edebiyat	
Ali Osman Öztürk	Evrensel Bir Balad Kişisi: "Zalim (Kayın) Baba"
	Kitaplar

Ankara / **Adaş-Dost-Imge** Bursa / **Ezgi kitapevi**
İstanbul / **Arkadaş-Elif-Say-Sosyal-Yön**
İzmir / **İleri kitapevi** Adana / **Ekin kitapevi**
Erzurum / **Kitap sarayı** Antalya / **Akdeniz kitapevi**
Samsun / **Furkan kitapevi** Trabzon / **Horon pazarlama**

GÜNDOĞAN YAYINLARI Adakale Sok.25/37 Kızılay ANKARA